

SLOVENSKÉ NÁRODNÉ NOVINY

Ročník 37
2/2022
29. január 2022

Cena 0,80 €

Ludo Stur

ZALOŽIL ĽUDOVÍT ŠTÚR 1. AUGUSTA 1845

VYDÁVA MATICA SLOVENSKÁ

SLOVO O SLOVENSKU

Videl som nedávno film o mafiánovi, ktorý bol priekupník a šmelinár. Dcére, ktorá sa za jeho kriminálne aktivity hanbila, na svoju obhajobu povedal, že nikdy by nepredával drogy a nestrkal prsty do farmabiznisu. Drogy podľa neho zabíjajú nevinných mladých ľudí a farmaceutický priemysel je skutočná mafia, kde ide o životy.

Pandémia ochorenia COVID-19 zasiahla ľudstvo nepripravené. Najmä preto dodnes zomrelo vyše 5,5 milióna ľudí. Prítom kmeň koronavírusu vedecké autority poznali. Mikrobiológovia, aj na Slovensku, ho skúmali mnoho rokov pred vypuknutím celosvetového problému. Vedeli o jeho rizikách. Napriek tomu nepripravili exaktné preventívne plány pri jeho pandemickom šírení. Tak to na prvý pohľad vyzerá.

Vajatanie vedeckých kapacít využil farmaceutický priemysel. Spustila sa svetová kampaň o vakcinácii, ktorá vyvedie ľudstvo z problému. Najskôr hovorili o jednej, potom o dvoch dávkach. Najnovšie na Slovensku podávame tretiu posilňujúcu dávku (tzv. booster). Izrael už veselo pichá v poradí štvrtú vakcínu do tel svojich občanov. Farmaceutický priemysel teda zabral naplno a v priebehu krátko času sa očkovalo viacerými vakcínami. Následne prišli informácie o trombózach po podaní anglickej vakcíny. Potom spustili hybridnú vojnu proti ruským vedcom. Na trhu ostala jedna vakcína. Tá najsilnejšia v „kramflekoch“. Telefónickí predavači z akciových trhov vyvolávajú Slovákom, aby si zakúpili akcie danej farmaceutickej firmy, keďže ich hodnota z týždňa na týždeň rastie. A ľudia kupujú, zdravotníci očkujú (najnovšie už aj deti) a výrobca inkasuje. Svetová lieková agentúra pritom vyhlásila, že časté podávanie boosteru môže oslabiť imunitu a potrebu štvrtej dávky zatiaľ vedecky nepreukázali. Podľa nich neexistujú dôkazy pridanej hodnoty štvrtej dávky pre bežnú populáciu.

Čitateľ nás informoval, že keď mu v Bratislave podali tretiu dávku, na jeho otázku, kedy sa to skončí, lekár reagoval: „Neviem, možno deviatou dávkou...“ Zdravotníci najskôr nevedia, ako sa to všetko skončí. Smutné je, že politická situácia tiež nezvládli a medzi ľudí zasiali semienko nevrávnosti medzi očkovanými a neočkovanými. Nestabilita, kríza, obavy a strach. To niekomu vyhovuje.

Maroš SMOLEC,
šéfredaktor SNN

NEOGRAFIA
www.neografia.sk

R - 2022002

ISSN 0862-8823
770862882007

OBRANNÉ NEZHODY

Falošný boj za ľudské práva

str. 5

Utrpenie košických Židov

str. 9

Nelahký život Srbov v Bosne

str. 10

Koláž: Emil SEMANCO

TRI OTÁZKY PRE: Mariana LACKA, predsedu Divadelného odboru Matice slovenskej

Dôverujem riešeniam vedeckých autorít

• V priebehu januára sa výrazne začali – takmer zo dňa na deň – meniť protipandemické opatrenia. Vláda ich začala uvoľňovať. No akosi pozabudla práve na odvetvie slovenskej kultúry. Tam uvoľňovanie najskôr nenastalo. Umelci sa začali búrčiť, až kým s nimi nerokoval predseda vlády E. Heger a isté uvoľnenia nepresadil. Ministerstvo kultúry SR teda následne predstavilo aktualizovanú novú verziu tzv. Covid automatu. Ako hodnotíte jeho nastavenie?

Myslím si, že daná situácia priniesla veľmi veľa nepomerov v nastavení opatrení. Napríklad, ak môžu byť v hale na hokeji či hádzanej ľudia

v režime OP plus do určitého percenta kapacity haly, malo by to tak byť aj na kultúrnych podujatiach. Ale zdá sa, že tie opatrenia sa každým dňom menia na lepšie aj pre návštevníkov kultúrnych podujatí.

• Matica slovenská združuje vyše päťsto miestnych odborov a viacero záujmových odborov vrátane vášho divadelného. Ich hlavnou dobrovoľníckou náplňou je organizácia kultúrnych, vzdelávacích, spoločenských i športových aktivít. Akým spôsobom sa dá podľa vás usporiadať kultúrne podujatie pre všetkých občanov bez toho, aby neboli porušované pandemické opatrenia?

Za posledné dva roky zisťujem, že na Slovensku je päť miliónov samostatných epidemiológov. Ja som za to, aby sme uznávali autority, a nie im oponovali. Veď predsa študovali lekárske odbory a vedné disciplíny, tak rešpektujeme ich vyjadrenia. Mne neprináleží hodnotiť pandemickú situáciu.

• Myslíte si, že aktuálne nastavený režim OP (očkovani, prekonaní) je dlhodobou udržateľný?

Tento režim sa podľa mňa bude meniť. Opäť však hovorím, dôverujeme lekárom, epidemiológom, virológom a ďalším vedcom. Ak by mne nejaký zdravotník „kafra“ do divadelnej hry, tiež by sa mi to nepáčilo.

Zhovárал sa: Matej MINDÁR

Foto: archív SNN

V SNN 3/2022
SI PREČÍTAŠ

Najbližšie vydanie Slovenských národných novín 3 vyjde s dátumom 12. február 2022

- Američania neuvažujú o uvoľnení zmrazených finančných aktív krajiny pod Hindúkušom
- V obci Kecerovce v okrese Košice je na náhrobku obete vytesané aj meno vraha

Moc môže zavádzať, ale vo volebnom programe dohodu s USA nemá

Na Slovensku sa už pripravuje vojenské cvičenie

Štefan ZLATOŠ – Karikatúra: Andrej MIŠANEK

Prestížny denník The New York Times vydal správu, z ktorej vyplýva, že Spojené štáty americké v prípade vojny s Ruskom plánujú poskytnúť výcvik ukrajinským povstalcami v krajinách, ktoré sú súčasťou východného krídla NATO, menovite v Poľsku, Rumunsku a na Slovensku.

Výcvik má prebiehať tak, aby odtiaľto mohli vojská preniknúť priamo na Ukrajinu. Zbrane by poskytli Spojené štáty. „Bývalý najvyšší veliteľ spojeneckých síl NATO admirál James Stavridis prirovnal plánovanú operáciu k americkej podpore mužstiev v Afganistane na prelome sedemdesiatych a osemdesiatych rokov minulého storočia,“ napísal Eduard Chmelár. No pekne! Slovensko ako základňa výcviku cudzích záškodníkov? Každému musí byť jasné, prečo sa koalíčná moc, reprezentovaná najmä prezidentkou a ministrami zahraničia a obrany, tak zúfalo ponáhla s podpisom Dohody o obrannej spolupráci medzi USA a SR.

NEPRAVDY VOLIČOM

České médiá nedávno v jednom zo svojich komentárov informovali, že ani jedna zo strán slovenskej vládnej koalície nemá v predvolebných programoch pred parlamentných volieb v roku 2020 o prenájmeh slovenských základní Američanom ani slovo. Jedinú zmienku o tom nenájdeme ani v dvestostránkovom programe OLaNO, ani v stodvadsaosemstránkovom programovom dokumente hnutia SME RODINA, ani vo vyše dvestostránkovom programe SAS, ani v štyridsaťšesťstránkovom základnom programovom dokumente strany Za ľudí. Tieto strany teda v predminuloročných parlamentných voľbách najskôr zavádzali voličov. Pre zaujímavosť, plán na umiestnenie amerického radaru v Českých Brdách tajila vo voľbách do českej Poslaneckej snemovne v roku 2006 v Českej republike aj budúca Topolánkova koalícia – a práve toto oklamanie voličov hralo dôležitú úlohu pri následných protestoch a napokon aj pri páde Topolánkovej vlády.

Aktuálna slovenská diplomacia negovala Slovanstvo ako dominujúci faktor v zahraničnej politike Slovenskej republiky od jej osamostatnenia na začiatku deväťdesiatych rokov minulého storočia. Obrátila kurz a jasne ukazuje okolitému svetu, že Slovenská republika sa túži stať najskôr vazalom Spojených štátov amerických. Hádám asi najúslušnejšie zo všetkých postkomunistických štátov bývalého východného bloku. Tragédiou je, že túži po tom

súčasná koalíčná moc, národ rozhodne nie. Sulíkovi nominant Ivan Korčok vykonáva takú nadprácu v podliezani Washingtonu, na akú sa neodvážil vari ani socialistický minister zahraničných vecí Bohuslav Chňoupek voči Moskve.

ZARÁŽAJÚCE POSTOJE

Konanie ministra obrany Naďa sa slušne ani komentovať nedá. Zaráža aj postoj prezidentky Čaputovej, ktorá sa o dohode jasne vyjadrila, že ju pod-

poruje, ale... podpíše ju len s akýmiś „interpretácnym prídavkom“, ktorý Američanov k ničomu nenabáda a ani nezaväzuje!

MEDIÁLNA TRAGÉDIA

Moci servilné, moc adorujúce a mocou zapltené médiá (vraj hlavného prúdu) o takej závažnej otázke, ako je dohoda, buď vôbec neinformujú, alebo opakujú Naďove vyhlásenia o tom, že každý iný názor ako ten jeho je lož, hoax a zavádzanie. A to sa k tomu istému postojovi ochotne a nepochopiteľne práve tak ako neakceptovateľne znížil aj predstaviteľ slovenskej diplomacie Ivan Korčok. Časť spolitizovaných „mimovládok“ ide priam na stachanovské výkony, aby čo najviac zmanipulovali verejnosť proamerickými predstavami.

ÚDER ŠABLŮU

Kým sporný dokument pôjde ešte do parlamentu alebo sa zo zamilovanosti k spojencom preberie prezidentka a azda „vypukne“ referendum, v marci už aj tak naše letiská v Kuchyni a na Sliachi budú slúžiť letectvu cudzích armád. Na verejnosť sa totiž dostali informácie o rozsiahlom armádnom cvičení. Je takmer isté, že sa uskutoční aj s podporou letectva. A tak ešte nie je ani oficiálne podpísaná dohoda s USA, ale plány sú už jasné! Priestory Centra výcviku Lešť, posádkového cvičiska Levice a tiež letiska Sliach môžu už prvého marca očakávať tisícov vojakov s približne tisícov kusov vojenskej techniky na cvičení Saber Strike (Úder šablou), ktoré sa uskutoční od 1. do 14. marca. Informovali o tom Parlamentné Listy. Zámerom cvičenia podľa hovorca Ozbrojených síl SR Štefana Zemanoviča je „preskúšanie dôležitých obranných spôsobilostí a spolupráce profesionálnych vojakov v medzinárodnom zoskupení“.

Slovensko sa tak zapojí do širšej série cvičení od Pobaltia cez Poľsko, Českú republiku až po Rumunsko. Ako uviedol náčelník Generálneho štábu OS SR Daniel Zmeko, organizácia cvičenia tohto rozsahu je pre ozbrojenú silu výzvovou. Zdá sa však, že pre Slovákov tiež. Lenže s inou konotáciou. Tu totiž ide už o reálny začiatok straty národnej suverenity a zvrchovanosti.

AKTUÁLNE

Zlá preambula?

Slovenská národná strana vyzýva poslancov Národnej rady Slovenskej republiky G. Gyimesiho z OLaNO, aby sa bezodkladne ospravedlnil slovenskému národu. Ak tak nevykoná, nech vráti poslancov mandát, pretože pán Gyimesi zabúda, že prisahal na Ústavu Slovenskej republiky.

Povedať na najvyšší zákon Slovenskej republiky, ústavu, že má zlú preambulu, je urážkou Slovenska. Poslanec Gyimesi sa vyjadril, že slovenská ústava v úvode nehovorí pravdu, keď je v nej uvedené „My národ slovenský“. Pán Gyimesi si nevedomuje, že v každom štáte je štátotvorný národ. Štátotvorným národom Slovenskej republiky sú Slováci, či sa to pánovi Gyimesimu páči, alebo nie. Takéto vyjadrenia nás ťahajú do stredoveku, poškodzujú vzťahy Maďarov a Slovákov a ničia všetko to, čo sme sa so Slovenskou národnou stranou usilovali počas uplynulých rokov budovať.

Slováci, Maďari s Poliakmi a Čechmi musia spolupracovať proti Bruselu. Takéto politické plytké body nepatria do modernej politiky Slovenska. Vyzývame ho, aby sa bezodkladne verejne ospravedlnil.

V prípade, že sa mu nepáči Ústava Slovenskej republiky, žiadame, aby sa pán Gyimesi vzdal poslancov mandátu a kandidoval do iného parlamentu a v inom štáte, kde sa mu ústava štátu bude pozdávať a páčiť.

(red)

VŠIMLI SME SI

Neviem, čo bolo skôr, či Mňačko a jeho reportáže z konca pražských ciest, alebo moje vlastné „pražské novinárske cesty“ a k nim pripnutá spomienka na inšpiratívneho spisovateľa – na jeho spôsob zobrazovania reality, v ktorej sa pohyboval.

Prirodňú rezerváciu Sívá brada odkúpil štát od súkromníka za stopäťdesiat tisíc eur...

sv. Kríža – architektonickým diadéom z roka 1675 nad ďalšími (menej dominantnými, ale o to mystickejšími) pamätihodnosťami Spišského Jeruzalema.

Ako bublinky v gejzíroch predierali sa navrch nad všednosť dňa osudy, ktoré na Pažici aj v Sibíri – tunajších účinkami prekypujúcich sadrových kúpeľoch (dávno premenených na prach), objavil v päťdesiatych rokoch spisovateľ a zasadil ich do koloritu budúcej prírodnej rezervácie. Rezervácie, ktorú si pred pár dňami musel slovenský štát odkúpiť za stopäťdesiat tisíc eur od akéhosi súkromného majiteľa. Čo by o tom teraz Mňačko napísal? Určite nie to, čo povrchne zaznelo v našich médiách. V stádovitom senzáciovom hufiku neublala nijaká fundovaná profesijná zvedavosť, ba nekvapla ani len príhľúpá otázočka, ako sa dostala štátna prírodná rezervácia, pätnásť hektárov unikátneho územia, ikonická botanická lokalita s biotopmi európskeho významu a prímorským charakterom, do rúk súkromníka, ktorý – keď sa mu ju nepodarilo premeniť na stavebné parcely – podľahol tlaku štátnej ochrany prírody a výhodne ju speňažil, bezostyšne sa pritom ešte vytŕčiac pred kameru. No skrátka, filantrop...

Rovnako a za rovnakú sumu museli takto pred piatimi rokmi ochránari kúpiť v „slovenskom raji“ Tomašovský výhľad. Kam sme sa to s tým baskervillským revolverovým kapitalizmom dostali?

Emil SEMANCO

Brada na bubon

Skrátka a dobre, nebolo „služobky“ do reportérskeho požehnaných končin Spiša, aby sme nezvrtili redakčnú volgu k salašu na Sivej brade, a pritom sa aspoň glgom nepokorili tamojším prameňom, vytrvalo tisícročia vrstviacim travertínovú kopu s malebnou barokovou Kaplnkou

Koncom roka 2021 sme obohatili zoznam svetového dedičstva UNESCO

Slovenských jedinečností a rarít pribúda

V decembri minulého roka do Reprezentatívneho zoznamu nehmotného kultúrneho dedičstva Slovenska zaradilo Ministerstvo kultúry SR šesť nových prvkov. K existujúcim dvadsiatim šiestim pribudli dva tanečné – tance s vyhadzovaním z myjavsko-trenčianskej oblasti, tanec karička z Parchovian, Skalkický trdelník, Jánošíkovská tradícia, Črpáky a Goralská kultúra.

Prvá nominácia – párové krúživé tance s vyhadzovaním partnerky až na plecia tanečníka sú špecifickým prejavom tanečného folklóru na území medzi mestami Myjava a Trenčín a v ich okolí. Ak sa zdá ich pomenovanie suchopárne, tak na tomto území sa nazývajú „na kúbi“, „vihadzovaná“, „sellácka“, „šálená“, „lubinská“, „vrtená“ alebo „hustí“.

Krúživé tance s vyhadzovaním partnerky sú vnímané ako najvýraznejší identifikačný symbol tanečného folklóru kopaničiarskej oblasti. Tanečník vyhadzuje tanečnicu do výšky v tesnom držaní tak, že si mu po výskoku kľakne či sadne na bedro, stehno a napokon vo finále na plece. Priebeh tanca nemusí obsahovať všetky spomínané figúry, no vyhadzovanie partnerky je najvýraznejším identifikačným znakom tohto tanca. Podľa etnológov pôvod tanca siaha až do 16. storočia, ale nedá sa vylúčiť aj jeho súvis s mágiou plodnosti. Postupne sa však na dedinských zábavách začali tancovať iné druhy tancov a hrať iná hudba. Zárukou toho, že tieto tradičné prvky nevymiznú, sú dnes mnohé folklórne súbory z oblasti, ako je napríklad Kopaničiari. Len v samotnom meste Myjava dnes aktívne pôsobi

ČO INÍ NEPIŠU

Do zoznamu nehmotného kultúrneho dedičstva pribudli dva párové tance s vyhadzovaním partnerky.

päť súborov a skupín, ktoré uchovávajú a prezentujú hudobné i tanečné tradície predkov, nerátajúc dychové skupiny a školské súbory. Môžete ich stretnúť na mnohých podujatiach, v Gazdovskom dvore v Turej Lúke, na remeselných kurzoch, usporadúvaných Centrom tradičnej kultúry v Myjave, na jarmokoch, trhoch a, pravdaže, vo výkladnej skrini oblasti – medzinárodnom folklórnom festivale. Ten sa koná v Myjave každoročne v júni a patrí medzi najvýznamnejšie folklórne podujatia nielen na Slovensku, ale i v Európe.

V decembri minulého roka si Slovensko pripísalo aj ďalší kultúrny diplomatický úspech. Slovenská republika sa pripojila k medzinárodnej nominácii sokoliarstva do Reprezentatívneho zoznamu nehmotného kultúrneho celosvetového dedičstva ľudstva UNESCO, ktorú predkladali Spojené arabské emiráty. Prijatím nominácie tak má Slovensko zapísaný na zozname UNESCO Sokoliarstvo ako ôsmy prvok. Predchádzajúcimi siedmimi sú Fajara – hudobný nástroj a jeho hudba, Terchovská muzika, Gajdošská kultúra, Bábkarstvo, Horehronský viachlasný spev, Modrotlač a Drotárstvo.

Ivan KRAJČOVIČ
Foto: Marek HRIN

Reformy odsúdené na neúspech

Roman MICHELKO

Pri pohľade na súčasnú koalíciu som si nevdokaj spomenul na jednu scénu z tretieho pokračovania filmovej série o „básknikoch“ od nedávno zosnulého režiséra Dušana Kleina. Pri prehladke kaštieľa sprievodkyňa hovorí o jednom incidente, ktorý bol založený na úplnej neschopnosti vtedajšieho zámockého pána, ale vďaka tej jeho neschopnosti sa podarilo čosi dobré. Na detaily si už celkom nespomínam, ale na pointu áno. Aj neschopnosť môže viesť k pozitívnemu výsledku, ale len ako nečakaný vedľajší produkt.

Sledujúc, ako sa vyvíja osud dvoch „najklúčovejších“ reforiem tejto vlády, teda nová súdna mapa z pera ministerky spravodlivosti Márie Kolíkovej a daňová revolúcia, ktorá vznikla v kuchyni ministra financií Igora Matoviča, zdá sa už takmer isté, že nič alebo takmer nič z ich zámerov sa nenaplní. Našťastie. Paradoxne pritom Mária Kolíková to mala našliapnuté celkom dobre. Pre-

sadila zásadné ústavné novely a kreovala Najvyšší správny súd Slovenskej republiky, čím dala správne súdnictvu úplne inú váhu. No a potom prudko narazila. V súčasnosti totiž oveľa viac než na kvalite predkladaných zákonov záleží na politickej podpore. Dnes síce koalícia teoreticky disponuje plus-mínus deväťdesiatimi poslancami, z ktorých viacerým na výkon funkcie stačí servilnosť voči straníckemu bossovi, a nie, nedajbože, nejaké znalosti... No a práve v tomto bode Mária Kolíková narazila.

Po nešťastnom a vo svojej podstate márnom zápase o to, aby stranu Za ľudí bolo možné vnímať aspoň trochu vážne, Mária Kolíková a spol. skončili pod krídlami Richarda Sulíka a jeho strany Sloboda a Solidarita (SaS). No a tým stratila politickú podporu na presadzovanie svojej vízie reformy. Tá je totiž okrem iného aj veľmi nepopulárna, takže na jej presadenie treba obetovať značnú časť politického kapitálu. A to nijak

z jej koalíčných partnerov nie je ochotný pripustiť. Navyše, ministerke Kolíkovej sa podarilo niečo, čo sa len tak nevidí. Proti svojej reforme súdnictva, spočívajúcej v zmenách súdnej mapy, poštvála proti sebe v postate celú justičnú obec. A vtedy jasne preukázala, že je všetko

KOMENTÁR

iné, len nie krízová politická manažérka. Namiesto toho, aby hľadala spojencov a presviedčala argumentmi, pracovala s médiami a získala si podporu tých najmeniekotvornejších, tak začala z pôvodných zámerov rapídne zľavovať, až nakoniec ten veľký „súdny tresk“ skončil ako slabý odvar, z ktorého ostala len redukcia troch či štyroch marginálnych okresných súdov. Týmto kompromisom, ktorý pokojne môžeme nazvať aj ako takmer bezpodmienečná kapitulácia, stratila akúkoľvek vážnosť a aj posledné zvyšky politického rešpektu.

Paradoxne však napriek tomu jej „reforma“ bola schválená vládou a poslaná do parlamentu. S dôvetkom, že nemá v podstate žiadnu politickú podporu. Čistě Kocúrkovo. Dokonca jej úhlavná koalíčná (ne)priateľka Veronika Remišová so značnou mierou škodoradosti a zadostučinena vyhlásila, že reforma je síce v parlamente, ale s podporou nula poslancov. Príčetnejší kolegovia z koalície to potom korigovali v tom zmysle, že klub SaS, do ktorého prešla aj so svojimi priaznivcami, ju asi podporí svojimi deväťdesiatimi hlasmi. Ak chce získať sedemdesiatšesť poslancov, čaká ju práca ako na kostole, ale skôr to bude „mission impossible“, po slovensky nesplniteľná misia.

Podobne je na tom daňová revolúcia, ktorú veľkolepo zvestoval minister financií Igor Matovič. Veľa o reálnych možnostiach jej presadenia naznačil aj Matovičov bývalý poradca a expert strany Za ľudí Tomáš Meravý. V obsiahlom interview pre Postoj jasne povedal, že šanca presadiť reformu metódami, akými sa o to pokúša Igor Matovič, je mizivá. Jeho postoj – všetko alebo nič – de facto na slovenskej politickej scéne znamená nič. Igor Matovič – napriek tomu, že je v politike už takmer dvadsiť rokov a možno ho považovať za skúseného politika, zabúda na základnú abecedu politiky. Tá spočíva v rokovani,

presvedčení svojich partnerov, a predovšetkým – v robení kompromisov. Ak to minister financií nepochopí, bude jeho daňová revolúcia takmer s istotou rezultovať do výrazného oklieštenia. Paradoxne, pritom jeho úhlavný koalíčný kritik minister hospodárstva Richard Sulik návrhy daňových zmien a priori neodmietol. Dal si prácu s vypracovaním akéhosi semaforu. Niečo vyše tridsať opatrení rozdelil nasledovne: tie, s ktorými nemá nijaký problém, označil zelenou farbou, o tých, ktoré označil žltou farbou, je ochotný diskutovať a v zásade po ich technicko-legislatívnom vyladení by ich mohol aj podporiť, nesúhlasí s opatreniami, ktoré označil červenou farbou, no a nakoniec je čierna, cez ktorú vlak nejde! Ministri financií teda neostáva nič iné, ako o jednotlivých bodoch horúco rokovať a pokúšať sa aj s pomocou ústupkov presadiť čo najviac zo svojej vízie.

V príbehoch oboch reforiem – súdnej i daňovej – sa potvrdilo to, čo sme videli už v spomínanom filme: niekedy aj neschopnosť môže viesť k pozitívnym výsledkom. Takže, chvalabohu, že na poste ministra financií nemáme Ivana Mikloša či Richarda Sulíka. Tí by si svoje presadili. Minister financií razí politiku „všetko alebo nič“. Daňová reforma teda asi neprejde. Čo však nie je až taká zlá správa pre Slovensko.

Cirkev pocítila úbytok veriacich

Matej MINDÁR

Dlhočakané výsledky minuloročného sčítania obyvateľstva uzreli svetlo sveta. Ich najväčším pozitívom je jednoznačne vysoký podiel občanov slovenskej národnosti s materinským jazykom slovenským. O niečo menej radostná správa je skutočnosť, že počet nábožensky založených Slovákov a Sloveniek z roka na rok klesá. Nebolo to tak vždy.

Najmä tí skôr narodení si dobre pamätajú, ako ateisticky zmýšľajúce komunistické vedenie presviedčalo národ, že viera je niečo, čo už neobstojí pred vtedajšími výsledkami vedeckej komunity. Nebola to však komunistická strana, ktorá ako prvá potlačala silné náboženské povedomie Slovákov. Po vzniku prvej Československej republiky 28. októbra 1918 antikatólicky naladená masarykovsko-benešovská politika so svojimi zväčša českými posluhovačmi na Slo-

vensku sa vysmievali Slovákom pre ich vieru. Práve od tohto obdobia začala najmä v českej časti spoločného štátu silná ateizácia spoločnosti, ktorej následky sú viditeľné dodnes. Česká republika sa postupne stala najateistickejším štátom v Európe.

POZNÁMKA

Dôvodom, prečo sa tradične nábožensky založená slovenská spoločnosť ubera smerom k čoraz väčšiemu liberalizmu a odluke od kresťanskej viery, je niekoľko. V prvom rade je to stav spoločnosti 21. storočia. Tým, že súčasná generácia západného sveta zväčša nepocítiť nedostatku základných životných statkov, nemá až taký záujem podriaďovať svoje životné osudy niečomu nehmotnému a duchovnému. Pripútanie sa napríklad na kresťanské náboženstvo

považuje za niečo, čo brzdí napĺňanie jej životných cieľov. Podľa jej názoru zasahuje až príliš do jej súkromia. Ďalším nezanedbateľným dôvodom, prečo počet nábožensky založených veriacich na Slovensku klesá, je tiež neustála až nemiestna antikampaň proti viere ako takej. Denne sme svedkami rôznych zosmiešňujúcich komentárov na adresu kresťanskej viery – najmä voči katolíckej. Mladej generácii sú predkladané rôzne pochybenia niekoľkých duchovných, ktorí sú podozriví zo zneužívania detí a mladistvých. Na druhej strane zamlčujú skutočnosť, že väčšinu týchto odsúdeniahodných prípadov páchajú kňazi a rehoľníci s homosexuálnou orientáciou. S týmto zistením prišiel poľský katolícky kňaz, teológ, filozof a pedagóg pôsobiaci na Pápežskej univerzite v Krakove profesor Dariusz Oko vo svojej knihe „Levanduľová Mafia“. S pápežmi a

biskupmi proti homoklikám v Cirkvi“. Objektívne treba priznať, že za odchodom časti veriacich k ateizmu si môže aj cirkev sama. V niektorých prípadoch či už klérus, alebo laici vedomky-nevedomky nevyočuli dostatočným spôsobom problémy mnohých ľudí, ktorí sa nakoniec postupne stali z vlažných kresťanov ateisti. Každodenné problémy, s ktorými sa dnes pasujú mnohí Slováci, sú diametrálne odlišné ako pred pár desiatkami rokov dozadu. Zrejme by nebolo na škodu si zobrať k srdcu slová Svätého Otca Františka, že treba sa pozeráť na každodenné problémy ľudí očami dnešnej doby a zároveň ostať verný vo všetkých aspektoch kresťanskej viery a učenia. Z jeho slov by si určite mali vziať príklad aj mnohí politici považujúci kresťanskú vieru za základ svojho politického pôsobenia. Namiesto spájania s liberálmi je ich povinnosťou konečne zaujať principiálny postoj, že za nijakú cenu už nedopustia ďalšiu ateizáciu Slovenska.

Základy kresťanskej viery medzi Slovámi naštrbila aj neutichajúca pandémia ochorenia COVID-19. To je tiež objektívna príčina. Spolu so zavretými kostolmi je časť kresťanov znechutená podmienením vstupu do chrámov na základe očkovania.

SPOZA OPONY

Medzi nezabudnuteľné profesijné spomienky sa mi zaradil Washington v apríli 1993. Prezident Slovenskej republiky tam vtedy vstúpil na najvýznamnejšiu medzinárodnú pôdu. Zážitkom pre mňa bola scéna tlačových konferencií v Bielom dome. To, aké sú v podstate malé, napchaté priestory v suteréne Bieleho domu, ktoré majú k dispozícii akreditovaní novinári. A ako pôsobivo to vyzeralo na obrazovkách...

Poľský kolega, len čo vyšiel von, rovno z chodníka kľučiac pri Bielom dome odpaľoval svoju správu z mobilného telefónu. Bola to Motorola s ešte neľahkou batériou, akú vtedy mávali mobilné či satelitné telefóny. Našinec zaostával. Poliakov potreboval predstihnúť všetkých. V onej scéne z Bieleho domu poľský prezident Wałęsa priamo vyslovil, že čakal viac; Poľsko nielenže očakáva, ale priam žiada, aby sa mu otvorila Severoatlantická aliancia. Bol v tejto sebaavedomej požiadavke či kritike priamo pod strechou Bieleho domu jednoznačný.

Okrem iného sa opieral aj o veľkú a vplyvnú poľskú diaspóru v USA. Zo zúčastnených prítomných prezidentov z východnej Európy bol jediný, ktorý okrem poďakovania aj žiadal. A odvtedy dodnes je to nepretržitá línia poľ-

hranice. Tak sa aj v Pobaltí Vilnius stal súčasťou Poľska, Litva mala až do pričlenenia do ZSSR hlavné mesto v Kaunase. Aj Lvov bol od roka 1918 východom Poľska, nie ako teraz západom Ukrajiny. Je toho zálaha. Poliáci vlastne do iste

vojne. Tak ako pre nás Trianonský mier, ktorý okrem iného určil naše hranice s Maďarskom. Pravda, ten sa podpísal, na rozdiel od Rigy, za priamej účasti piatich veľmocí vrátane USA a pätnástich pridružených štátov, medzi nimi Českoslo-

bilo všetko po posilnení svojich pozícií aj dodatočnou dvojstrannou dohodou s USA.

Podobne Maďarsko malo osobitné dejinné motivácie – zvlášť si posilniť pozície v tom, čo vytrvalo nazývali Karpatská kotlina pre pätnásťmiliónový národ – čiže o päť miliónov viac, ako žije v hraniciach maďarského štátu. Teda nielen smerom k Srbsku, Rumunsku či Ukrajine, ale aj k juhu Slovenska. To bolo vtedy, v čase vstupu do NATO, keď Slovensko na rozdiel od Maďarska, obľúbenca Západu, nebolo prijaté. Teraz opäť deklaruje úsilie vybudovať v tomto priestore najsilnejšiu armádu schopnú ochrany maďarských záujmov na všetky smery. Je jedno, ako to súvisí s maďarskými záujmami mať osobitnú dohodu s USA a či si tým Orbán nekryje chrbát na nadštandardné vzťahy s Ruskom? Podstatné je, že aj Poľsko, aj Maďarsko majú úplne iné dejinné dôvody, ako aj súčasné pohnutky na dohodu s USA ako Slovensko. Ale najmä: nepodpisovali ich v politicky i vojensky napätom vyhotorenej kríze a mali výraznú podporu verejnej mienky.

Prečo stále ide aj o dejiny

Dušan D. KERNÝ

skej politiky a poľskej diplomacie. Pokiaľ ide o Severoatlantickú alianciu, o NATO, či dvojstranné zmluvy s USA, neraz nedávame súčasnosť do dejinných súvislostí. Pre Poliakov priestor na východ znamenal niečo iné ako pre nás. Poľsko-sovietska vojna sa skončila v roku 1921 Dohodou v Rige. Čo je dnes pre nás západné Bielorusko alebo západná Ukrajina, vtedy sa stalo východným Poľskom. A východná časť bola zasa sovietska. Poľsko-sovietska dohoda si tieto územia rozdelila. A určila tak

miery vtedy určili hranice Ruska, ako sú dnes.

Ukrajinských a bieloruských hnutí nezávislosti sa vtedy na názor nespytovali, štyri milióny Ukrajincov a milión Bielorusov sa ocitlo v novom poľskom štáte, na ktorého východných územiach, v onom východnom Poľsku, boli Poliáci v menšine. Poľsko-sovietska dohoda z Rigy, aj keď až dodatočne uznaná veľmocami, zabezpečila stabilitu tohto priestoru na dve desaťročia, bola súčasťou usporiadania v Európe po prvej svetovej

venska. A opakovane bol potvrzovaný aj po roku 1945.

V košato zložitých dejinách vzťahov, medzi ktoré patrí neodmysliteľne Katyň, ako aj deportácie poľského etnika po roku 1939 a zmeny hraníc po roku 1945, porážku nemeckých vojsk neprijímala väčšina Poliakov ako oslobodenie Poľska, ale ako novú okupáciu. Nevyhnutnosť rozdielného poznania dejín je aj súčasťou ponímania toho, prečo Poľsko tak vehementne ako prvovelec bolo nielen za vstup do NATO, ale potom uro-

SEBAOBRAHA

Polícia v uplynulých dňoch vydala niekoľko dôležitých varovaní, upozornení a dobrých rád. Niektoré vám sprostredkujeme. V prvom rade sa opäť množia prípady zločinov vyderania na sociálnych sieťach. Tentoraz by si mali dať pozor muži. Najmä dôverčiví a tí, ktorým chýba ženská spoločnosť. Muža osloví prostredníctvom sociálnej siete neznáma žena s atraktívnymi fotografiami. Od začiatku ide o komunikáciu so sexuálnym nádychom. Navedie ho na to, aby jej poslal svoje erotické videá, fotografie, prípadne spolu vedú videohovor, kde je poškodený nahý. Vzápätí sa s ním spojí osoba, ktorá sa predstaví ako rodič danej ženy.

Policajné varovania

Tvrdí, že je mladistvá alebo maloletá a buď jej poškodený zaplatí odškodné, alebo to oznámi na políciu ako rozširovanie detskej pornografie. Ďalej sa s ním spojí aj osoba vydávajúca sa za príslušníka Policajného zboru, ktorý sa pokúša dohodnúť „mimotrestné“ a mimosúdne vyrovnanie. Tvrdí, že rodič sa o ich sexuálnej komunikácii dozvedel a chce vec riešiť v trestnom alebo súdnom konaní. S poškodeným priamo komunikuje aj osoba, s ktorou sexuálnu komunikáciu viedol, a žiada od neho financie pod hrozbou zverejnenia jeho intimných fotografií a videí na internete. Vyhrožuje sa mu, že ich zašle jeho partnerke, rodine, priateľom a blízkym s cieľom diskreditovať ho.

„V každom prípade príde po komunikácii so sexuálnym nádychom poškodeného a páchatela bezprostredný nátlak na poškodeného. Vydierači od neho žiadajú peniaze, rádovo v tisícach eur. Páchatel nie je nikdy ochotný sa s poškodeným stretnúť osobne a peniaze chce zaslať prostredníctvom bankového alebo iného prevodu,“ upozorňuje polícia a vyzýva na opatnosť pri komunikácii s neznámymi ľuďmi.

Ďalšie dôležité varovanie je určené tým, ktorí sa počas zníženej viditeľnosti pohybujú po cestách. V minulých dňoch zaznamenali policajti na Slovensku tri úplne zbytočné úmrtia chodcov, ktorí neboli osvetlení. V prvom prípade išlo o nehodu dodávky a chodkyne v obci Šurany. Ďalšia podobná nehoda sa stala na obchvate mesta Galanta. Do tretice došlo k tragédii v obci Horný Mostec, kde chodkyňa po zrážke s autom zraneniam tiež podľahla. Polícia upozorňuje všetkých, aby v tomto ročnom období nezabúdali reflexné prvky na odev.

Pozor si treba dať aj na falošných „zamestnancov“ bánk. Jeden taký podvodník zavolať dôverčivej seniorke, pričom v duchu akejkoľvek pomoci zvrátiť „vyššiu transakciu“, o ktorú mala poškodená akokože prísť, od nej vylákal prihlasovacie údaje do internet bankingu, potom aj číslo pridelenej karty k bankovému účtu. Ďalšou jeho požiadavkou bolo aj rodné číslo a po vygenerovaní bankou aj zabezpečovací kód. Dôverčivá starká všetky vyššie uvedené údaje poskytla a vzápätí ju doteraz neznámy páchatel okradol o sumu vo výške tridsaťtisíc eur, ktorú mala na bankovom účte. V prípade takýchto telefonátov neposkytujte žiadne zo svojich autentifikačných a verifikačných údajov k žiadnym bankovým službám či produktom.

Ján ČERNÝ

Matičiarovi Pavlovi FÁBRYMU prirástli k srdcu vianočné stretnutia Keď má radosť slovenské srdce

Zhováral sa Michal MATEČKA – Foto: Martin HAJNÍK

Jeden z najdlhšie aktívne pôsobiach matičiarov Pavel FÁBRY prekročil prah osemdesiatky. Na návrh predsedu MO MS v Košiciach, v ktorom pôsobí, mu bolo navrhnuté ocenenie – medaila predsedu Matice slovenskej. Medailu mu osobne odovzdal predseda Matice slovenskej Marián Gešper spolu s predsedom MO MS v Košiciach Michalom Matečkom. „Nesmierne ma to poctilo, potešilo a povzbudilo. Cena predsedu MS bude zohrievať moje slovenské srdce,“ neskrýval radosť z pocty laureát, keď sme mu po vyznamenaní položili niekoľko otázok.

Pavel Fábry sa narodil v Nitre 19. 12. 1940. Detstvo prežil v Baťovanoch (dnes Partizánske). Rodina sa musela nútene vysťahovať pre zatknutie jeho otca, obchodného riaditeľa firmy Baťa Štátnou bezpečnosťou. Neskôr ho úplne rehabilitovali. Domov mu poskytlo malebné mestéčko Modrý Kameň, kde stále rád trávi voľné chvíle dôchodcu. Vyštudoval filozofickú fakultu Univerzity Komenského v Bratislave. Do Košíc sa dostal ako pedagóg všeobecnovzdelávacích a umeleckých predmetov, ale pôsobil i vo viacerých funkci-

INTERVIEW

ách na konzervatóriu, kde sa zapojil do aktívnej činnosti košického MO MS. Pôsobil aj ako člen výboru MO MS. Vo svojom autíku precestoval malebné Slovensko. Pátral najmä po rôznych sochách a bustách našich najväčších slovenských veľikánov. Svoje zistenia a cestovateľské zážitky zhrnul v monografii Slovník Slovinci v bronze.

• **Váš starý otec aj otec boli zanietení matičiari. Miestny odbor MS v Košiciach matičiari znovuo obnovili a začali v ňom činnosť v roku 1968. Vtedy ste sa stali jeho členom. Čo to pre vás znamenalo vstúpiť do Matice slovenskej, aké očakávania ste mali?**

V roku 1968 po nádychu slobody, žiaľ, krátkom, volanie slovenskej krvi, rodinnej tradície a výchovy i priaznivá národovecká spoločnosť ma akosi prirodzene preplavili na breh oživej spolkovéj Matice slovenskej. S nadšením som na miestnej úrovni začal funkcionáriť, tešil sa z členského vzrastu, zaplavila ma hrdoť nad stotisícovým vlasteneckým davom na Bradle. Očakávania boli veľké, najmä v náprave krívd na slovenskom národe, návrate jeho symbolov, vzniku národného štátu v rámci česko-slovenskej federácie. Všeličo odišlo dostratená, ale zasiate slovenské semeno čakalo na svoje vyklíčenie...

MEDZI NAMI

Návrh bilaterálnej vojenskej dohody s USA je aktuálny horúci zemiak, ktorý slovenská koalíčná vláda neprehtne hladko, ale napokon po miernej úprave v parlamente, definitívnom parafovaní prezidentkou Zuzanou Čaputovou a za potlesku korporátnych médií sa páčivosť horúceho problému otupí a Slovensko bude mať na svojom území dve americké vojenské zariadenia a dva zbraňové systémy: jedno na letisku v Kuchyni, druhé na Sliachi. Kto si myslí niečo iné, je nenapraviteľný idealista, keďže je v Pentagóne všetko rozhodnuté a prípravy na realizáciu dohody sa už začali.

Kto si dohodu o tzv. obrannej spolupráci medzi SR a USA prečíta (a nemusí byť ani právnik) pochopí, že je pre náš štát nevýhodná, že je v rozpore s chápaním suverenity zvrchovaného štátu, s ústavou a právnym poriadkom Slovenskej republiky. Zmluva zabezpečuje armáde USA, jej civilným zamestnancom a kontraktorom neprimerane veľké výhody a dáva možnosť vstupu na pozemky a zariadenia v súkromnom i vo verejnom vlastníctve. V zmysle ustanovení dohody môžu ozbrojené sily vstupovať na územie SR a voľne sa po ňom pohy-

Predseda Matice slovenskej Marián GEŠPER (vľavo) a aktívni košickí matičiari, ktorí v posledných rokoch v metropole východu výrazne oživilí matičnú prácu.

• **Skutočná sloboda pre Maticu nastala až po roku 1989. Miestny odbor MS v Košiciach založil tradíciu mnohých podujatí. Na ktoré spomínate najradšej?**

Po prevrate v novembri '89 novooživená Matica v Košiciach obetavo dokázala zorganizovať spomienkové akcie, slávnosti, konferencie. Mne osobne sú milé tradičné stretnutia na Deň svätých Cyrila a Metoda pri pamätníkoch Štefana Moysesu a Karola Kuzmányho, vlastenecké pochôdzky, ale aj srdečné vianočné posedenia. Rád si spomínam na spoluprácu s vtedajším predsedom MO MS Ing. Jurajom Koperďákom – vtedy som ako zástupca riaditeľa na konzervatóriu spolu s ním organizoval umelecké programy na matičné podujatia, napríklad aj pri odhalení pamätníka Moysesovi.

• **Ste autor knižnej publikácie Slovník Slovinci v bronze. Putovali ste po mnohých pamiatkach na významených Slovákov. Ktorí sú pre vás najvýznamnejší, na ktorých by sa nemalo v budúcnosti zabudnúť? Chýba nejaký významný monument Košiciam, pripadáte Slovensku?**

Nuž, na Slovensku niet väčších

velikánov, ako je Ľudovít Štúr a Milan Rastislav Štefánik (popri desiatkach národných velikánov, ktorí „vybudovali“ slovenský národ a jeho štát). Ako amatérsky „sochológ“ s ľútosťou konštatujem, že Slovinci málo pretavujú do bronzu svojich velikánov, a tí, ktorí sa týčia, sú akosi „zabudano“ ošumeli. Chýbajú mnohí a mnohí. V hlavnom meste popri jazdeckej soche kráľa Svätopluka chýba napríklad jazdecká socha Pribinu, prvého panovníka predkov Slovákov (v Nitre má klasickú sochu). Nuž, čo Košice? Bôľno mi je, že v štvrti miliónovej metropole nenájdeme ani jednu sochu slovenského dejateľa, ťažko to povedať Nekošičanovi, že by ste tu márne hľadali sochu či súsošie Štúra, Štefánika a iných. No zato však Maďari majú dve sochy – Máraiho a Rákociho. V našom meste sú pamätníky a pamätníčky v podobe búst, najdostojnejšia busta je pre Karola Kuzmányho, ktorú inštalovalo mesto v sedemdesiatych rokoch na Kuzmányho sídlisku, a Štefanovi Moysesovi, ktorej umiestnenie iniciovali a realizovali košickí matičiari v deväťdesiatych rokoch, no sochu nenájdete. Taký Štefánik – neustála myšlienka obnoviť kedysi jeho najslávnejšiu sochu na Slovensku.

bovať bez možnosti akejkolvek kontroly dopravných prostriedkov či iných zariadení. Podľa článku 3 a 4 uvedenej dohody má armáda USA oprávnenie operačne riadiť „dohodnuté zariadenia“ a súvisiace priestory, „vykonávať kontrolu vstupu do nich a realizovať značný súbor stavebných činností, prepravovať, rozmiestňovať a skla-

Horúci americký zemiak

Ludovít ŠTEVKO

dovať obranné zariadenia, zásoby a materiál v dohodnutých zariadeniach aj na iných miestach podľa vzájomnej dohody“.

Docent JUDr. Branislav Fábry, PhD., z Právnickej fakulty UK podrobil analýze jednotlivé ustanovenia a udrelo mu do očí viacero závažných faktov. Trebárs, že v dohode nebol sformulovaný zákaz skladovania jadrových zbraní a neboli stanovené ani limity na konkrétne druhy zbraní, ktoré by bolo možné umiestniť na území Slovenskej republiky. Podľa ustanovenia čl. 25 ods. 1: „Ozbrojené sily USA môžu uzavrieť zmluvu na dodanie akéhokoľvek materiálu, zásob, vybavenia a slu-

žieb (vrátane výstavby), ktorej plnenie má byť vykonané na území Slovenskej republiky, a to bez obmedzenia výberu zhotoviteľa, dodávateľa alebo osoby poskytujúcej takýto materiál, zásoby, vybavenie alebo služby. Zmluvy sa dojednávajú, uzatvárajú a spravujú v súlade so zákonmi a predpismi USA.“ Podľa Fábryho ide doslova „o právo

na všetko. USA môžu v SR postaviť hoci aj jadrové zariadenie. Aj tu platí, že dohoda má prednosť pred zákonmi SR“.

Odpoveď na otázku, ako je možné, že zodpovedné ministerstvá predkladajú na schválenie do vlády takúto nevýhodnú pre Slovensko a jednostranne výhodnú zmluvu pre Američanov, dáva na svojom facebooku publicista, známy politický a mediálny analytik Eduard Chmelár: „Ministerstvá obrany a zahraničných vecí manažujú byrokrati, ktorým sú štátne záujmy Slovenskej republiky ukradnuté. V médiách sú analfabeti, ktorí nerozumejú triviálnym veciam. Keď Robert Fico

Mesto zafinancovalo, dalo vytvoriť jeho sochu, ale pre moderné poňatie sa poslancom, no ani verejnosti nepáčila, odvtedy je to nezrealizovaná túžba...“

• **K Matici slovenskej sa hlási najmä staršia generácia. Mladí nemajú záujem o kultúru, históriu, tobôž nie o nejaké vlastenectvo. Pôsobili ste ako učiteľ. Ako sa podľa vás líši terajšia miléniová mládež od predchádzajúcej generácie? Ako by bolo dobré ju motivovať k úcte k svojim tradíciám?**

Nezáujem mladých o národnú históriu a ich vlastenecká vlačnosť spočíva najmä v presadzovaní kozmopolitizmu a globalizácie, ktorú im prostredníctvom moderných médií vtláčajú do ovplyvniteľných hláv tí, čo sa topia v peniazoch a robia si záľusk aj na naše krásne Slovensko. No aj peniaze sa raz minú a mladých treba motivovať modernými nenudnými národnými motívmi, získať si mladých umelcov. Som však optimista – v mládeži a celej spoločnosti vlastenectvo drieme, naplno vytryskne napríklad pri športových úspechoch Slovače. A čo drieme, raz sa zobudí!

• **Ste aktívny matičiar už dlhé desaťročia, príkladný národovec. Oslávili ste nedávno krásne výrocie. Myslíte si, že Matica slovenská má ešte v súčasnosti nejaký zmysel a opodstatnenie?**

Či má Matica zmysel dnes? Ojoj! S výnimkou národnej poroby práve teraz! Súčasnu vládu zaujíma všeličo, len nie národ. Ministerka kultúry zdá sa príliš nepreje matičnej práci. Keď ju pozvali matičiari zo Zvolenskej Slatiny spoluodhaliť obnovený Štefánikov pamätník, neprišla. Ktože by, nebyť Matice slovenskej, si spomenul a organizoval podujatia národných výročí. Aj pri výročí nezávislého Slovenska médiá len veľmi vlačne spomenuli Deň vzniku SR. V RTVS výrocie odstavili pár vetami, v ktorých omieľali staré nepravdy – referendum (ktoré nechceli Česi), mečiarizmus, ani slovo o práve každého národa na sebaurčenie. A ktože, keď nie Matica s nadbytkom nadšenia, ale pri skromných prostriedkoch by iniciovala pamätné tabule, busty zaslužilým Slovákom, vari to sa dá čakať od vlády, parlamentu, ministerstva kultúry, slniečkarských médií? Kým bude Matica, bude aj slovenský národ. Keď vygumujú Maticu, zákerne a potupne postupne vygumujú aj národ.

včera na tlačovke polhodinu vysvetľoval pomerne presne, v čom je problém DCA (Dohoda o obrannej spolupráci s USA) a otvoril priestor na novinárske otázky, babenka z Markízy sa ho spýtala na dovolenku...“

V rámci pripomienkového konania o obrannej spolupráci SR s USA je zatiaľ vyslovených sedemdesiat pripomienok. Medzi najväčšie patrí vyše tridsať pripomienok generálneho prokurátora Maroša Žilinku, ktorý návrh dohody pod gesciou ministra zahraničia Ivana Korčoka a ministra obrany Jaroslava Naďa zásadne odmieta. Generálna prokuratúra konštatuje, že Slovenská republika „rezignuje na garanciu niektorých ústavných práv a navrhuje, aby vláda, prípadne prezidentka využili svoje oprávnenia a podporili návrh bilaterálnej dohody ústavnému prieskumu“.

K dohode sa záporne stavia nielen parlamentná opozícia, ale aj Konfederácia odborových zväzov SR, Úrad jadrového dozoru SR a slovenská verejnosť. Občianske združenie Zjednotení za mier predostrelo hromadnú pripomienku, ktorú prostredníctvom petície podporilo vyše dvadsaťtisíc občanov. Združenie žiada odmietnuť návrh dohody v celom rozsahu pre rozpor s Ústavou SR a so záujmami SR. Rozhodne vôľa ľudu!

Ján SOKOL: Dôležitá je duchovná obnova a zdravé národné sebavedomie

Falošný boj za ľudské práva

Matej MINDÁR – Foto: archív SNN

Prvý a zároveň jediný celoslovenský metropolita po sv. Metodovi a emeritný trnavský arcibiskup Mons. Ján Sokol napriek svojmu vysokému veku neustále sleduje celospoločenské dianie na Slovensku. Okrem náboženských záležitostí nie sú mu ľahostajné ani aktuálne problémy spoločnosti. Jeho veľkým želaním je, aby sa všetci Slováci bez ohľadu na svoju vieru a politické presvedčenie stali opäť zdravými vlastencami a hrdými patriotmi.

Úvodom sa Mons. Ján Sokol prihovril čitateľom Slovenských národných novín otázkou, prečo sa v slovenskom národe vytráca zdravé a prirodzené národné povedomie. „Drahí čitatelia. Veľmi často mi prichádza na um myšlienka: Čo sa, ľud môj, robí s tebou? Prečo sa mi práve táto myšlienka tak často vynára? Pretože za mojich detských i študentských čias, ako aj počas pobytu v kňazskom seminári tento ľud žijúci pod Tatrami mal veľmi pekné a zdravé národné povedomie.“ Zdôraznil však, že v žiadnom prípade nehovorí o nacionalizme ani o šovinizme. „Nebol šovinistický ani nacionalistický. Naopak, naši ľudia boli patrioti, a to aj jednoduchý ľud. Obdivoval som v svojej rodnej obci Jacovce (okres Topoľčany) niektoré ženy, ktoré boli hrdé Slovenky. Žiaľ, čo sa, ľud môj, dnes robí s tebou? Keď pozerám a rozprávam sa s ľuďmi, tak toto národné povedomie akoby sa bolo vyparilo, čo je veľký žiaľ a bolesť pre moje srdce.“

■ SLOVENSKÁ ZEM

Vo svojom posolstve pokračuje slovami o tom, že Pán Boh dal slovenskému národu túto zem. Považuje to za najväčší Boží dar pre nás, ktorý si dnes akosi prestávame vážiť. Podľa jeho slov si môžeme brať príklad z okolitých susedných národov. „Túto zem a túto reč nám dal náš Pán a na to musíme byť hrdí. Na to musíme mať zdravé sebavedomie. Nie šovinistické, nacionalistické, ale patriotické. Musíme byť

patrioti. Pozrite sa na susedné národy. Je pravda, že niektorí hovoria, že sa skôr narodili ako Poliaci alebo Maďari, čo však nie je celkom správne. Lebo na prvom mieste musíme byť hrdí na to, že sme boli prijatí pri svätom krste za dieťky Božie. Dostalo sa nám najväčšieho vyznačenia. Sme Božie deti.“

Mons. Ján Sokol v ďalšej časti svojho posolstva dáva recept, akým spôsobom sa môžeme z tohto všetkého poučiť a zároveň byť hrdými Slováckmi i kresťanmi. „Čo treba teda robiť? Predovšetkým prebudiť sa z tohto marazmu, z tohto spánku. Prebudiť sa a trošku viac si uvedomiť a uvedomovať, že naozaj sme nielen veriaci kresťania, keď nás Pán Boh pri krste prijal za svoje deti, ale sme aj deti slovenského národa. A preto je dôležité po každej stránke nielen obnoviť duchovnú obnovu, ale popritom obnoviť aj zdravé národné sebavedomie.“

■ HRDÍ SLOVÁCI

Veľkým posolstvom prvého a zároveň jediného celoslovenského metropolitu po sv. Metodovi je predovšetkým zdôrazniť všetkým Slovákom, aby nikým nepohrdali. „Znovu vám zdôrazňujem, aby ste inými nepohrdali. Naopak. Popri láske k všetkým národom, nielen okolo našej vlasti žijúcich, musíte byť zároveň hrdí na to, čo nám Pán Boh dal – túto zem a túto reč.“ Jeho slová môžeme porozumieť aj z toho hľadiska, že ak sa zároveň staneme hrdými Slováckmi

a kresťanmi, automaticky nám narastá zdravé národné povedomie a patriotizmus. Ak by sa toto podarilo, môžeme týmito vlastnosťami učiť aj okolité

POSOLSTVO

národy k vzájomnej láske a porozumeniu. Pán Boh nám v tom pomáha.

Na záver prosí predovšetkým všetkých rodičov, aby svoje deti učili, že byť hrdým Slovákom a kresťanom neznamená automaticky byť extrémistom, fašistom alebo nacionalistom. „Preto by som sa rád obrátil na vás, otcovia a mamy. Prebudiť sa vy na prvom mieste. A v tomto zdravom sebavedomí odovzdávajte toto národné sebavedomie svojim deťom, aby sa aj naďalej tradovalo v tejto zemi. Popri náboženskom zdravom sebavedomí nech majú vaše deti aj sebavedomie národné. Na ten úmysel sa denne modlím a prosím Pána, nech vás prebudi a podnieti, aby ste boli hrdí na to, že ste Slováckmi a na slovenskú zem, v ktorej žijete.“ Otec arcibiskup je presvedčený, že sa ako Slováci konečne prebúdime. Je to dôležité aj z hľadiska toho, že žijeme v globalizovanom svete, v ktorom je všetko národné a kresťanské potláčané „výdobytkami“ dnešnej doby.

■ NÁVRAT KU KOREŇOM

Súčasní predstavitelia svetoobčianskych myšlienok považujú pojem národ za prežitok a kresťanské náboženstvo ako také vnímajú s pohor-

Emeritný arcibiskup Ján SOKOL sa vždy prejavoval na verejnosti s úprimnou láskou k slovenskému národu.

šením. Pod rúskom boja za ľudské práva znevažujú a ponížujú mnohých duchovných predstaviteľov. Preto aj modlitby otca arcibiskupa Sokola sú akousi nádejou pre nás Slovákov, že sa opäť vrátíme k svojim koreňom a národnej identite. „Predstavujem si to, že sa to naozaj stane. Ak sa vy prebudíte, otcovia a mamy, a budete odovzdávať svojim deťom národné i náboženské zdravé sebavedomie, vzbudíte vo svojich deťoch zdravú hrdosť. Uvidíte, že sa zmení všetko a prinavrátia sa to, čo som zažil ja počas svojich detských a študentských rokov, ale aj ako mladý kňaz.“

Nech sú slová Mons. Jána Sokola pre nás poučením a zároveň podnietením, aby sme sa ako malý národ konečne opäť prebúdili. Budme hrdí na našu samostatnú a demokratickú Slovenskú republiku, ktorá v budúcom roku osláví tridsať rokov svojej existencie. „Nech vám Pán Boh v tom pomáha. Nech vás zároveň prebudi a posilní a zbaví strachu a akejsi malátnosti. Verím, že tieto moje slová padnú na úrodnú pôdu a prinesú bohatú úrodu pre naše Slovensko, pre našu milovanú vlasť. Vďaka Pánu Bohu za to a verím, že hrdosť, ktorú budete mať, bude cítiť na každom kroku.“

Slovensko stavia na vodíkové technológie, Európa od nich ustupuje

Vodíkové auto natankujete vo Viedni

Ivan KRAJČOVIČ – Karikatúra: Ľubomír KOTRHA

Slovensko na Expo Dubaj prezentujú tri hlavné témy – vodíkové technológie, letecký priemysel a vesmírny sektor. Ešte do 30. marca tohto roka v slovenskom pavilóne môžete vidieť aj futuristické športové auto MH2 a „midibus“ pre dvanásť cestujúcich – obe s vodíkovými nízkotlakovými metalhydridovými zásobníkmi. Je však cesta využitia vodíka v doprave pre Slovensko tým správnym smerom?

Športové auto, ktorého karosériu navrhol šéf dizajnu v Auffer Design, dcérskej firmy Matador Group, Branislav Mauks, predstavil novinárom minister hospodárstva Richard Sulík. Novinári si usilovne zapisali, že maximálna rýchlosť auta bude 250 kilometrov za hodinu a zrýchlenie z 0 na 100 km/h by sa malo dosiahnuť za štyri sekundy. Jediné, čomu sa však dalo veriť, bol prezentovaný koeficient odporu karosérie 0,2. Auto totiž na výstave nemá kompletný pohon. Spoločnosť Matador Group v tlačovej správe priznala, že ide o takzvaný „concept car“, čiže ešte nie je to plne funkčný prototyp. Takto však nebol prezentovaný.

■ NULOVÉ EMISIE

Vodíkové autá samotný vodík nepoháňa. Systém je ťažkopádny, pretože o pohon sa stará ako u bežných elektrických áut elektromotor. Vodík sa spaľuje v palivových článkoch a vyrába elektrickú energiu prostredníctvom chemickej reakcie vodíka a kyslíka. Výsledkom sú nulové emisie, pretože spaľovaním vzniká voda. Prevádzka je teda lacnejšia a aj ekologická. Problémom je, že auto musí mať vyrovnávacie elektrické batérie a aj vodík sa musí vyrobiť a skvapalniť. A tu už o ekológii nemôžeme hovoriť. Vodík sa môže vyrobiť aj z vody elektrolyzou,

väčšinou sa však separuje zo zemného plynu. A to niečo stojí. I tak je pre spotrebiteľa prevádzka lacnejšia ako u automobilov poháňaných spaľovacím motorom na fosilné palivá. Otázkou je, kde vodíkové auto dotankujete.

■ CHÝBAJÚ STANICE

Na Slovensku sú v ponuke predajcov aj autá s palivovými článkami. Tankovať vodík však na Slovensku nemožno, aj keď Slovenská inovačná a energetická agentúra informovala v polovici minulého roka, že do septembra postaví dve čerpacie stanice. Obidve však mali byť mobilné, jedna by mala byť v Bratislave a druhá v Košiciach, čo presadzoval župan kraja Rastislav Trnka. Napokon sa

plány neuskutočnili. Tankovať vodík momentálne možno vo Viedni alebo v susednom Česku, kde majú čerpaciu stanicu na vodík už od roka 2009 a do roka 2023 ich chcú postaviť šesť. Tam však test YouTubera Jana Staněka, ktorý sa na svojom kanáli zaoberá netradičnými formami pohonov, dopadol katastrofálne. Dve z troch vodíkových čerpacích staníc nefungovali pre nízky tlak vodíka v nádržiach. Najviac čerpacích vodíkových staníc v rámci EÚ – takmer sto, je v Nemecku.

■ VODÍKOVÁ STRATÉGIA

Slovensko teda stavia do budúcnosti na vodíkovú stratégiu. Zatiaľ je všetko len vo fáze predstáv. V polovici minulého roka schválila vláda

Národnú vodíkovú stratégiu, ktorá definuje úlohu štátu pri využití vodíkových technológií. Jej cieľom je zvýšiť konkurencieschopnosť slovenskej ekonomiky a zároveň prispieť k uhlíkovu neutrálnej spoločnosti v súlade s Parížskou klimatickou dohodou. Minister hospodárstva Richard Sulík však zároveň priznal: „Samozrejme, vodíkové technológie sú v plienkach a ešte bude toho veľa čo robiť, ale pokiaľ politika nedá správny rámec, nenasmereje správne podporu, tak to bude trvať omnoho dlhšie.“ Do konca volebného obdobia by chcel v jednom meste čisto vodíkovú MHD.

■ ZMENILI TAKTIKU

Európska únia dlho podporovala rozvoj vodíkových áut. V novembri minulého roka však zmenila taktiku podpory a vyhlásila, že vodík bude podporovať len v priemysle a nákladnej doprave. Únia upustila aj od svojich plánov v rámci infraštruktúry pre alternatívne palivá. Komisia síce navrhuje, aby boli vodíkové čerpacie stanice vzdialené od seba sto päťdesiat kilometrov, a to až od roka 2030, ale len na hlavných ťahoch využívaných medzinárodnou nákladnou dopravou. Zdá sa teda, že podpore vodíkovej alternatívy definitívne odzvonilo. Európska federácia pre dopravu a životné prostredie pri porovnávaní štyroch pohonov áut vyhodnotila vodíkový pohon ako najhorší, s efektívnosťou len tridsaťtri percent.

V januári tohto roka primátor francúzskeho mesta Montpellier Michaël Delafosse sa rozhodol ukončiť projekt, ktorý mal mestu zabezpečiť päťdesiatjeden autobusov s palivovými článkami na vodík pre štyri miestne autobusové linky. Prečo chce teda Slovensko začať s vodíkom tam, kde s ním iní končia, nevedno.

NA MARGO

Hrubý domáci produkt (HDP) je najčastejšie používaným ukazovateľom veľkosti a vývoja ekonomiky štátu alebo oblasti. Napríklad HDP Európskej únie je súčet všetkých pridaných hodnôt vytvorených v ekonomikách členských štátov. Pridaná hodnota je hodnota vyrobených tovarov a služieb mínus hodnota tovarov potrebných na ich výrobu. Do výpočtu HDP vchádzajú aj verejné výdavky, napríklad na obranu, zdravotníctvo či školstvo. Zjednodušene povedané, kde HDP stúpa, je to znakom zvyšujúcej sa ekonomickej aktivity a nepriamo zvyšujúcej sa životnej úrovne obyvateľstva.

Optimistické hodnotenia

Globálne predstavoval svetový HDP v roku 2021 94 biliónov dolárov, v roku 1970 to boli len tri bilióny. Do roka 2050 sa počíta so zdvojnásobením svetového HDP na 180 biliónov dolárov. Vyše polovicu zo svetovej produkcie meranej HDP vytvárajú štyri štáty – objem v biliónoch dolárov USA 23, Čína 7, Japonsko 5 a Nemecko 4. V rebríčku na ďalších miestach sú Veľká Británia, India, Francúzsko, Taliansko, Kanada a Kórea. V USA najväčšmi prispievajú do HDP finančný, poisťovací a realitný sektor. Čínske HDP vytvára produkcia ocele a elektroniky. V Nemecku takmer deväťdesiat percent HDP vytvára obchod, podiel krajiny na svetovej produkcii a vývoze automobilov je približne dvadsať percent. Na druhej strane sú krajiny s malým objemom HDP. Najmenšie dosahujú ostrovné štáty v Oceánii, napríklad Tuvalu s dvanásťtisíc obyvateľmi a HDP 49 miliónov dolárov, z toho sedem percent za webové domény.tv. Hrubý domáci produkt Slovenska podľa údajov Medzinárodného menového fondu (MMF) v roku 2020 dosiahol 105 miliárd USD. Pre porovnanie – Rakúsko dosiahol 429 miliárd. Podstatné zvýšenie v roku 2021 sa neočakáva.

V júni minulého roka MMF vyhodnotil slovenskú ekonomiku z finančného hľadiska ako zdravú, s dostatočnými rezervami bankového sektora. MMF sa domnieval, že štát prostredníctvom opatrení zameraných na zachovanie pracovných miest, poskytovaním podpory likvidite a zabezpečením dostupnosti úverov obmedzí negatívny hospodársky dosah pandémie, ale so značnými rizikami. Kým HDP Slovenska podľa očakávaní MMF by sa mal zvýšiť v roku 2022 o päť percent pri trojpercentnej inflácii, najrýchlejšie rastú ekonomiky Líbye, Guyany, Macaa, Maldiv a Írska. Rast HDP v Írsku kuriózne môže byť zastavený dohodou o zavedení globálnej minimálnej päťdesiatpercentnej korporátnej dane. V Írsku kvôli nízkej dani dnes majú sídla svetové nadnárodné korporácie ako Facebook, Google, Apple či Pfizer. Na Slovensku máme korporátnu daň najvyššiu z krajín V4. Avizované daňové a odvodové reformy, chaotické alebo žiadne podpory podnikania a cestovného ruchu zo strany štátu, zvýšené ceny energií, pohonných hmôt a potravín sa prejavia aj na výške HDP. Z toho pohľadu výhľad MMF na rast slovenskej ekonomiky v roku 2022 sa javí značne optimistický. Uvidíme...

Milan ČASNOCHA MIKŠ

Walter Steinmeier bude zrejme prezidentom ešte najmenej ďalších päť rokov Nemecko chce pevný politický pilier v neistom čase

Dušan D. KERNÝ – Foto: agentúrny servis

Na rozkolísanej európskej politickej scéne a počas vyladovania nezvyčajnej domácej vládnej trojkolície sa nemecké politické špičky parlamentných strán rozhodli podporiť voľbu terajšieho šesťdesiatšesťročného prezidenta Waltera Steinmeiera na druhé päťročné volebné obdobie. Po zvolení bude v úrade do roka 2007 – zrejme dlhšie ako ktorýkoľvek súčasný politik veľkého štátu, asi okrem Vladimíra Putina...

Podľa nemeckej verejnoprávnej televízie ARD nielen tri vládne politické strany, ale aj najväčšie opozičné strany sú za podporu kandidatury Steinmeiera, a tým je zrejme, že bude znovu zvolený. V prieskumoch verejnej mienky má terajší prezident trvalo vysokú popularitu.

■ SPEKTRUM VOLITEĽOV

Nemecký prezident nie je volený priamo, ale spôsob voľby poskytuje možnosť prejavu sa širokému spektru z regionálnej a komunálnej politiky. Prezidenta volí spolkové zhromaždenie. Polovicu jeho členov tvoria poslanci spolkového snemu (bundestagu) a druhú polovicu voliteľia a voliteľky z jednotlivých šestnástich spolkových krajín, delegovaní podľa počtu obyvateľov s tým, že nie sú viazaní, koho majú voliť. Prezidiá najväčších opozičných strán CDU a bavorskej CSU sa však rozhodli dať svojim voliteľom odporúčanie voliť W. Steinmeiera. Argumentujú tým, že úrad nemeckého prezidenta si vyžaduje rešpekt. Spolkové zhromaždenie bude mať 1 472 členov. Podľa doterajších vyjadrení, prezidenta by z nich volilo 776. To je o 39 viac, ako je dvojtretinová väčšina potrebná pre prvú, ako aj druhú kolo, kým v tretom kole stačí na zvolenie väčšina.

■ OSOBNOSŤ

Najväčšia opozičná kresťansko-demokratická únia CDU, ktorá po

Nemecký prezident Frank-Walter Steinmeier sa po prvý raz navštívil Slovensko v roku 2017 a zavítal aj do Žiliny, kde sa v Rosenfeldovom paláci stretol a besedoval s miestnymi občanmi.

dlhých desaťročiach nielen prehrala voľbu a musela ísť do opozície, ale jej stranická mašinéria neumožnila vybrať silnú osobnosť po odchode Angely Merkelovej, nemá šancu postaviť vlastného kandidáta. Jej predstaviteľ konštatoval, že v terajšom období korunou veľmi rozdelenej verejnosti a činnosti sil, ktoré mnohokrato štiepia krajinu a štát, je potrebná na čele štátu vierohodná osobnosť. Len tá dá dovedna rozdielne názory a Steinmeier má vysoké vnútropolitické, ako aj výnimočné zahraničnopolitické uznanie. Vzhľadom na štátnopolitickú zodpovednosť úradu prezidenta preto CDU podporuje kandidaturu Steinmeiera a bavorská kresťansko-sociálna CSU takisto.

Vládna sociálna demokracia SPD na čele s kancelárom sa, samozrejme, postavila za Steinmeiera, keďže pochá-

dza z jej radov. Roky bol šéfom úradu spolkového kancelára, keď na čele nemeckej vlády stál v rokoch 1998 – 2005 Gerhard Schröder (ten je dodnes významným činiteľom v orgánoch troch európsko-ruských plynárenských a ropných spoločností). Bolo to aj v čase, keď Nemecko odmietlo účasť na americkej invázii do Iraku, ako aj v čase, keď nemecká vláda podporovala nemecké a zahraničné spoločnosti pri výstavbe plynovodu po dne Baltického mora ako priame spojenie medzi Ruskom a Nemeckom.

■ POSTOJ ZELENÝCH

Rozhodujúci posun priniesol teraz postoj vládnej strany Zelených, ktorí istý čas, na rozdiel od dvoch vládných partnerov – SPD a liberálov FDP, váhali. Vedno s podporou opozi-

cie CDU a CSU totiž uvažovali o kandidátke prvej nemeckej prezidentky. Lenže štyria najvyšší predstavitelia Zelených vo vláde a v parlamente sa dva týždne pred voľbami (budú 13. februára) vyslovili za W. Steinmeiera. Vyhlásili, že ide o veľmi dobrého a vysoko uznávaného prezidenta, ktorý preukázal Nemecku veľké služby. Ale ešte pred vlnajšími parlamentnými voľbami uvažovali Zelení nad kandidátkou z vlastnej strany vtedajšou ministerkou poľnohospodárstva Renate Kunastovou ako prvou ženou v úrade prezidenta. Mala to byť cena za vstup Zelených do vlády s „čiernymi“, teda s CDU a CSU. To však výsledky volieb zmietli zo stola. Zároveň ešte pred voľbami tak W. Steinmeier postavil svoju kandidaturu strany a verejnosť pred realistickú alternatívu a podporil tvrdenia o svojej politickej kariére ako o „mašinistovi moci“.

■ PREZIDENTOV ŤAH

Voľby nemeckého prezidenta sú pozoruhodnou politickou kapitolou – ešte nikdy predtým kandidát na nemeckého prezidenta neohlásil svoju kandidaturu sám. Tým W. Steinmeier všetko stavil na jednu kartu a zároveň sa vyhol akýmkoľvek rokovaniam s politickými stranami a z toho plynúcim prípadným záväzkom. So svojou podporou v prieskumoch nad sedemdesiat percent on postavil strany pred jasnú voľbu. Zároveň sa, rovnako ako

v prvých voľbách v roku 2017, postavil do pozície kompromisného kandidáta. Tým vtedy, súc ministrom zahraničných vecí, vyšachoval kandidátku presadzoVANÚ vtedajšou kancelárkou Angelou Merkelovou – političku zo strany Zelených, ktorá stála na čele nemeckej obdoby Ústavu pamäti národa.

Steinmeier kumuloval skúsenosti sedemročnej práce ako minister zahraničných vecí, ako skúsený diplomat, ktorý vedel získať pozície pre nemecké stanoviská. Štyri roky bol aj na čele opozície a po prehratých voľbách v roku 2009 bol na čele parlamentného klubu opozičnej SPD. Teraz od začiatku deklaruje, že chce stavať mosty na všetky strany, keďže je potrebné pandémio doráňanú krajinu vylicit'.

■ STRATEGICKÝ PARTNER

Počas vlnajšej návštevy W. Steinmeiera na Slovensku sa zdôraznil význam strategického partnerstva a spojenectva našich dvoch štátov. Slovensko má silné hospodárske väzby – je tu vyše päťsto nemeckých firiem, ktoré zamestnávajú takmer stopäťdesiat tisíc ľudí. Počas návštevy nemeckého prezidenta sa vôbec po prvý raz na najvyššej úrovni na Slovensku hovorilo o nevyhnutnosti sebakritického pohľadu na činnosť EÚ, ako aj NATO.

Prezident Steinmeier urobil aj historický prelom požiadavkou, aby si verejnosť, najmä mládež na Západe, uvedomila tragédiu a mnohomiliónové straty na životoch sovietskych občanov z rôznych národov počas vojny, ktorú vyvolalo nacistické Nemecko. Medzi nimi sú aj tri milióny sovietskych vojenských zajatcov, ktorí zahynuli v nemeckých táboroch. Týmto výnimočným poukázáním na nemeckú zodpovednosť a nesmierne utrpenie, ktoré priniesla národom vyhladzovacia hitlerovská vojna, vystúpil vlni v Berlíne pri osemdesiatom výročí prepadnutia ZSSR.

Snaha Ruskej federácie o zaistenie bezpečnostných záruk od Západu Kremel' tvrdo odmieta rozširovanie NATO

Radoslav ŽGRADA – Foto: zahraničná tlač

V čase rozpadu Sovietskeho zväzu boli Michailovi Gorbačovovi poskytnuté verbálne záruky, že sa NATO neposunie smerom k Rusku. Tieto záruky sa ukázali ako plané sľuby a Aliancia postupne pohlcovala štáty, ktoré kedysi tvorili satelity či boli integrálnou súčasťou Sovietskeho zväzu. Ruská federácia posúvanie vojenskej infraštruktúry k svojim hraniciam vníma ako bezpečnostnú hrozbu. Po dlhých rokoch ústupkov a pasivity sa vedenie ruského štátu rozhodlo postaviť na rozhodný odpor. Hrozí na východe Ukrajiny vojenská eskalácia?

Ruské ministerstvo zahraničných vecí zverejnilo 17. decembra dva návrhy zmlúv týkajúcich sa bezpečnostných záruk žiadaných od Spojených štátov amerických a Severoatlantickej aliancie. Tieto návrhy, ktoré boli predložené predstaviteľom oboch subjektov, vyzývajú k rozsiahlym ústupkom a zárukám od „kolektívneho Západu“, ako ho nazývajú ruskí predstavitelia.

■ EXPANZIA NATO

Dohoda s Washingtonom vyžaduje, aby Spojené štáty vylúčili expanziu NATO na Východ a odmietli budúce prijatie akýchkoľvek štátov patriacich v minulosti Sovietskemu zväzu. Zvlášť je citlivá téma Ukrajiny, ktorú Kremel' považuje za neprekročiteľnú červenú čiaru, ako to zdôraznil námestník ministra zahraničia Sergej Rjabkov už pri rokovaniach v Ženeve. „Pre nás je úplne záväzná zabezpečiť, aby sa Ukrajina nikdy, nikdy, nikdy nestala členom NATO,“ uviedol.

Príslušná časť dohody so Severoatlanticou alianciou pokrýva podobné témy, ale je formulovaná trochu odlišne: „Účastníci, ktorí sú členskými štátmi Severoatlantickej aliancie, (NATO), preberajú zodpovednosť za vylúčenie ďalšieho rozširovania NATO vrátane Ukrajiny a ďalších štátov.“ Obe verzie dohody zakazujú rozmiestnenie akýchkoľvek zahraničných zbraní (predovšetkým rakiet stredného a kratšieho doletu vo vzájomnom dosahu) a zriaďovanie akýchkoľvek zahraničných vojenských základní – či už západných, alebo rus-

kých na Ukrajine a v bývalej sovietskej sfére. Dokument tiež zakazuje rozmiestnenie ďalších síl NATO, okrem územi, na ktorých sa nachádzali pred rozšírením NATO na Východ v máji 1997, s výnimkou výnimočných okolností a pokiaľ sa na tom obe strany nedohodnú. Ruská strana dala jasne najavo, že Kremel' odmieta akýkoľvek zdržujúci prístup k prebiehajúcim rokovaniam.

■ ŽENEVSKÉ ROKOVANIA

Požiadavky Moskvy boli jasne a otvorene prednesené a formulované. Ešte pred samotným kolom rokovani, ktoré sa uskutočnilo druhý januárový týždeň, si Moskva ústami prezidenta V. Putina, v prípade, ak Severoatlantická aliancia odmieta poskytnúť Rusku bezpečnostné garancie, vyhradila právo reagovať podľa uváženia: „Odpoveď môže byť akákoľvek. Bude to závisieť od toho, čo mi poradia naši vojenski experti,“ dodal ruský prezident.

Rokovania sa začali 10. januára v Ženeve rozhovormi medzi americkou a ruskou delegáciou. Pokračovali 12. januára v Bruseli zasadnutím Rady NATO – Rusko a o deň neskôr 13. januára pod hlavičkou Organizácie pre bezpečnosť a spoluprácu v Európe (OSBE) vo Viedni. Najdôležitejšie rozhovory prebehli s predstaviteľmi USA. Americkú delegáciu na rokovaniach v Ženeve viedla námestníčka ministra zahraničných vecí USA Wendy Shermanová. Na čele ruského tímu bol Sergej Rjabkov. Schôdzka trvajúca približne osem hodín sa konala

Námestníčka ministra zahraničných vecí USA Wendy Shermanová a námestník ruského ministra zahraničných vecí Sergej Rjabkov počas stretnutia na rokovaní v Ženeve z 10. januára 2022.

za zatvorenými dverami v priestoroch Stálej misie USA v Ženeve. S. Rjabkov na brífingu po rokovaní podľa agentúry TASS uviedol, že rokovania s delegáciou USA boli „zložité, komplexné a konkrétne“. Dodal tiež: „Vyzývame USA, aby sme v tejto chvíli prejavili maximálnu zodpovednosť. Riziká spojené s možným nárastom konfrontácie by nemali byť podceňované.“ Zopakoval, že Rusko má v otázkach bezpečnosti tvrdú pozíciu, ale Spojeným štátom a NATO nepredkladá ultimáta. Upozornil, že pokusy USA a NATO o vydieranie Ruska sú neprijateľné a neprinesú želaný výsledok.

Americkí predstavitelia zrejme nepochopili imperatívus ruských

požiadaviek, čo potvrdzuje vyjadrenie Neda Pricea, hovorca úradu amerického ministerstva zahraničia, ktoré zaznelo po rokovaní, kde zdôraznil, že Washington nebude brať do úvahy ruské návrhy na nerozširovanie NATO a nemá v úmysle o tejto myšlienke ďalej diskutovať.

■ NATO NEUSTŮPI

Po rokovaniach Rady NATO – Rusko o dva dni neskôr svetové agentúry priniesli správy o výsledku rokovaní civovanim generálneho tajomníka organizácie Jensa Stoltenberga: „Severoatlantická aliancia odmieta robiť akékoľvek kompromisy vo veci možného budúceho členstva Ukrajiny v NATO.“ Dodal, že členovia NATO sú jednotní v názore, že každá

krajina má právo vybrať si vlastnú cestu. Poukázal na to nielen v súvislosti s možným členstvom Ukrajiny v Aliancii, ale aj Gruzínska, ktoré sa tiež usiluje o vstup, naznačil však možnosť ďalších rokovaní.

Rokovania boli z pohľadu Ruska neúspešné vzhľadom na neústupčivosť oboch strán. Už po Ženevských rokovaniach vyhlásil námestník ruského ministra zahraničných vecí Sergej Rjabkov: „Na kompromisy sa musí pripraviť americká strana. Ruská strana sem prišla s jasnou pozíciou, od našich postojov sa skrátka nemôžeme odkloniť.“ Po rokovaniach Rady NATO – Rusko bol ešte viac skeptický, dokonca pohrozil, že v prípade zvýšeného napätia so Spojenými štátmi nemožno vylúčiť nasadenie ruskej vojenskej infraštruktúry na Kube a vo Venezuele. Ruský minister zahraničných vecí Sergej Lavrov uviedol, že Rusko dúfa, že sa obnovia bezpečnostné rozhovory so Spojenými štátmi. Bude to však podľa neho závisieť od reakcie Washingtonu na návrhy Moskvy.

■ HROZBY

Spojené štáty pohrozili Rusku už tradičným spôsobom. Zavedú proti nemu prísne sankcie. Balíček je už pripravený. Prichádza v podobe návrhu zákona demokratických senátorov, ktorý podporuje Biely dom a ktorý má priniesť ruskej ekonomike „vážne straty“.

Sankcie by priamo, okrem ekonomických subjektov, zasiahli dokonca prezidenta Putina, premiéra Mišustina, ministra zahraničia Lavrova či náčelníka generálneho štábu ozbrojených síl generála Gerasimova. Pokiaľ ide o americké hrozby, ako Putin minulý mesiac povedal Bidenovi, akákoľvek snaha o postih Ruska by vyústila do „úplného prerušenia vzťahov“ medzi Ruskom a krajinami, ktoré sa pokúšajú o sankcie. A v histórii ľudstva nasledovala po „úplnom prerušení vzťahov“ medzi dvoma stranami, ktoré sú v stave existenčnej hrozby pre národnú bezpečnosť jednej či oboch strán, iba vojna...

Vyrovnané hospodárenie nášho štátu v roku 2024 je nereálne Čo prináša Slovensku štátny rozpočet 2022

Štefan SAMSON – Karikatúra: Lubomír KOTRHA

Súčasní ministri na čele s premiérom Eduardom Hegerom sú presvedčení, že na Slovensku aktuálne vládne najlepšia vláda, akú Slovensko malo v doterajšej existencii. Ako dôkaz uviedol predseda vlády aj parlamentom schválený rozpočet na rok 2022, ku ktorému neboli takmer nijaké pripomienky. Podľa neho bola k návrhu zhovievavá aj parlamentná opozícia, ktorá vraj nemá ekonomických expertov. Aký je teda schválený rozpočet na rok 2022? Je dobrý či zlý...

Hodnotiť ho takto by nebolo správne. Musíme ho posudzovať k úlohám a rozpočtom v predchádzajúcom období, k úlohám a potrebám v súčasnosti a tiež k možnostiam, ktoré vytvára pre budúcnosť.

■ DRAHÉ OPATRENIA

Už podmienky, za ktorých ministerstvo financií pripravovalo návrh štátneho rozpočtu na rok 2022, boli v porovnaní s predchádzajúcim obdobím iné, dá sa povedať horšie. Obdobie pandémie a opatrenia proti nej postihli a poznačili celú spoločnosť, aj financie. Náklady a výdavky spojené s bojom proti tejto chorobe nás už stáli okolo dvoch miliárd eur, čo je približne 1,9 percenta hrubého domáceho produktu (HDP). Po takmer dvoch rokoch tohto boja môžeme len konštatovať, že niektoré opatrenia vlády boli nelogické, málo užitočné a drahé.

Vláda 15. decembra, tak ako predpisuje zákon, predložila návrh rozpočtu 2022 na schválenie do Národnej rady SR. Parlament ho po veľkej diskusii schválil. Prečo sa o ňom nediskutovalo ako po iné roky, sa môžeme len domnievať. Možno to bolo aj tým, že štátny rozpočet sa schvaloval v návrhu rozpočtu verejnej správy a ten bol pomerne rozsiahly. Mal takmer dvesto strán. Vyznať sa v ňom nebolo pre poslancov jednoduché. Ak by mali odpovedať napríklad na otázky: aké sú príjmy a výdavky štátneho rozpočtu, aký je jeho schodok, deficit, možno by na ne ani dve tretiny z nich nevedeli správne odpovedať. Nevedomosť následne potvrdila aj televízna debata o rozpočte, kde si diskutujúci politici pletli pojmy štátny rozpočet s rozpočtom verejnej správy.

■ VYSOKÝ DEFICIT

Štátny rozpočet ako ekonomický pojem alebo kategória má fondovú a účtovnícku podobu. Z hľadiska fondového chápania je centralizovaným peňažným fondom štátu. Z účtovníckeho pohľadu je bilanciou, ktorá má stranu príjmov a stranu výdavkov. Hlavnými zdrojom príjmov sú priame a nepriame dane a nedaňové príjmy. Výdavky pozostávajú z bežných a kapitálových výdavkov a vládných úverov. Ak jeho príjmy a výdavky sa rovnajú, hovoríme o vyrovnanom rozpočte. Prebytkový rozpočet je, keď jeho príjmy sú vyššie ako výdavky, a schodkový rozpočet, čiže deficitný rozpočet, ak jeho výdavky prevyšujú jeho príjmy. Štátny rozpočet je aj zákonom, pretože ho schvaľuje zákonodarné zhromaždenie – Národná rada Slovenskej republiky. Ako zákonu sa mu prisudzuje rozho-

dujúca úloha a význam vo financiách štátu. Hovorí sa mu aj zákon roka.

Jeho príjmy sú 19 miliárd 974 miliónov 241 tisíc 885 eur. Výdavky sú vo výške 25 miliárd 447 miliónov 760 tisíc 137 eur. Rozpočet je schodkový. Výdavky sú vyššie ako príjmy o 5 miliárd 473 miliónov 518 tisíc 252 eur. Schodok, ktorému hovoríme aj deficit, predstavuje 4,94 percenta z HDP. Ak by sme porovnali štátny rozpočet na rok 2022 s rozpočtami predchádzajúcich rokov, mohli by sme uviesť, že terajší štátny rozpočet v porovnaní s rokom 2019 vykazuje podstatne vyšší schodok. V roku 2018 schodok predstavoval 1,33 percenta HDP a súčasný štátny rozpočet na rok 2022 má schodok 4,94 percenta, čo je vyše 3,7-násobku. Štátne rozpočty v rokoch 2020 a 2021 mali síce vyššie schodky, ako má rozpočet na tento rok, ale po všetky tieto

roky, a aj rok 2022, rástol štátny dlh a zadlženie štátu. Oproti roku 2019 vzrástol štátny dlh v roku 2021 o 37 percent a prekročil hranicu 60 percent HDP. V roku 2021 dosiahol hrubý štátny dlh 61,5 percenta HDP.

V hodnotení súčasného štátneho rozpočtu na rok 2022 sa analytici rozpočtovej politiky a vládni a opoziční politici, rozchádzajú. Chvália ho, čo je samozrejme, politici a poslanci vládnej koalície. Nesúhlasí s ním parlamentná opozícia. Nie sú v jeho hodnotení za jedno ani analytici rozpočtovej politiky. Jedni oceňujú v ňom pokles jeho schodku v porovnaní s rokmi 2020 a 2021, no niektorí považujú dosiahnutie deklarované zníženie schodku za málo reálne.

■ VIACERÉ RIZIKÁ

V zohľadnení úloh a potrieb dneška je toho viac, čo sa dá vyčítať štátnemu rozpočtu na rok 2022. Nezohľadňuje v potrebnej a novej miere potreby obyvateľov postihnutých pandemiou. Nezohľadňuje pokles ich ekonomickej a spoločenskej činnosti a ani zvýšenú infláciu, teda rastúce ceny ich životných potrieb. V rozpočte sa nepočíta s rastom príjmov a plátov lekárov, zdravotníkov, učiteľov, štátnych zamestnancov, s ktorým počítala predchádzajúca vláda. Rovnako na tom sú zle aj dôchodcovia. Zvýšenie ich dôchodkov v roku 2022 o 1,3 percenta nie je dostatočné. V porovnaní s celkovou infláciou ich životná úroveň v roku 2022 poklesne. Z uvedeného vyplýva, že štátny rozpočet na rok 2022 nie je dobrý po sociálnej stránke voči svojmu obyvateľstvu vzhľadom na potreby obyvateľstva a možnosti, ktoré má štát a vládna koalícia k dispozícii.

V porovnaní k úlohám a potrebám spoločnosti v budúcnosti má štátny rozpočet na rok 2022 viaceré riziká. Tie spočívajú najmä v relatívne značnom raste štátneho dlhu v rokoch 2020 a 2021, v deficitnom hospodárení koalície a v narýchlo tvorených, presadzovaných a schválených reformách. Zdá sa preto málo reálne tvrdenie ministerstva financií I. Matoviča a vlády, že v roku 2024 štátny dlh klesne pod 59 percent. Rovnako je málo reálne, aby sme v roku 2024 hospodárili s vyrovnaným štátnym rozpočtom, ako to vyžaduje pre svoje členské štáty Európska únia.

januára budúceho roka. Podľa doterajších poznatkov má niekoľko nosných tém – ako predĺženie veku nároku na odchod do dôchodku podľa stredného veku dožitia, ktorý by sa však týkal občanov, ktorí sa narodili v roku 1967 a neskôr, pričom skôr do dôchodku by mohli ísť občania, ktorí odpracovali vyše štyridsať rokov.

Ďalšou nosnou časťou by bol rodičovský bonus, čo znamená, že zamestnanec by požiadal, aby z jeho vymeriavacieho základu 2,5 percenta odišlo do dôchodku jeho rodičom. V prípade schválenia by Sociálna poisťovňa prišla ročne minimálne o pol miliardy eur, a preto je väčšina koalíčných partnerov proti.

■ PRESUNY VO FONDOCH

V našom dôchodkovom systéme sa počíta so zmenami v druhom pilieri, v ktorom by sa peniaze sporiteľov presunuli viac z doterajších dlhopisových fondov, ktoré sú väčšinou stratové, do indexových a akciových fondov tak, aby sa peniaze do nich presúvali už nie cez Sociálnu poisťovňu, ale priamo z výplátných pásov zamestnanca. So zmenami sa tiež počíta v treťom pilieri, do financovania ktorého by sa viac mohol angážovať aj štát, ako aj ostané dôchodkové správcovské spoločnosti, poisťovne, banky a spoločnosti, ktoré sa venujú podnikaniu s cennými papiermi.

Ako sa doterajšie návrhy ministra práce Milana Krajniaka premietnu do nevyhnutnej reformy dôchodkového systému, nešpekulujeme. Niečo naznačuje, že pôvodná predstava o prijatí ústavného zákona sa nebude konať, čo podľa všetkého naznačuje väčšinová nedohoda vo vnútri koalície.

NA OKRAJ

Scenáre oživenia globálnej ekonomiky v tomto roku vznikajú vo väčšine centrálnych bánk. Vo svojich správach uvádzajú, že najprv začnú so znížením objemov minulých nákupov aktív a potom v druhej polovici roka sa poniektoré aj odvážia zvýšiť úrokové sadzby, aby priškrtili infláciu. Aký však bude vývoj makroekonomických ukazovateľov, najmä HDP a miery nezamestnanosti, sa iba špekuluje. Nikto sa neodváža predpovedať rozsah negatívneho dosahu omikronu na ekonomiku, a tak predpovede, že koncom tohto roka

Inflačné strašiaky

dosiahne hospodárstvo predpandemickú úroveň, sa nemusia vôbec splniť. Najväčším rébusom bude udržateľnosť verejných financií. Ich deficit je spôsobený aj s vlnajúcou podporou udržania zamestnanosti v objeme vyše dvoch miliárd eur. Od marca má nadobudnúť účinnosť zákon o podpore skrátenej práce – kurzarbeit. V priebehu roka sa tiež počítá so schválením konečnej verzie reformy dôchodkového systému, na ktorej sa však nevedeli koalíční partneri vlni dohodnúť.

Strašiakom ekonomiky bude aj v tomto roku vyššia inflácia ako menový cieľ centrálny banky, ktorý sa pohybuje okolo dvoch percent. Podľa doterajších informácií bude naďalej rozdiel v menovej politike ECB a amerického FED v tom, že prvá predpokladá rast jej úrokov len raz pred skončením roka, zatiaľ čo druhá centrálna banka predpokladá zvyšovanie úrokov aj viackrát ročne, a to nielen v tomto roku, ale aj v ďalších rokoch. Na infláciu bude naďalej vplývať energetická kríza, (ne)stabilita v dodávateľských vzťahoch a navyše zvyšovanie miezd bez rozdielu rastu produktivity práce. Domácnostiam sa výrazne zvýšia výdavky za vyššie ceny všetkých druhov energií, tiež potravinárskych výrobkov, ako aj ostatných služieb, z čoho budú mať „najväčšiu radosť“ verejné rozpočty, ktoré budú mať z dani a z odvodov vyššie príjmy. Z vyšších miezd sa „poteší“ aj HDP, keďže domáca spotreba sa najviac podieľa na jeho raste, čo ovplyvní aj vykazovanú mieru zadlženosti domácností. V tejto súvislosti však treba povedať, že vyššie mzdy priemietnu firmy do cien predmetu podnikania, čo, samozrejme, bude mať vplyv na vyššiu mieru inflácie.

Na budúci vývoj globálnej ekonomiky budú mať určité vplyvy terajšie rusko-ukrajinské napäté vzťahy, pribrzdenie čínskeho hospodárskeho zázraku pre problémy na ich realitnom trhu, pokračujúca neistota okolo úniovo-britských obchodných vzťahov, takisto rozširujúca sa migrácia, a netreba zabudnúť ani na personálnu výmenu na poste šéfa nemeckej koalícnej vlády, keďže spolu s francúzskym prezidentom sa bez ich kladného stanoviska v EÚ s ničím nepohne.

Róbert HÖLCZ

Má šancu prejsť cez vládnú koalíciu potrebná dôchodková reforma? Slovenský dôchodkový systém pýta reformy

Róbert HÖLCZ – Foto: archív SNN

Keďže väčšina terajších slovenských dôchodcov si pamätá na roky strávené v spoločnom štáte s Čechmi a Moravanmi, možno ich bude zaujímať, ako sa na oboch brehoch rieky Moravy ich vlády starajú v terajšom pandemickom čase o udržanie životnej úrovne. Na úvod niekoľko čísiel.

V súčasnosti poberá penzie okolo 1,4 milióna slovenských občanov, zatiaľ čo v Česku je ich o jeden milión viac, ktorí poberajú penzie z dvojpilierového dôchodkového systému, keďže v roku 2016 druhý pilier zrušili aj z dôvodu odlivu peňazí zo štátneho rozpočtu.

■ PRVÝ PILIER

Ich prvý pilier je podobne ako na Slovensku priebežný a povinný, za jeho správu zodpovedá Česká správa sociálneho zabezpečenia. Výpočet dôchodkov je z neho dvojzložkový, a síce základný výmer a percentuálny výmer. Tretí pilier funguje ako dobrovoľný, teda doplnkový, za jeho správu zodpovedá niekoľko správocovských penzijných spoločností. Priemerný slovenský dôchodok je po tohtoročnej valorizácii približne 505 eur, zatiaľ čo v Česku po tohtoročnej valorizačnej takmer tisícovke českých korún 16 300 českých korún. Pritom česká vláda premiéra Petra Fialu sľubuje, že v závislosti od vývoja inflácie môže v polovici tohto roka dôjsť k ďalšiemu zvýšeniu. Nárast českého dôchodku sa z dôvodu spomínaného dvojzložkového výpočtu vypočítal ako 1,3 percenta z minulo-

ročného dôchodku plus tristo českých korún, zatiaľ čo na Slovensku ako 1,3 percenta z minuloročného dôchodku, čo znamená pre vyššiu infláciu pokles ich životnej úrovne?

■ OČAKÁVANÉ REFORMY

Oba systémy dôchodkového zabezpečenia počítajú s reformou, keďže náklady na ich fungovanie sú najväčšou nákladovou položkou vo verejných rozpočtoch, ktorých podiel na HDP nedovoľuje v prípade Česka plniť kritériá ich prípadného vstupu do eurozóny a v slovenskom prípade zabezpečiť ich trvalú udržateľnosť. V Programovom vyhlásení terajšej vlády sa píše o potrebe zvýšenia základnej časti penzie všetkým, vyššie penzie za výchovu detí, zavedenie nového štátneho a verejného fondu kvôli sporeniu či skorší odchod do dôchodku pre náročné profesie. Navyše sa plánuje znížiť percentá sociálneho poistenia pre zamestnávateľov, čo však znamená zníženie príjmov a zvýšenie výdavkov, a tiež sa počíta s tým, že pracujúci dôchodcovia majú platiť nižšie dane. Z čoho sa majú opísané zmeny zaplatiť tak, aby bola zabezpečená aj udržateľ-

Slovenskí penzisti majú oprávnené obavy z budúcnosti.

nosť českých verejných financií, sme sa z Programového vyhlásenia terajšej českej vlády nedozvedeli. Počíta sa však, že realizácia zmien sa uskutoční najskôr od 1. 1. 2024.

■ RODIČOVSKÝ BONUS

Jednou z podmienok ministra financií na uvoľnenie pol miliardy eur v štátnom rozpočte na tento rok navyše, je reforma dôchodkového systému z dielne ministra práce. Reforma by sa mala uzákoniť v priebehu tohto roka tak, aby jej účinnosť bola platná od

GLOSA

Kde sú tie časy, keď Kukučín písal poviedku *Neprebudený*. O dedinskom hlupáčikovi Ondrášovi Machulovi s veľkým srdcom a nevinnou dušou veľkého dieťaťa. Aktivity prebudených, osvietených či uvedomelých „woke“ učiteľov a študentov vo Veľkej Británii už začali prekážať aj ich ministrom pre kultúru Gavinovi Williamsonovi. Až tak, že chce zákonom chrániť slobodu názorov a vyjadrovania na uni-

Kultúra rušenia

verzitách. Univerzity podľa jeho názoru musia zostať tradičnými miestami, „na ktorých študenti a akademickí hodnostári môžu slobodne vyjadrovať svoje názory“. Vedenia univerzít sa stavajú do pozície mŕtveho chrobáka alebo podobné osvietené hnutia priamo podporujú. Progresívne študentské spolky na Západe, naopak, protestujú proti novej právnej úprave a hovoria o cynickej kultúrnej vojne. Akože nevedia o žiadnej kríze slobody vyjadrovania na univerzitách. Rozsah takzvaného „kultúry rušenia“ a diskriminácie iných ako mainstreamových liberálnych názorov pritom už presiahol všetky rozumné medze. Minulý rok sa v časopise *Harper's* objavil otvorený list podpísaný medzi inými verejne známymi intelektuálmi, napríklad Noamom Chomskym, Salmanom Rushdieom či Joanne Rowlingovou. V liste vyzvali na slobodnú a tolerantnú výmenu názorov a odmietli kultúru rušenia.

O čom je kultúra rušenia? Človek s nekonformnými názormi, čiže s názormi, ktoré sa nepáčia osvietencom, je ostrakizovaný, vylúčený z mediálneho priestoru, je zrušený. Nemusi to byť len súčasník. Nedávno osvietení západní učitelia navrhli zrušiť Williama Shakespeara v školských osnovách. Dôvod – jeho dielo je „o nadradenosti belochov a kolonizácii“. V americkom odbornom literárnom časopise bol zverejnený názor, že Shakespeareovi diela sú plné problematických a zastaraných ideí, jeho tvorba je plná mizogynie, rasizmu, homofóbie, triednej diskriminácie, antisemitizmu. Nápadne to pripomína nedávne a pretrvávajúce útoky kviarených kultúrnikov na slovenské osobnosti – Štúra, Hlinku, predstaviteľov Katolíckej moderny. Pretrvávajú útoky na našich konzervatívnych politikov. Vytvára sa neúmerný priestor v médiách, vrátane verejnoprávnych, výlučne pre nositeľov liberálnych, ateistických a prozápadných ideí. Je povšimnutiahodné, že metódy útokov na významných klasikov, deformovanie histórie, ničenie sôch a pálenie kníh sú rovnaké v USA, vo Veľkej Británii i na Slovensku. Keď nie priame útoky, tak ostrakizmus. Ako keby vychádzali z jedného myšlienkového zdroja.

Pri prieskume medzi slovenskými študentmi sa ukázalo, že vyše šesťdesiat percent z nich sa obáva vyjadriť svoje nekonformné názory, aby neboli označení za nemoderných až škodných jedincov. Ak sa má vysoké školstvo aj u nás uberať týmto smerom, zaváňa to reinkarnáciou komunistických pravidiel vzdelávania. Zbaviť študentov akejkoľvek schopnosti kriticky myslieť, odstrániť intelektuálnu nezávislosť jednotlivca a nahradiť ju názorom štádu.

Milan ČASNOCHA MIKŠ

Andrej FERKO: Bojím sa času, keď vzdelaní ľudia budú mať zakázané premýšľať

Režimy sa prestriedali, paradoxy ponavršovali

Eva SISKOVÁ – Foto: archív A.F.

Už Dostojevskij povedal, že ak chcete vniknúť a nazrieť do duše človeka, neskúmajte, ako mlčí alebo hovorí, plače nad vzešenými ideálmi, prizrite sa mu, ako sa smeje. Možno aj to bol dôvod, prečo som oslovila významného spisovateľa, člena Spolku slovenských spisovateľov, vedca Andreja FERKA, aby sme sa pohovorili o umení a spoločnosti. Stretnutie s ním je vždy fascinujúci objav nových pojmov a názorov, ktoré patria do jeho tvorby nielen literárnej, ale aj samotného myslenia. Andrej Ferko sa narodil 19. januára 1955 v Bratislave v rodine novinára a spisovateľa Vlada Ferka. Pred maturitou v roku 1973 vyhral poviedkovú súťaž Literárny Kežmarok a vyštudoval numerickú matematiku na UK v Bratislave. Po skončení vysokoškolského štúdia zostal pôsobiť v školstve, doma i v zahraničí. Dnes prednáša počítačovú grafiku na „matfyz“ – Fakulte matematiky, fyziky a informatiky Univerzity Komenského.

• Mali ste šťastie na podmanivých rozprávačov priamo v rodine. To sa nestáva každému. Ako ste sa s tým popasovali?

Prichodí mi zopakovať, že keď som začal vnímať, všetci okolo mňa písali knihy, až pri školníkovi som zistil, že on určite nepíše. Tých sedem-osem rokov života v prvotnom omyle som asi neprekonal. Každý píše prinajmenšom knihu svojho života, no nie všetci ju zachytia. Moja babička prozaicky debutovala v deväťdesiatke v Literárnom týždenníku a brat Jerguš poviedkovo v Slovenských pohľadoch. Životným projektom našej mamy Hanky sa stala edícia Pradávkne príbehy. Teraz už štvorgeneračné politické prenasledovanie mnohých príbuzných viacerými režimami nás asi viac sústreďovalo na vnútornú slobodu a intenzívnejší rozprávačský život i umenie načúvať, ba až započúť čas tajomstiev i tajomnosti času.

• Vo vašich dielach nachádzame akúsi hravosť vo výbere tém, poetiku próz, ktoré sú podčiarknuté aj vašim počítačovým vzdelaním. Kde beriete tú divadelnú hravosť?

Keď mi režim zakázal po maturite na elitnom gymnázium v Bratislave na Novohradskej ulici študovať vyššie, otec našiel pomaturitnú nadstavbu na strednej ekonomickej škole. Pracovali tam skvelí profesori so vzdelaním z „matfyzu“. A tam nás politicky prekliala deti novinárov, aj dcéru Romana Kaliského, vzali. Potom 17. novembra 1975 na Panenskej ulici vzniklo divadlo Pegasnik. Matfyz, džudo i študentské divadlo boli popri rodine ostrovmi pozitívnej deviácie. Matematická hravosť, japonská hravosť i karnevalovosť U Rolanda, kde sme po prvom zákaze na Panenskej dlhé roky hrávali, ma napokon priviedli ku karnevalovej próze Proso, ktorej sa divadelne ujal Jožko Bednárík, no ktorú sa nám s Dušanom Hanákom nepodarilo prepísať ako film, čo navrhol Dušan Dušek. Na Nobelovu cenu po čase nominovaná Daniela Hivešová-Šilanová ma zas vo V-klube zoznámila s autormi stredoškolského časopisu Pegasnik. Neskoršia spoluzakladateľka slovenskej zvrchovanosti Gabriela Kaliská ma uviedla medzi ochranárov, kde sme napokon s Vladimírom Mináčom ako jediní spisovatelia oponovali dodnes zakázanú Bratislavu nahlas. Dokonca sa nám podarilo zastaviť reaktor v Mlynskej doline. Spomínam na to v trezorovom filme 17. novembra 1989, tri slová, tri lži. Dnes, hádam o čosi vzdelanejšie, vníma boj proti režimu i boj za smiech divákov ako karnevalové herné formy.

• Najvýznamnejší boj, súvisiaci s pozitívnou filozofiou dejín či identitou, ste však prehrali.

Nakrútený film Martina Ťapáka *Ako divé husi* sa nedožil kinopremiéry, čiže ani štandardného filmového šírenia. Neskôr Peter Jaroš zvolil pre náš anti-fašistický scenár názov Najsmutnejší príbeh lásky. Verejne avizovanú výrobu v Slovenskej televízii (STV) stopli v roku 2010. Text sme aspoň pre kultúrnu elitu k sedemdesiatemu piatemu výročiu SNP vydali v Slovenských pohľadoch, ktoré možno aj preto teraz vládnuce pezlárovci usilovne likvidujú. Aforista Pavol Janík by poznal, že situácia je beznádejná, nie však vážna. Alebo iný autor v Hlase kotolne: Nevidím to čierne, je to celé čierne. Aspoň, že sa drotárstvo, symbol našej identity, vďaka

Spisovateľ Andrej FERKO je pre nekonformné postoje v slovenskej kultúre „mŕtvy muž“...

neúnavnému Vladovi Kyselovi dostalo do svetového kultúrneho dedičstva. A stavil by som sa, že hoci má Slovač najviac položiek nehmotného dedičstva, tak ho ani na webe štátnej propagácie, ani na Expo nevidíte. Ani naši prezidenti už neobdarujú najvzácnejších hostí replikou blatníckeho meča a Proglasu. Kde nebolo, tam nebolo, ani štátotvorná tradícia v Prezidentskom paláci, ani SNP, ba najnovšie už ani jeho múzeum v kvalifikovaných rukách. Zákaz zborníka z medzinárodného kongresu spisovateľov s úvodným slovom bieloruskej nobelistky, finančné dusenie Literárneho týždenníka rovnako za Fica, ako aj teraz. Na túto neblahú tendenciu upozornil knižne profesor Makara tri úcty volajú o pomoc proti pezlárovej totalite, ktorej neviditeľnú inscenáciu tu všetci v zlikvidovanom Klube spisovateľov, v zničených Budmericiach, na slovenskej literatúre nepriateľskom území (J. Tužinský), máme skvelú možnosť sledovať.

• Po próze ste si to vyskúšali tiež v rozprávke. Aj dnes by sa zišlo, aby naša skutočnosť bola skôr rozprávkou s dobrým koncom.

Áno, zišlo by sa.

• Ako sa zmierujete s realitou?

Vyučujem aj virtuálnu realitu. Ak dobre porozumieme, podarí sa nám ako drotárom premeniť nevýhody na výhody.

• Nezabudnuteľná je spolupráca s otcom Vladom Ferkom. Podarilo sa vám napísať román *Ako divé husi* (1994) o účinkovaní slovenských drotárov vo svete. Ako si spomínate na túto rodinnú prácu?

S peniazmi nie je tak dobre, ako je zle bez nich. Otec sa nedožil kinopremiéry filmu za tridsaťosem miliónov verejných korún, ktoré dodnes nikomu nechýbajú. Prineskoru som sa dočítal, že skvelá dvojkontextová drotárska múdrosť, ktorú sa on naučil od môjho pradeda a deda, ktorí chodili zarabať do Gruzínska, je pradávne gruzínske príslovie. Dvojkontextové písanie sa mi po viacročnom interpolačnom písaní pretavilo do karnevalovej prózy Neviditeľné divadlo. S bratom Jergušom i otcom sa nám však pošťastilo načrieť aj do trojkontextovosti, naše tri protitotalitné esejistické diela *Zákon smotany*, *Maďarské sebaklamy* a *O historickom bezvedomí sa vyrovnávajú s tromi aspektmi negatívnej filozofie dejín* – s červenou, so zelenou i s modrou kolonizáciou. Jergušov bestseller vyšiel teraz v Rumunsku. Po interpolačnej próze *Sumaroid* a dvojkontextovom Neviditeľnom divadle, ktoré

omylom vypadlo z antológie SC PEN, sa mi zdá, že na rade bude trojkontextovosť. V našej rodine, mama Hanka, otec Vofka, brat Jerun, ale aj ujo Milan, a literárnym objaviteľstvom zaujatý „Klub spisovateľov“ sme sa prenesmierne inšpirovali vo virtuálnom svete svetovej i slovenskej literatúry a rozumeli sme aj, takpovediac, zaumu i podtextovým kontextom.

Otec odmal v srdci Drotárie vnímal „drátenický mýtus“, obraz drotárov ako žobrákov, i česko-maďarskú rasistickú nadávku ponajprv ako nespravodlivosť, neskôr ako propagandu a časom ako námet na monografiu i skvelý príbeh o svetovom úspechu slovenských kapitalistov, niečo ako dnes Eset. Román vyšiel v troch vydaniach a občas v odpadovom čase pustia televíznu verziu, no kinoverzia ostáva v trezore spolu s ďalšími zakázanými dielami režiséra Martina Ťapáka ako chvíľka poézie *Orbis dictus* či monodráma o poprednom národnom socialistovi Benešovi. Sladká pointa tejto trpkosti trpkosti prišla zo sveta. Vonku už vedia, že drotárstvo je remeslo i umenie a patrí do kultúrneho dedičstva. Tuto holú svetovú pravdu Benešovi dediči tu doma zakázali. Film uja Milana Keby som mal pušku zobrazuje drotársku rodinu za SNP, v ktorom otec bojoval. Film *Ako divé husi* na kotúčoch Kodak sníva v trezore Slovenského filmového ústavu (SFÚ) o budúcej premiére na budúcom filmovom festivale, keď raz príde sloboda.

• Vaša práca s otcom ani režisérom sa neskončila.

Naša výpoveď zatiaľ nenašla slobodu prejavu. Kde je tu výhoda z nevýhody? Vytvorili sme prvé slovenské virtuálne múzeum a podarilo sa na „matfyz“ objaviť úroveň detailu pre príbeh, čiže originálny vedecký výsledok, adaptívnu dĺžku rozprávania. Bola to prvá z bakalárskych prác, ktorej výsledky sme publikovali na konferencii v Anglicku, tam, kde vyšiel aj nepravdivý pamflet, na základe ktorého národný filmový projekt pod záštitou predsedu parlamentu zakázali.

• Máte dar vycítiť či zašpiť konflikt a nájsť okolo neho paradoxy. Ak sa z tohto východiska podarí vzkriesiť postavy, text sa vám píše už ľahšie. Kde hľadáte svoje námety?

V teórii virtuálneho múzejníctva musí byť príbeh „telleable“, rozpovedateľný. Základom ostáva rozpor. Deti v Rovnom opájali tajomné svety na drotárskych povalách, my sme sa v Košútoch hrali s vnúťatami jedného zo zastrelených za Masaryka a pod šopou stáli stroje ako spomienka na hektáre,

zabraté najprv na šesťročie horthyovcami a potom na dlhšie kolektívizáciu. Myslím si, že život našej babičky, keď deda legionára zavreli do PTP, zachránila náhodná návšteva Ladislava Ťazkého. Miestni gauner by nedbali rabovať znovu, ale obraz *Tatry 603* ich odpudil. Režimy sa prestriedali, paradoxy sa ponavršovali. A súhra akcií, postáv a obrazov sa ponúka dodnes. Iným druhom inšpirácie ma navštívili motívy ľudových piesní, židovského humoru alebo westernového žánru. V tých vtíloch som zrazu rozpoznal postavu a pred usporiadaním rámcov sa akoby sama napísala lineárna a neskôr aj nelineárna verzia filmového scenára v dramaturgii Inky Martinovej. Pán profesor Patrik Pašš navrhol skombinovať karnevalovú prózu s magickým realizmom Petra Jaroša. Ranú verziu príbehu mi pomohol dramaturgicky pretaviť ešte Peter Karvaš. Autorský sme sa stretli aj s Jánom Drgoncom, ogagovali sme muzikál *Pacho* sa vracia a napísali štyri komédie, z ktorých jedna sa rýmuje s terajšou pandemickou situáciou. V satirických príbehoch sa uplatňuje Pascalova maxima, myslieť znamená preháňať.

• Do spoločenského života ste vstúpili aj ako kultúrny a politický publicista. Miera vnútornej slobody, za ktorú sa platilo za normalizácie, ale, žiaľ, i dnes. Čo vás trápi v súčasnosti?

V slovenskej kultúre som mŕtvy človek, občas niečo vyjde v Slovenských pohľadoch, no väčšina mojich výpovedí je neželaná, asi polovica filmov trčí v trezore a divadelné hry – škoda slov. Napríklad najlepšia slovenská dráma roka 1993 sa dodnes nedožila premiéry. Nie som v tom sám. Osvald Zahradník, Pavol Janík, Vaško Šuplata... Vnútornej slobody mám viac, lebo píšem dlhodobu do šuplika. Slobodný som, ale na akademickej pôde.

• Čas pandémie nám poskytol dosť času na premýšľanie i tvorbu. Čo sa vám v tom čase podarilo zrealizovať?

Najnovšie vyšla monografia *Kostrub* a kol. *Augmented Reality* a vyučovanie, výber z teórie a autorských postupov. A bude desať rokov od prvej vedeckej výstavy pod záštitou expriátora reálnej a spoluautora virtuálnej Bratislavy doc. Milana Ftáčnika *Virtuálny svet 2012*. Naopak, od roka 2011, keď vyšiel Najsmutnejší príbeh lásky, mi knihy nevychádzajú. Asi som nanič „menedžer“. A všetky vypradané sa nedotláčajú. Bude to reakcia na vtípné úslovie, že „slovenská kultúra je preferovaná a najkrajší je aj tak Ferko Mikloško“. Podarila sa mi asi aj v Literárnom týždenníku vydaná báseň *Corona Rashomon* efekt v tretej svetovej, básnický ju zredigoval pán básnik Karel Sýs. Uvažujem o tej trojkontextovosti... niečo z úvah si aj zapisujem...

A kde sú slovenskí spisovatelia?

Z môjho pohľadu by mali byť predvojom národa, ozvať sa, citlivo hrať na struny spoločnosti, neuspokojovať sa s danou skutočnosťou. Mali by byť obhajcami, a nie pomáhačmi ich vytrhávania. Už dnes vieme o likvidácii niektorých časopisov, ktoré nedostali ani jedno euro od svojho ministerstva. Bojím sa, či tolerancia raz nedosiahne takú úroveň, že inteligentní a vzdelaní ľudia budú mať zakázané premýšľať.

V metropole východu umučili a popravili nyilášiovci vyše päťsto občanov

Šípové kríže a utrpenie košických Židov

Text a foto: Pavol IČO

O prenasledovaní občanov židovskej národnosti v období existencie prvej Slovenskej republiky sa hovorí pomerne veľa. Oveľa menej pozornosti však slovenskí historici venujú útrapám Židov z územia Košíc a okolitých oblastí Abovského regiónu, ktoré po Viedenskej arbitráži pripadli Maďarsku. Pre obyvateľov Košíc, ktorí sa hlásili k slovenskej národnosti (napr. podľa sčítania z roka 1930 v meste napočítali 42 245 Slovákov a 11 504 Maďarov), bol výsledok udalostí Viedenskej arbitráže z novembra 1938 doslova katastrofou.

Z Maďarska deportovali vyše 400-tisíc Židov v 137 transportoch. Za deportácie Židov z obsadených území Slovenska Maďarmi nie sú zodpovední Slováci.

Po tom, čo do mesta slávnostne vpochodovali maďarské vojská, východoslovenskú metropolu pohltila nová vlna zdanlivo zažehnaného národnostného útlaku.

PROTIŽIDOVSKÉ ZÁKONY

Maďarizačná politika sa prejavila najmä v oblasti školstva. Okupanti zatvorili viaceré slovenské vzdelávacie inštitúcie a zo škôl boli odvolaní slovenskí učitelia. Útlak sa však nedotkol iba Slovákov. Prenasledovaní boli najmä Židia.

V Maďarsku prijali prvý protižidovský zákon už v roku 1938. Touto legislatívou sa mal znížiť podiel Židov v slobodných povolaniach, podnikoch a združeniach na dvadsať percent.

Ďalší antisemitský zákon pochádzal z roka 1939 a podobne ako ten predošlý sa zameriaval na obmedzenie pôsobenia Židov vo verejnom a v spoločenskom živote. Výnimka platila iba pre tých, ktorí prijali kresťanstvo ešte pred dovŕšením siedmich rokov, a pre potomkov židovských konvertitov pokrstených pred 1. januárom 1939. Od zákonov nariadených obmedzení boli

rovnako oslobodení i Židia, ktorí sa obrátili ku kresťanskej viere ešte pred 1. augustom 1919, ak ich predkovia bývali v Maďarsku prinajmenšom od 1. januára 1849. Židia nesmeli získať ani maďarské občianstvo manželstvom a obmedzené boli aj ich politické a občianske práva. V auguste 1941 vydalo maďarské ministerstvo obrany smernicu, na základe ktorej mali byť Židom odňaté vojenské hodnosti a všetci bojaskopní muži mali byť pridelení do pracovných táborov.

Okrem toho Maďari vyviezli v roku 1941 okolo 17 000 Židov, pričom 16 000 z nich bolo zastrelených pri ukrajinskej obci Kamenec Podolský. Zhruba tristo popravených pochádzalo z Košíc. O rok neskôr zasa Maďari pod zámenkou boja proti partizánom zastrelili na anektovanom území pri Novom Sade (dnes súčasť Srbska) asi 2500 Židov.

No i napriek tomu považovali nacisti priebeh boja proti židovstvu v Maďarsku za pomalý a žiadali zintenzívnenie deportácií. Maďarská vláda však odmietla spolupracovať a v reakcii na túto požiadavku

Pomník na obeť holokaustu v Košiciach

uviedla, že považuje za nevyhnutné „odporovať všetkým, ktorí nevidia žiadny iný problém, len židovské otázky“. Pre porovnanie, slovenská vláda nechala deportovať v roku 1942 vyše 57 000 Židov, čím vyhladila približne dve tretiny celkového počtu judaistov na Slovensku. A do konca vojny sa prívrženci Tisovej „štátostrany“ v spolupráci s nacistami zbavili približne 70 000 (číselné údaje sa podľa rôznych údajov pohybujú v rozmedzí 68 000 – 71 000) z celkového počtu asi 90 000 Židov žijúcich vo vtedajšej Slovenskej republike.

TRANSPORTY SMRTI

Až do odvolania premiéra Miklósa Kállaya v marci 1944 a jeho následného nahradenia pronacisticky zmýšľajúcim antisemitom Döme Sztójajom, ktorý predtým pracoval ako veľvyslanec v Nemecku, sa teda mali Židia na maďarskom území aspoň o čosi lepšie než na Slovensku.

Pod patronátom Sztójajho však boli spustené deportácie, pri ktorých vyviezli tisíce Židov. Pod tlakom svetovej verejnosti ich zastavil až správca Maďarského kráľovstva Miklós Horthy, kvôli čomu bol v októbri 1944 napokon zbavený funkcie. Keď vládu nad krajinou prevzala maďarská fašistická Strana šípových krížov, transporty smrti pokračovali. Do konca druhej svetovej vojny tak bolo z oblastí ovládaných Maďarskom vyvezených takmer 570-tisíc Židov (z celkového počtu 820 000 – 850 000). Väčšina z nich zahynula v koncentračných táboroch.

V Košiciach žilo ešte pred vypuknutím druhej svetovej vojny vyše 11 000 Židov (podľa štatistiky z decembra 1938 11 420 Židov), čím tvorili zhruba pätinu celkovej populácie mesta. Na okupovanom území južného Slovenska však boli aj iné mestá a obce s vysokou koncentráciou židovského obyvateľstva – napríklad Lučenec a Levice. Dovedna tu teda žilo vyše 26 000 Židov.

POTUPNÁ SEGREGÁCIA

Košickí vyznávači judaizmu museli popri iných obmedzeniach od roka 1944 nosiť na znak segregácie židovskú hviezdu, nesmeli používať verejnú dopravu ani navštevovať divadlá, kiná či kaviarne. Ale to najhoršie ešte len malo prísť. Osud, ktorý predtým postihol iba ich súkmeňovcov bez štátneho občianstva, sa mal tentoraz týkať všetkých košických Židov. Po tom, čo do mesta začali privážať Židov z okolia, spáchalo v hrozivej predtuche nadchádzajúcich udalostí niekoľko židovských rodín hromadnú samovraždu. Nemeckí vojaci a maďarskí žandári nahnali koncom apríla 1944 Židov do miestnych synagóg

a neskôr ich presunuli do dvoch budov továrne na výrobu tehál na periférii mesta. Okrem toho boli zriadené židovské štvrte, tzv. getá. Tých bolo pôvodne šesť, no postupne sa zredukovali na tri. V getách platil prísny režim – boli uzavreté, prísne strážené a obohnané plotom, pričom v nich platil zákaz vychádzania medzi 6. hodinou ráno až 6. večer, ako i zákaz otvárania okien smerom do ulice. Väčšinu obyvateľov týchto štvrtí v priebehu dvoch týždňov presídili do tehelní, kde sa už v máji 1944 nachádzalo vyše 13 000 ľudí.

Prvý transport dvoch vlakov (3055 a 3692 osôb) z Košíc odišiel 16. mája 1944 a posledných košických Židov deportovali začiatkom júna. Celkovo bolo vyvezených vyše 12 000 židovských občanov z Košíc a okolia, čo pripomína pamätná tabuľa na košickej synagóge na Puškinovej ulici. Takmer všetci zahynuli v koncentračných táboroch alebo po ceste tam a do Košíc sa z nich vrátilo asi 500.

BESNENIE NYILÁŠIOVCOV

Mesto však v tých časoch fungovalo v súlade s návrhom jedného z hlavných organizátorov holokaustu Adolfa Eichmanna ako centrum deportačnej zóny Severného Maďarska, a tak tu boli privádzané aj vlaky z iných oblastí ovládaných Maďarskom, spolu s 401 439 Židmi, na čo poukazuje pamätník na košickej Hlavnej ulici. Transporty potom pokračovali do vyhladzovacieho tábora Auschwitz-Birkenau, známeho pod názvom Osvieňcim. Tí, ktorí sa vyhli deportácii, boli neskôr prenasledovaní prívržencami Strany šípových krížov, tzv. nyilášiovcami. Keď koncom roka 1944 prevzali moc, v Košiciach popravili vyše dvesto Židov a asi 1 200 ľudí odviekli do koncentračných táborov alebo do Nemecka a nemeckých okupačných zón na nútené práce.

VŠETKÝCH NEVYVRAŽDILI

Ale i navzdory enormnému úsiliu sa ani nyilášiovcom nepodarilo vyvraždiť všetkých košických Židov. Niektorí z nich si zachránili život vďaka tomu, že pracovali na stavbe cesty medzi vrchom Jahodná a chatou Lajoška pri Košiciach, iní ušli alebo si s pomocou stotočných spoluobčanov našli bezpečný úkryt.

Okrem Židov sa však obeťami nyilášiovcov stali aj národne uvedomelí Slováci, partizáni a komunisti. Maďarskí fašisti svojich nepriateľov vešali na stromoch na dnešnej Hlavnej ulici, strieľali a trýznili. Celkovo tak počas svojej hrôzovlády nad mestom (od konca novembra 1944 do začiatku roku 1945) umučili a popravili vyše päťsto ľudí.

Expozície Múzea holokaustu v Seredi predstavuje nový knižný sprievodca

Transporty a ďalšie seredské mementá

Text a foto: Marián ŠIMKULIČ

Aj keď má kniha podtitul sprievodca múzeom, a myslí sa tým múzeom holokaustu v Seredi, má oveľa širší celoslovenský presah. Riaditeľ Múzea židovskej kultúry prof. PhDr. Pavol Mešťan, DrSc., hlavný kurátor, autor libreta, scenára a realizátor historického výskumu so spolupracovníkmi predstavuje nielen okolnosti zrodu myšlienky a realizácie múzea, jeho priestorového i predmetného vybavenia, ale tiež spoločenské súvislosti.

Už samotný predslov nás uvádza do problematiky. Nezaškodí si pripomenúť: „Od marca do októbra 1942 Slovenská republika ako prvý satelitný štát nacistického Nemecka deportovala vlastnými mocensko-administratívnymi prostriedkami do nacistických vyhladzovacích táborov v 57 transportoch 57 752 slovenských Židov

(asi 300 z nich prežilo). Ani koniec vojny nepriniesol Židom úľavu. Majoritné obyvateľstvo sa z ich návratu netešilo. Tisíce arizátorov, ale aj desaťtisíce obyvateľov, ktorí v dražbách nakúpili veci po deportovaných Židoch, sa rýchlo stotožnili so svojim novým vlastníctvom. Extrémnym prejavom tejto nenávisti boli pogromy. K zníženiu

počtu židovského obyvateľstva na Slovensku prispelo aj uvedomenie si samoty a hľadanie spôsobu, ako ďalej žiť. Mnohí sa vysťahovali do Čiech, západnej Európy, USA a v rokoch 1945 – 1949 využilo možnosť ilegálne sa vysťahovať do nového štátu Izrael 10 425 Židov.“ Kniha mapuje celospoločenské udalosti vzťahujúce sa k Židom od

zrodu Česko-Slovenskej republiky po vyhlásenie autonómie Slovenska, arizácie a prijatých zákonov tzv. Židovského kódexu z roka 1941, deportácie v roku 1942, po Slovenskom národnom povstaní (zapojilo sa doň 1650 slovenských Židov, z ktorých 269 zahynulo) a následnej okupácii nacistickým Nemeckom. Grafike knihy

v tlačila pečať N&V Design, spol. s r.o., držiteľ významných ocenení za výtvarno-priestorové riešenie muzeálnych expozícií a knižných publikácií, ocenených titulom Najkrajšia kniha Slovenska. Ani táto určite nebude bez šance.

Historická cesta Bielorusov k uvedomeniu a národnej identite – II. časť

V znamení jazdca s dvojkrížom na štíte

Martin JARINKOVIČ – Foto: internet

Historické súperenie medzi poľským a ruským etatizmom vytvorilo v pomedznom pásme stretu týchto dvoch imperiálnych národnostných koncepcií priestor pre vznik novej slovanskej identity v podobe bieloruského národa. Bieloruský národ, zrodený na línii civilizáčného zlomu, ktorý prechádza jeho územím aj dnes (podobne ako Ukrajinci), pociťuje symptómy národného rozpoltenia. Spor o význam vodcu povstania z roka 1863 Kastaša Kalinouského, o ktorom sme hovorili v predchádzajúcej časti, tak nadobúda rozmer zásadného sporu o identitu.

Porážka kalinouského povstalcov a následná dôsledná rusifikácia na štyridsať rokov hibernovala začatý proces doformovania moderného bieloruského národa. Novým impulzom sa podľa bieloruského historika Aleša Smaľančuka stali udalosti spôsobené revolúciou z roka 1905, ktoré donútili cára Mikuláša II. k čiastočným reformám. Najdôležitejšou z nich bol vznik parlamentu – Dumy, ktorý poskytol priestor na vznik politickej scény, ako aj bieloruskej národnej agitácie.

NÁRODNÁ IDEA

Bieloruská národná idea sa dostala do spoločenského diskurzu aj vďaka tlačí. V roku 1906 začali vychádzať v bieloruštine noviny Naša niva, neskôr aj ďalšie pod názvom Belarus. Novú šancu pre Bielorusov priniesol pád cára a rozvrát impéria, na troskách ktorého sa následkom brestlitovského mieru 25. marca 1918 skonštituovala Bieloruská ľudová republika. Tento štát ako nárazníkový útvar pod nemeckou kuratelou nebol síce príkladom suverénnej štátnej konštrukcie. Nemal vojsko ani ústavu. Aj tak však predstavuje dôležitý medzník na ceste k bieloruskej národnej emancipácii a štátnosti. Vďaka nemu Bielorusi mohli prvýkrát oficiálne inaugurovať svoju národnú symboliku. Prihlásili sa ňou k historickému dedičstvu Litovského veľkokniežatstva – prvej historickej litovsko-bieloruskej štátnosti. Z jej tradície prevzali štátny znak – erb v národnom červeno-bielom farebnom stvárnení

Rozpoltenosť bieloruského národa odráža aj dualita medzi národnou a štátnou symbolikou.

zobrazujúci jazdca s dvojkrížom v štíte zvaným „pahoňa“. Z národných farieb zas údajne diplomat Klaudiv Duš – Duševskij vytvoril bielo-červeno-bielu štátnu vlajku. Ako však priznáva Aleš Smaľančuk, šance na úspech republiky boli mizivé, čo zároveň považuje za najväčší národný neúspech začiatku 20. storočia. Po ústupe Nemcov sa Bielorusko stalo arénou obnoveného poľsko-ruského zápasu v modifikovanej podobe. Rižský mier z roka 1921 na celé medzi-vojnové obdobie zastabilizoval nové hranice pretínajúce Bielorusko napoly.

SOVIETSKA BIELORUSIZÁCIA

Leninská politika však priniesla v sovietskej časti Bieloruska nový impulz, ktorý sa prejavil najmä

vo sfére kultúry. V rokoch 1920 – 1922 vzniklo Bieloruské štátne divadlo, štátna univerzita, Inštitút bieloruskej kultúry, múzeum a archív. Uplatňovaním politiky „bielorusizácie“ v rokoch 1924 – 1929 bieloruský jazyk dostal prioritné postavenie v rámci Bieloruskej zväzovej socialistickej republiky. Až osemdesiat percent škôl bolo bieloruskojazyčných. Rozkvitla bieloruská kultúra. V roku 1926 vznikol dokonca prvý bieloruský umelecký film režiséra Jurija Tariča Ljasnaja byl (Lesný príbeh). Nový stalinský kurz v menšinovej politike však priniesol totálny zvrät v slubnom vývoji. Vrátila sa rusifikácia a represie fyzickej zlikvidovali temer celú bieloruskú národnú inteligenciu. Aj keď bola bielorusizácia podľa historika Anatola

Sidareviča len polovičatá a jej plody v podobe novej generácie bieloruskej inteligencie neskôr čiastočne zlikvidoval stalinizmus, aj tak mala veľký význam pre národ. Napriek mohutným stratám, ktoré národné hnutie utrpelo následkom stalinských represii a nemeckého okupačného teroru, podľa historika Aleša Krauceviča národná idea prežila, aby sa prihlásila o slovo začiatkom deväťdesiatych rokov. Štátnosť Bielorusom nespada podľa neho z neba, ale bola výsledkom aktívnej práce parlamentnej frakcie bieloruského národného frontu, ktorý mal podporu demonštrovanú v mnohotisícových mítingoch Bielorusov na prelome rokov 1990 – 1991.

NÁSTUP LUKAŠENKIZMU

Ten priniesol hibernáciu emancipačného hnutia. Návrat k sovietskemu smerovaniu sa za Alexandra Lukašenku prejavil okrem iného v návrate k štátnej symbolike z čias ZSSR. Bielorusi tak získali len mierne obmenenú staronovú vlajku, erb a hymnu. Posilnila sa pozícia ruštiny na úkor bieloruštiny, ktorá sa náhle ocitla v situácii ohrozeného jazyka.

Lukašenkizmus priniesol aj akúsi národnú obdobu sovietskej historickej politiky. Jej vrchol predstavuje nedávne zavedenie nového štátneho sviatku Národnej jednoty, ktorý si budú Bielorusi pripomínať 17. septembra, teda v deň vpádu Červenej armády do Nemcami napadnutého Poľska. Tento nový štuchanec západnému susedovi vyvolal nejednoznačné reakcie aj medzi Bielorusmi. Stúpenci národnej emancipácie z radov historikov emigrantov, ako napríklad Anton Luckievič, Sjarhej Chareuski či Aleš Kraucevič, poukazujú na odvrátenú stranu tohto stalinského zjednotenia, v dôsledku ktorého došlo aj k značným kultúrnym a morálnym škodám v podobe zničenia múzeí, knižníc, fyzickej likvidácie predstaviteľov inteligencie a vývozu dvadsiatich piatich tisícov politicky nepohodlných Bielorusov

zo západného Bieloruska na Sibír. Lukašenkovská forma bielorusizácie, postavená na prežívajúcej socialistickej mentalite a živenej potrebou homogenizácie národa pred západnou hrozbou, podľa sociológa Włodzimierza Pawluczuka nadväzuje na ideové základy „západorusizmu“ z konca 19. storočia. Ideológovia tohto hnutia považovali Bielorusov za západoruskú vetvu jedného spoločného národa s Ukrajincami a Rusmi. Táto idea je podľa Pawluczuka bližšia citeniu a mentalite pravoslávnej časti bieloruského spoločenstva a tvorí ideologické zázemie lukašenkizmu. Kdežto národno-emancipačné snahy bieloruského nacionalizmu podľa neho vychádzajú z katolíckeho prostredia naviazaného na poľskú kultúru. Naproti tomu Aleš Kraucevič poukazuje na skutočnosť, že západorusizmus je importom z vonku ako produkt carskej politiky rusizácie. Dodáva pritom, že krajná negácia bieloruskej národnej svojbytnosti od predstaviteľov západorusizmu nakoniec dospela k stretu s lukašenkovskou koncepciou štátnosti. Výsledkom stretu bol súdny proces s poprednými hlásateľmi západorusizmu v roku 2017, ktorým Lukašenko toto hnutie fakticky rozprášil.

Bielorusi tak ešte ani dnes nie sú jednotní v tom, či sú samostatným národom, či súčasťou ruského sveta. Súčasťou tohto svetonázorového boja je i zápas o pretrvanie bieloruského jazyka. Prejavuje sa aj v takom dôležitom aspekte, ako je pocit národnej identity sporejnej s interpretáciou vlastnej národnej histórie. Bielorusi tak aj dnes tridsať rokov po rozpade ZSSR ostávajú v nedoriešenej otázke národnej identity. Tú si však musia rozhodnúť sami bez vonkajšieho zasahovania. Smutným odrazom bieloruskej reality je však fakt, že Bielorusi azda ako jediný národ na svete nemôžu vo svojom štáte verejne manifestovať svoju národnú symboliku. Takýto akt „nacionalizmu“ je v súčasnom Bielorusku trestnoprávne postihovaný.

Srbi v Bosne a Hercegovine na sv. Štefana slávia aj sviatok vzniku republiky

Tridsať rokov tvrdého vzdoru a národnej hrdosti

Martin JARINKOVIČ – Foto: agentúrny servis

Deviateho januára, čiže na sv. Štefana, podľa juliánskeho kalendára si Srbi nielen v Bosne a Hercegovine pripomenuli tridsať rokov vzniku Republiky Srbskej. Tento deň v roku 1992 Skupština (zhromaždenie) Srbského národa v Bosne a Hercegovine prijala deklaráciu o vyhlásení Republiky srbského národa Bosny a Hercegoviny. Deviaty január sa oficiálne od roka 1997 slávi ako Deň republiky aj napriek neskoršiemu zákazu Ústavného súdu Bosny a Hercegoviny.

Republika Srbská je súčasťou postdaytonskej Bosny a Hercegoviny zloženej z dvoch entít (Federácie Bosny a Hercegoviny a Republiky Srbskej) a dištriktu Brčko. Toto usporiadanie je výsledkom krvavej vojny, ktorá sprevádzala rozpad Juhoslávie, a komplikovaného hľadania konsenzu, vďaka ktorému sa dohodou v Daytone skončila najtragickejšia etapa najnovších dejín regiónu.

MIER Z DAYTONU

Napriek tomu, že mier, ktorý Dayton nastolil v roku 1995, sa zdal naozaj veľmi krehký, dodnes dokázal zabezpečiť koexistenciu národov na území Bosny bez krviprelievania. Napriek všeobecnému upokojeniu situácie však politické napätie v krajine stále pretrvávajú, ba paralelne so stupňovaním nezhôd na línii Západ – Východ dokonca stúpa. Hlbšou príčinou aktuálnej krízy sú vzájomná nedôvera medzi vojnovými rozdelenými národmi, ako aj ciele a ambície, ktoré daytonský kompromis neumožnil presadiť naplno ani jednej z bojujúcich strán.

Ak by sme veľmi zjednodušene definovali tieto nenaplnené ciele, môžeme uviesť, že bosniacki moslimovia, teda Bosniaci, túžili po suverénnom celistvom a národnom štáte pod svojou kontrolou. Bosniacki Srbi po tom, čo pochopili, že Bosna ako celok

Defilé uniformovaných zložiek Ministerstva vnútra a polície Republiky Srbskej počas slávnostnej prehliadky pri príležitosti oslavy Dňa republiky 9. januára 2022 v Banja Luke

nezostane súčasťou Juhoslávie, túžili odtrhnúť čo najväčšiu časť Bosny, ktorá by sa pripojila k zvyškovej Juhoslávii, resp. k Srbsku. Hercegovinskí Chorváti zas snívajú o svojej Herceg-Bosne, či už ako samostatnej enkláve, alebo ako súčasť Chorvátska. Ich pomerná početná slabosť ich aj pod taktovkou Záhrebu a Západu dotlačila do koalície s Bosniakmi, vďaka ktorej sa podarilo zlomiť srbský nápor. Cenu, ktorou zaplatili, však dodnes cítia ako traumu, keďže na rozdiel od Srbov im Dayton nedal vlastnú entitu a dnes pociťujú následky dominance Bosniakov. Tieto protichodnosti s istými vývojovými obmenami zostávajú konštantou a

dodnes zohrávajú svoju rolu vo vzájomných vzťahoch.

CHCÚ INÝ ŠTÁT

Lídri Bosniakov preto dnes vnímajú Dayton ako komplikovanú konštrukciu, ktorá znemožňuje normálny život a rozvoj krajiny. Namiesto štátneho útvaru konfederatívneho typu s komplikovaným vnútorným administratívno-politickým členením a tomu zodpovedajúcim rozkošateným byrokratickým aparátom by v Sarajeve radi videli unitárny štát. Za vecnou argumentáciou sa okrem iného skrýva priehľadná snaha o prisvojenie celej krajiny. V pozadí sa objavujú aj motívy očakávaného

populačného rastu Bosniakov. Treba pripomenúť, že kalkulácie sarajevských moslimských intelektuálov, ktorí ešte za Juhoslávie (napr. Alija Izetbegović vo svojej Islamskej deklarácii) rozvíjali vízie o novom usporiadaní Bosny po islamskom populačnom boome, poskytili živnú pôdu pre šírenie emocionálneho podhubia vzájomnej nevrávnosti a strachu, ktoré prerástlo v nečakanú brutalitu vojnového konfliktu. Pokým Sarajevo je nastavené na včlenenie celej Bosny pod svoju kontrolu, Srbi v Republike Srbskej majú opačné separačné nastavenie. V Banja Luke sú si vedomí, že pomer síl sa obrátil v ich neprospech. Oplakali stratu Sarajeva a mentálne sa uzavreli vo svojej enkláve, ktorá predstavuje bariéru unitaristickým snahám Bosniakov. V odštiepených náladách ich utvrdzuje aj politika západných mocností podporujúcich snahy Sarajeva o demonštráciu Daytonu, ktorý, ak by sme užili parafrázu slov S. Miloševića, Srbov prvý raz garantoval vlastný štát v Bosne.

SRBSKÁ VZDOROVITOSŤ

Srbi si svoju Republiku Srbskú napriek silným tlakom dokázali udržať nielen vďaka povestnej srbskej vzdorovitosti, ale aj vďaka veľkej osobnosti ich najnovších dejín. Je ňou dlhoročný politický líder, viacnásobný premiér, potom prezident Republiky Srbskej a dnes člen kolektívneho predsedníctva

Bosny a Hercegoviny zastupujúci Srbov Milorad Dodik. Oslava tridsaťročia Republiky bola do veľkej miery oslavou jeho osobného úspechu. Dodikovi sa podarilo napriek všetkým protivenstvám a aj čoraz cieľnejším osobným útokom nielen zastabilizovať srbskú enklávu v Bosne, ale dať jej aj perspektívu rozvoja. Dodik je dnes napriek kontroverznosti vnímaný ako dôležitý prvok balkánskej geopolitickej skladačky s auroou prirodzeného lídra, s ktorým sa musí počítať. Nie je však typickým kabinetným politikom. Je v prvom rade biznismen. Je veľmi bezprostredný, ba až prostoreký. Jeho slabinou sú práve často neuvážené výroky a protichodné výpovede, máťuce verejnú a vyvolávajúce nedorozumenia. K takým patria napríklad tie o možnom odtrhnutí Republiky Srbskej od Bosny, čo si je ťažko predstaviť bez vojny. V tejto vojne by však Srbi v Bosne mohli prísť o všetko. Ťažko predpokladať, že by si toho Milorad Dodik nebol vedomý. Skôr tu ide o jeho obchodnú stratégiu rokovania, ktorou sa usiluje vyvažovať unitarizačné tlaky Sarajeva. Paradoxne sa tak práve Dodik ako najväčší zástanca Daytonu, ktorý sa dožaduje návratu k jeho pôvodnému zneniu zaručujúceho Republike Srbskej oveľa väčšiu mieru rozhodovacích kompetencií, stal terčom obvinení USA. Washington dokonca na neho uvalil sankcie za údajné ohrozovanie Daytonu. V tejto súvislosti treba ešte raz zdôrazniť potrebu návratu k pôvodnému Daytonu, z ktorého postupným odobieraním kompetencií urobili novodobí protektori – vysokí predstavitelia OSN pre Bosnu a Hercegovinu – trhací kalendár s cieľom likvidovať Republiku Srbskú. Republika Srbská je však súčasťou mierových podmienok. Bez nej nebude mier a mier chcú predsa všetci. Dayton aj dnes predstavuje základ koexistencie v Bosne. Život v Bosne je síce s Daytonom komplikovaný, bez neho však nemožný.

Matica slovenská nie je v nezávideniahodnej situácii a nemilosti po prvý raz

Obrodný proces a emancipácia v Matici

Radoslav ŽGRADA – Foto: archív MS

Alexander DUBČEK bol nesporne hlavnou tvárou reformného procesu v socialistickom Československu v šesťdesiatych rokoch. Obrodný proces v spoločnosti mal pozitívny dosah aj na Maticu slovenskú. Dubčekova návšteva v roku 1963 v Martine zlepšila vtedajšie postavenie ustanovizne a pod vplyvom Pražskej jari prebehli aj v našej národnej inštitúcii emancipačné procesy, ktoré vyvrcholili obnovením matičnej samosprávy, aj keď na krátky čas, postupne oklieštené po zásahu vojsk Varšavskej zmluvy a následnej normalizácii. Aj preto Matica slovenská pri stom výročí narodenia Dubčeka vyhlásila rok 2021 za Rok Alexandra Dubčeka.

Matica slovenská sa po Februári 1948 dostala do nezávideniahodnej situácie. Vtedajší nastupujúci ľudovo-demokratický režim nemal pochopenie pre existenciu autonómnej spolkovej inštitúcie, ktorú navyše považoval za „semeno slovenského nacionalizmu“ (viacerí poprední matičiari boli väznení ako „buržoázni nacionalisti“, dokonca aj jej predseda Ladislav Novomeský). Dlhú sa uvažovalo, ako s ňou naložiť a ako ju inkorporovať do systému štátnych inštitúcií. Koncom roka 1949 boli v Matici zrušené jej vedecké odbory, s ktorými sa po vojne počítalo ako so samostatnými vedeckými pracoviskami, časť ich pracovníkov prešla postupne do Slovenskej akadémie vied a umení.

KLINICKÁ SMRŤ

Spolkové orgány stratili právomoc po tom, čo organizácia prešla pod štátnu správu. V priebehu roka 1950 prestal existovať matičný výbor, rovnako valné zhromaždenie prestalo byť najvyšším matičným orgánom. Rok na to sa rozpadla členská základňa so sieťou miestnych odborov, čo bol koniec Matice slovenskej ako demokraticky konštituovaného spolku. Dokonca sa uvažovalo o presťahovaní inštitúcie do Bratislavy. Dlhú sa nevedelo, aké úlohy jej prisúdiť, či ju úplne zrušiť. Matica slovenská si dokonca prešla aj klinickou smrťou, keď ju výmerom poverenictva vnútra z júla 1953 de jure zrušili. Našťastie výmer sa v praxi nezrealizoval, keďže inštitúcie, ktoré mali prevziať jej majetok a zvyšnú aktívnu agendu, neboli ešte ustanovené. Matica slovenská si zachránila historickú kontinuitu tým, že sa pretransformovala na Národnú knižnicu a knihovedný ústav. Čo bolo potvrdené zákonom z 27. apríla 1954, ktorý schválila SNR. Ani potom však neúfňali kritické hlasy z radov členov komunistického strany. Spochybňovalo sa jej umiestnenie v Martine či osobnosť správcu Jána Martáka (prvé funkčné obdobie 1945 – 1959) a vyvrcholilo procesom s tzv. encyklopedistami (A. Hirner, J. Olexa, J. Telgársky, F. Oktavec a i.) v roku 1959. Túto pretrvávajúcu nepriazeň viacerých predstaviteľov komunistického režimu zlomila až návšteva Alexandra Dubčeka, vtedy už vo vysokej funkcii prvého tajomníka ÚV KSS a člena Predsedníctva ÚV KSC, pri príležitosti osláv storočnice Matice slovenskej.

SLÁVNOSTI V MATICI

Oslavy sa začali už 2. augusta 1963 v Martine a prišli na ne aj krajanovia zo zahraničia (USA, Francúzsko, Belgicko, Austrália). Slávnosti vrcholili 3. – 4. augusta a s Alexandrom Dubčekom sa na nich z politických predstaviteľov zúčastnili aj Jozef Lenárt, predseda SNR, Matej Lučan, poverenik SNR pre školstvo a kultúru, František Penc, tajomník ÚV KSC, Jozef Gandel, vedúci tajomník OV KSS v Martine, a mnohí iní.

Oficiálna delegácia začala návštevu osláv stého výročia založenia MS už v Turčianskych Tepliciach v rekreačnom stredisku Turčianskych strojární. Následne sa presunuli do Martina, kde ich pred budovou MS v matičnej záhrade privítal za bohatej účasti hostí a divákov vtedajší správca Juraj Paška. V druhej matičnej budove si prezreli matičné dary, dokumenty v študovni MS a vo výborovni odovzdali zdravice storočnej MS. V sprievode zahraničných hostí, zástupcov

Matičná delegácia odovzdáva Alexandrovi DUBČEKovi v Prahe osvedčenie o udelení čestného členstva v Matici slovenskej.

Oslavy storočnice ustanovizne v roku 1963 znamenali prelom v nazeraní na miesto Matice slovenskej v spoločnosti, k čomu pomohla aj návšteva A. DUBČEKA v Martine.

armády a ostatných účastníkov položila delegácia vence na cintoríne SNP v Priekope na hrob padlých hrdinov, ako aj na cintoríne v Martine pri symbolickom pomníku s citátom P. O. Hviezdoslava. Tiež si prezrela výstavu Sto rokov Matice slovenskej v Slovenskom národnom múzeu v Martine. Nasledoval kultúrny program slávnostným predstavením opery SND z Bratislavy Svätopluk od Eugena Suchoňa v amfiteátri v Martine, čo bolo vhodne vybrané dielo s mimoriadne silnou výpovednou hodnotou. Program pokračoval aj nasledujúci deň prehliadkou najlepších slovenských súborov LUT s pásmom poézie, hudby, piesní a tancov Zem spieva v prírodnom amfiteátri v Martine a slávnostným zasadnutím Rady Matice slovenskej v Divadle SNP v Martine, kde vystúpil, okrem iných, s príhovorom aj samotný Alexander Dubček. V prejave vysoko hodnotil miesto ustanovizne v dejinách, no nezmišnil sa o možnosti širšieho kultúrneho pôsobenia, nebol na to ešte vhodný čas.

NAJVVYŠIE VYZNAMENANIE

Pri tejto príležitosti prvý tajomník ÚV KSS A. Dubček odovzdal Matici slovenskej doteraz jedno z najvyšších ocenení, aké sa inštitúcii dostalo – Rad republiky. Prebral ho vtedajší správca MS. Vzhľadom na neskoršie udalosti je zaujímavé, že na diplome o udelení radu bol podpísaný aj ďalšího ústredného tajomníka Antonína Novotného. Rad republiky bolo jedno z najvyšších ocenení v štáte. Začal sa udeľovať – prepožičiavať – od roka 1951

„za mimoriadne zásluhy o budovanie Československej republiky, najmä o jej mierové budovateľské úsilie vo výrobe alebo pri kultúrnej alebo vedeckej činnosti, alebo o zvyšovanie schopnosti obrany štátu“ súkromným osobám, kolektívom, vojenským a bezpečnostným útvarom, ale aj podnikom, ústavom a štátnym organizáciám alebo ich symbolom. Udeľoval ho na návrh vlády prezident republiky. V danom roku bol prepožičaný osemnástim osobám a len dvom inštitúciam, a to Slovenskej vysokej škole technickej v Bratislave a Matici slovenskej. Je paradoxné, že tento vzácný dokument sa v Archíve Matice slovenskej nezachoval.

KAMEŇ NA ZÁKLADY

Po slávnostnom zasadnutí Rady Matice slovenskej v Divadle SNP sa vydal sprievod na Hostihoru na slávnosť kladenia základného kameňa tretej matičnej budovy (skolaudovaná 1975, dnes je majetkom Slovenskej národnej knižnice). Text zakladajúcej listiny, ktorá bola vložená do puzdra základného kameňa, prečítal vedúci BSP Turčianskych strojární v Martine Ján Mičko, vnuk slovenského vlastenca Jána Hnilicu, ktorý v roku 1865 čítal text zakladajúcej listiny pri kladení základného kameňa prvej matičnej budovy.

Pozitívom návštevy Alexandra Dubčeka v Matici bolo aj otvorenie problematiky starostlivosti o krajanov v zahraničí prostredníctvom MS, ktorú doteraz vykonával Československý ústav zahraničný. Návšteva v roku 1963 pomohla prelomiť negatívny

postoj k Matici slovenskej a v užšej miere rozšíriť a zveladiť jej činnosť aj mierne nad rámec zákona.

ČESTNÉ ČLENSTVÁ

Reformné hnutie, ktorého Dubček bol nesporne hlavnou tvárou, akcelerovalo v roku 1968, keď sa stal prvým tajomníkom ÚV KSC. Politika demokratizácie spoločnosti, ktorá vošla do histórie pod termínom „socializmus s ľudskou tvárou“, sa prejavila na všetkých úrovniach spoločenského života. Nový koncept kládol dôraz na občianske slobody a potvrdil právo na zhromažďovanie, vznik dobrovoľných organizácií, združení a spolkov. Žaručoval slobodu prejavu, vďaka ktorej bola prakticky zrušená cenzúra, slobodu pobytu spojenú s vycestovaním do zahraničia a iné. Tento pohyb sa prejavil aj v Matici slovenskej. Spontánne začali vznikať lokálne matičné organizácie (miestne odbory), formovala sa členská základňa a vyvstala otázka obnovenia spolkoého charakteru inštitúcie. Nastala potreba vydať takú právnu normu, ktorá by tento spoločenský pohyb legalizovala. Matičiari už od februára diskutovali na viacerých fórach o novej podobe, forme a úlohách inštitúcie. Tieto iniciatívy zavřil nový zákon o Matici slovenskej, ktorý bol jednohlasne prijatý v SNR 27. júna s nadobúdajúcou platnosťou od 3. augusta 1968. Vyvrcholením bolo oživotvujúce Valné zhromaždenie MS z 10. – 11. augusta 1968 v sídle Matice slovenskej v Martine, kde si delegáti zvolili samosprávne orgány: 60-členný výbor, 9-členný dozorný výbor a 15-členné predsedníctvo, predsedom MS sa stal Ladislav Novomeský a správcom Ján Marták. Matičiari uvedomujúc si, že tento obrodný proces by nebol možný bez politiky a atmosféry Pražskej jari, z vďaky udelili na valnom zhromaždení čestné členstvo politickým predstaviteľom tohto hnutia – prezidentovi republiky Ludvíkovi Svobodovi, predsedovi Národného zhromaždenia Josefovi Smrkovskému a, samozrejme, prvému tajomníkovi ÚV KSC Alexandrovi Dubčekoovi. Samotný Dubček sa na slávnostnom zhromaždení nemohol zúčastniť, zastúpil ho prezident Svoboda, v tom čase viedol dôležité rokovania s prezidentom Juhoslávie Josipom Brozom Titom v Prahe. Jeho návšteva prispela k prevažujúcemu optimizmu a nádejiam, ktoré sa, bohužiaľ, nenaplnili.

Dekrét o čestnom členstve, ktoré bolo udelené len nemnohým, Dubčekovi osobne zanesla matičná delegácia na čele so správcom MS Jánom Martákom, vedeckým tajomníkom Pavlom Vongrejcom, Máriou Lehotskou a Štefanom Ďurovčíkom 16. októbra 1968 do jeho úradu v hlavnom meste ČSSR. Aj napriek tomu, že išlo o čierny deň našej histórie (tento deň došlo k podpisu dohody medzi vládou ČSSR a ZSSR o podmienkach dočasného pobytu sovietskych vojsk na našom území) Dubček prijal dekrét o čestnom členstve s úsmevom a vďakou. Celý demokratizačný proces v Matici slovenskej, ako aj v Československu zvrátila intervencia vojsk Varšavskej zmluvy v auguste 1968 a následná normalizácia spoločnosti.

NÁVRAT NA HOSTIHORU

Dubček sa vrátil do politického života až po roku 1989 a ešte raz pocítil našu inštitúciu svojou návštevou. V pozícii predsedu Federálneho zhromaždenia Českej a Slovenskej Federatívnej Republiky sa v sprievode členov Sociálno-demokratickej strany Slovenska zastavil na jednodňovú návštevu 26. mája 1992 v tretej matičnej budove na Hostihore, kde ho privítal vtedajší správca Štefan Hanakovič.

Dubček a jeho ozdravný proces vo vtedajšom Československu v šesťdesiatych rokoch umožnil inštitúcii sa na chvíľu nadýchnuť, matičiari ho za to pocítili z vďaky čestným členstvom a po novom v roku 2021 aj bustou v Aleji dejateľov v Parku sv. Cyrila a Metoda na nádvorí Matice slovenskej pred druhou matičnou budovou v Martine.

NA OKRAJ

Minulý rok matičiari pri príležitosti Roka Alexandra Dubčeka odhalili 4. augusta 2021 bustu Alexandra Dubčeka v Aleji dejateľov pred svojou sídelnou budovou v Martine. Slávnostné podujatie pocítil svojou záštitou politikov syn Pavol Dubček v prítomnosti širšej rodiny Dubčekovcov.

Dubček v panteóne

Odkaz Alexandra Dubčeka pôsobil tak, ako keby bol šitý na mieru súčasnej spoločnosti, a to najmä politikom. „Otec hovoril, že politiku nerobí pre seba, ale pre ľudí. A takto by mala rozmýšľať väčšina politikov a bolo by na zemi dobre. Ďakujem za úctu k práci môjho otca. Celý jeho život bol obetavosť, ako on hovoril, pre dôstojný život človeka. To bol jeho cieľ, a nie príslušnosť k nejakej politickej strane. Vtedy bol spokojný a najšťastnejší, keď ľudia boli spokojní a darilo sa im,“ zdôraznil doktor Pavol Dubček.

Dôvody, prečo práve matičiari odhalili bustu Alexandrovi Dubčekoovi, sú historicky významné. V roku 1968 mu ustanovizeň udelila čestné členstvo, ktoré v matičnej histórii získalo len niekoľko osobností. Dubček navštívil Maticu slovenskú v rokoch 1963 pri príležitosti stého výročia vzniku Matice slovenskej, ale aj neskôr v roku 1992. Aj tieto dáta a fakty priniesol dopoludňajší odborný seminár. Hovorilo sa nielen o význame Alexandra Dubčeka, ale najmä o jeho národnom presvedčení, ktoré v politike premietol do boja za lepšie postavenie slovenského národa v socialistickom Československu či za prinavrátenie spolkoého, demokratického a samosprávneho charakteru Matice slovenskej. Národná ustanovizeň prišla o svoje postavenie po uchopení moci komunistami po druhej svetovej vojne, ktorí ju už v roku 1953 takmer zlikvidovali. Len vďaka niektorým slovenským politikom si zachránila vlastnú existenciu, aj keď už len v degradovanej forme ako knihovedný ústav. Až Alexander Dubček dokázal vytvoriť ovzdušie, v ktorom sa mohla aj Matica slovenská opäť slobodnejšie nadýchnuť. To však netrvalo dlho a obdobie normalizácie ju vrátilo späť pod ideologickú kontrolu komunistickej strany.

Bronzová bustu od sochára Tomáša Polonského tak vnímajú matičiari ako zhmotnenie jeho zásluh a odkazu pre Slovákov a Slovenky.

Veronika GRZNÁROVÁ
Foto: Ján SEMAN

Nezabudnutelná premiéra olympionikov samostatnej SR v roku 1994 v Lillehammeri Bez cenného kovu, ale so vztýčenými hlavami

Vladimír MEZENECV – Foto: archív autora

Vinou pandémie koronavírusu sú netradične dva roky za sebou olympijské. V minulom roku sa uskutočnili letné olympijské hry v Tokiu, ktoré sa však mali konať o rok skôr, a už vo februári sa dejiskom zimnej olympiády stane hlavné mesto Číny s okolím (4. – 20. 2. 2022). V čase písania tohto príspevku istú účasť na ZOH 2022 v Pekingu mali iba hokejisti a lyžiarka v alpských disciplínach Petra Vlhová, pričom fanúšikovia „bielych olympiád“ v oboch odvetviach jednoznačne očakávajú medaily.

Oprášme si najprv udalosti pred takmer tridsiatimi rokmi, keď mladá Slovenská republika ešte v tzv. plienkovom veku vyslala svoju prvú olympijskú výpravu do krajiny, ktorá je jedným zo symbolov úspešnosti v zimných športoch – Nórska. V dejisku olympijských hier v meste Lillehammer na ich slávnostnom otvorení pochodovalo pod vlajkou Slovenskej republiky štyridsať-dva športovcov, z toho osem žien. Len na porovnanie – nebola to najskromnejšia výprava na ZOH – o štyri roky neskôr v Nagane sme mali iba tridsaťdeväť olympionikov a zatiaľ najviac sme ich mali v roku 2010 v kanadskom Vancouveri – až sedemdesiatdva.

■ BOJ MIMO KLZISKA

V Lillehammeri súťažilo 1 738 olympionikov (1 221 mužov a 517 žien) zo 67 krajín, ale celkový počet účastníkov bol oveľa vyšší. Veď aj naša výprava mala spolu až 69 členov, dohromady jednotlivé zúčastnené krajiny mali 1 104 oficiálnych funkcionárov a členov sprievodu, ďalších 702 ľudí rôzneho povolania a poslanie bývalo mimo olympijskej dediny. Olympiáda, ktorá sa uskutočnila 12. – 27. februára, bola zároveň prvá v striedajúcom sa cykle letných a zimných olympijských hier. Teda dovtedy sa v jednom roku uskutočňovali obe, ale tu došlo k podstatnej zmene. Medzi zimnými olympiádami v Albertville 1992 a Lillehammeri 1994 bol iba dvojročný rozdiel, a nie štvorročný, ako to bolo vždy dovtedy aj neskôr.

Polovicu našich olympionikov tvorili hokejisti. Zaujímavé však bolo, že o svoju účasť na ZOH 1994 museli tvrdo bojovať nielen na ľade, ale najmä na diplomatickom poli. Rozdelenie Česko-Slovenska sa prenieslo, samozrejme, aj do športu, pričom v prípade hokeja pre nás veľmi nespravodlivo. Slovenský hokej sa momentálne z pohľadu kvality ocitol administratívnym zásahom až na úrovni suterénu. Našťastie, slovenskí predstavitelia hokeja už mali na medzinárodnej scéne patričnú autoritu. Podarilo sa im presadiť účasť našich hokejistov na olympijskej kvalifikácii na základe tzv. divokej karty. Účasť na turnaji v Lillehammeri malo istú desiatku najlepších celkov zo svetového šampionátu 1993 v SRN plus domáce Nórsko, o jedno voľné miesto muselo zápoliť päť krajín v anglickom Sheffielde: dva najlepšie tímy z MS skupiny B, víťaz šampionátu C-skupiny, najkvalitnejšia reprezentácia z ázijského kontinentu – teda Poľsko, Lotyšsko, Veľká Británia, Japonsko – a za zeleným stolom nominovaná Slovenská republika. Hokejisti spod Tatier práve na anglickej pôde dokázali, že patria medzi svetovú elitu. V celej kvalifikácii stratili iba bod po remíze s Poľskom 4 : 4, nad ostatnými súpermi presvedčivo zvíťazili, zhodou okolností všetkým dali po sedem gólov a o ich dominanciu svedčí aj celkové skóre 25 : 8.

■ SLOVÁ CHVÁLY

Ako to už v športe chodí, pričom olympijské hry nie sú v tomto nijaká výnimka, niektorí súťažiaci milo prekvapia, iní nespĺnia očakávania. Tak to bolo aj v Lillehammeri. Aj keď naši mali v niektorých prípadoch blízko k medaile, nakoniec im chýbalo to povestné športové šťastie, ale v niektorých disciplínach sa Slovákom ušli iba miesta v druhej polovici výsledkovej listiny.

Začnime tými lepšími. Najväčšiu radosť urobili hokejisti, ktorí sa na OH dostali doslova v hodine dvanástej. Už vo svojom premiérovom stretnutí nečakane remizovali so Švédskom 4 : 4 (2 : 1, 0 :

Historicky prvé defilé slovenských olympionikov. Vlajkonosičom výpravy SR bol hokejista Peter ŠTASTNÝ.

Po zložení olympijského sľubu v družnej debáte lekári našej výpravy s predstaviteľmi mladej Slovenskej republiky. Zľava: M. Klíma, prezident M. Kováč, predseda NR SR I. Gašparovič a J. Skladaný.

2, 2 : 1), delbou bodov sa skončil aj ďalší súboj s USA (1 : 1, 1 : 0, 1 : 2). Koľkokrát predtým aj potom by sme s Američanmi brali remízu, ale táto nás mohla veľmi mrziť. Nečudo, že niektorí prítomní slovenskí novinári použili takmer rovnaký titulok – Prehrali sme vyhraný zápas! Nuž, veľa našich vylúčení i nepriazň hlavného rozhodcu tiež zohrali negatívnu úlohu... I keď v hokeji dvojkolový náskok veľa nehovorí, ale my sme už viedli 3 : 1...

To, že tieto výsledky so Švédskom a s USA neboli náhodné, potvrdilo aj ďalšie stretnutie s Kanadou. Slovensko zdolalo kolísku hokeja 3 : 1 (1 : 1, 1 : 0, 1 : 0), i keď už v šiestej sekunde prehrávalo 0 : 1. Výhry nad Talianskom 10 : 4 a Francúzskom 6 : 2 boli iba tzv. povinné jazdy. A potom nás už čakalo štvrtfinále s Ruskom. V normálnom hracom čase sa zápas skončil nerozhodne 2 : 2 (2 : 1, 0 : 1, 0 : 0), ale v predĺžení osemdesiatjedenn sekúnd pred koncom sme dostali nešťastný gól. Šanca získať medailu sa tak nenávratne rozplynula. Čakali nás tak stretnutia o 5. – 8. mieste. Najprv sme vyhrali nad Nemeckom v predĺžení 6 : 5 (0 : 3, 3 : 0, 2 : 2 – 1 : 0), potom prišla doslova ľadová sprcha s Českom v podobe vysokej prehry 1 : 7 (1 : 4, 0 : 1, 0 : 2) a zdá sa, že vtedy sa zrodil náš tzv. český hokejový komplex. Našťastie, aj ten je už minulosťou. Keď sa aj s odstupom dlhých rokov pozrieme na konečnú tabuľku hokejového turnaja, ktorý vyhralo Švédsko pred Kanadou, Fínskom, Ruskom, Českou republikou a Slovenskom, tak môžeme byť na 6. mieste právom hrdí. So zlatými Švédmi sme neprehrali, strieborných Kanadanov zdolali, za nami dokonca skončili USA i Nemecko...

Iróniou však bolo, že slovenskú hokejovú reprezentáciu po návrate z Lillehammeru čakali v Poprade a Spišskej Novej Vsi majstrovstvá sveta C-skupiny, teda jej súpermi mali byť mužstvá, ktoré v hokeji hrali podradnú úlohu a medzi ne zaradili aj našu krajinu, napriek tradícii a úrovni tohto najrýchlejšieho kolektívneho športu na Slovensku.

Žiaľ, iba nespravodlivý systém olympijského turnaja spôsobil, že po jednom jedinom zaváhaní mužstvo SR stratilo možnosť bojovať o niektorú z medailí. Hru zverencovi trénera Júliusa Šuplera odbavovali

diváci nielen v dejisku olympijských hier, ale vďaka televíznym prenosom na celom svete. Potvrďovali to aj ohlasy, ktoré prichádzali zo všetkých svetových strán a pozostávali najmä zo slov uznania a vďaky za výkony našich hokejistov. O ich kvalite svedčili aj prvenstvá Žigmunda Pálffyho v rebríčku najproduktívnejších hráčov olympijského turnaja a ďalšie patrilo Miroslavovi Šatanovi v tabuľke najúspešnejších strelcov!

■ VZORNE REPREZENTOVALI

Slovenskí hokejoví olympionici síce nezískali medailu, „iba“ jeden bod za 6. miesto, niektorí z nich sa neskôr stali dokonca majstrami sveta, ale v každom prípade si zaslúžia spomenúť ich všetkých, ktorí na XVII. ZOH 1994 vzorne reprezentovali mladú samostatnú Slovenskú republiku: Eduard Hartmann, Jaromír Dragan, Miroslav Michalek (brankári), Miroslav Marcinko, Stanislav Medřík, Jerguš Bača, Vlastimil Bůřil, Lubomír Sekeráš, Róbert Švehla, Ján Varholík, Marián Smerčiak (obrancovia), Jozef Daňo, Oto Haščák, Branislav Janoš, Róbert Petrovický, Žigmund Pálffy, Roman Konštek, Lubomír Kolník, Vlastimil Plavucha, Dušan Pohorelec, René Pucher, Miroslav Šatan a Peter Štastný.

Bod do celkového hodnotenia zúčastnených krajín získala aj biatlonistka Martina Jašicová, ktorá v disciplíne na pätnásť kilometrov obsadila spomedzi 68 súperiek veľmi hodnotné 6. miesto. Ďalšia Slovenka Soňa Mihoková bola štyridsiata. Jašicová od medaily odstavil jeden nepresný výstrel... Na polovičnej, teda 7,5 kilometra dlhej trati si dievčatá poradie vymenili. Pri rovnakom počte štartujúcich, teda 69, S. Mihoková obsadila 12. a Jašicová 15. miesto. Veľká škoda, že z dievčat si nevzali príklad naši biatlonisti. Ich najlepším výsledkom bola päťdesiatá pozícia v cieľi spomedzi sedemdesiatich štartujúcich...

Práve hokejisti a Jašicová sa zaslúžili o dva olympijské body, ktoré nás zaradili medzi dvadsaťosem krajín, ktoré mali aspoň jedno umiestnenie do 6. miesta. Pre zaujímavosť – rovnaký počet bodov získalo aj Poľsko, viac – až päť bodov nazbierali také krajiny ako Estónsko, Luxembursko a Austrália...

Veľkou postavou slovenského lyžovania bola Alžbeta HAVRANČIKOVÁ, ktorá aj v Lillehammeri dosiahla vynikajúce umiestnenie.

Peter ŠTASTNÝ a Miroslav ŠATAN boli v slovenskom hokejovom výbere na olympijskom turnaji vedúcimi osobnosťami.

Za zmienku stoja aj mnohé výkony slovenských olympionikov, ktorí sa síce vo svojich disciplínach neumiestnili na bodovacích pozíciách, ale v každom prípade nesklamali. Vysoko ich ocenili aj ich zahraniční súper. Medzi takých patrila i Betka Havrančíková, ktorá v behu na lyžiach voľnou technikou na pätnásť kilometrov spomedzi 54 štartujúcich v cieľi skončila ôsma. V disciplíne beh na päť kilometrov klasickou technikou naša Lubomíra Balážová mala až 61 súperiek – dobehla na hodnotnom 21. mieste.

■ BENJAMÍNOK NESKLAMAL

Vedenie výpravy vysoko ocenilo aj výkon najmladšieho olympionika Slovenska – vtedy iba osemnásťročného Ivana Bátorého. Za zmienku stoja ešte výkony skokana Martina Švagerka (25. na K-90, 28. na K-120), snahu nemožno uprieť ani združenárom, najmä Michalovi Glackovi (26. miesto z 53 štartujúcich), Jozef Bachleda napriek zraneniu ramena dokázal absolvovať celú súťaž, teda skoky z mostíka K-90 i beh na pätnásť kilometrov. Viac sa očakávalo od skúsenej sánkarky Márie Jasenčákovej, ktorá zápolila už na štvrtej zimnej olympiáde (15. z 25 sánkariet), i od Jozefa Škvarka (19. z 33 pretekárov). Ak zhodnotíme možnosti na prípravu – na Slovensku nemali

ani jednu vyhovujúcu sánkarskú dráhu – nemožno im nič vyčítať. Slovensko na ZOH 1994 nemalo zastúpenie v krasokorčuľovaní, boboch, zjazdovom lyžovaní mužov, rýchlokorčuľovaní a akrobatickom lyžovaní.

■ VIAC NEŽ MILIÓNY...

Na adresu našich športovcov v Lillehammeri, najmä hokejistov, prichádzali telegramy i fonogramy zo všetkých kútov sveta. Niektoré ich výkony sledovali osobne prezident SR Michal Kováč s manželkou i predseda NR SR Ivan Gašparovič, ako aj niektorí ministri. Na ZOH 1994 bola samozrejmosťou účasť prvého predsedu SOV a zároveň člena MOV Vladimíra Černušáka. I keď v tejto funkcii pôsobil už počas existencie ČSSR a ČSFR, členom MOV za Slovensko sa stal na jeho 101. zasadnutí 23. septembra 1993 v Monte Carle.

Prečo je tento dátum taký dôležitý? Lebo v ten deň bol Slovenský olympijský výbor definitívne prijatý za člena svetového olympijského hnutia (provizórne SOV za člena MOV prijali 16. marca 1993 v Atlante).

■ SMELÁ KANDIDATÚRA

Aj keď od vzniku samostatnej SR uplynul iba rok, mestá Poprad a Liptovský Mikuláš už prejavili vážny záujem o usporiadanie ZOH 2002 vo Vysokých a v Nizkých Tatrách, oficiálne kandidovali pod názvom Poprad – Tatry a ich zástupcovia v Nórsku urobili nemalý kus práce na propagáciu Slovenska. Pritom nemali ľahkú úlohu, veď medzi ich rivalmi boli také mestá ako Quebec, Salt Lake City, Sion či Östersund... Dohromady ich bolo desať! V Lillehammeri sa ešte nerozhodovalo o určení dejiska ZOH 2002, ale niektoré z týchto lokalít mali pred našimi už náskok vo vybudovaní športovísk aj infraštruktúry. Za dejisko ZOH 2002 nakoniec členovia MOV zvolili americký Salt Lake City...

Samozrejme, svoje povinnosti a úlohy si vzorne plnili aj tréneri, servismeni, maséri a v neposlednom rade aj dvaja lekári, zhodou okolností obaja z Košíc. Boli to MUDr. Juraj Skladaný, vedúci lekár, ktorý mal na starosti všetkých okrem hokejistov. O tých sa už tradične staral MUDr. Miroslav Klíma. Obaja sa už dovtedy medzi športovcami „pohybovali“ desiatky rokov.

Historickú účasť Slovenskej republiky na olympijských hrách krátko a výstižne charakterizoval vedúci výpravy A. Ihring týmito slovami: „V Lillehammeri sme síce nezískali žiadnu medailu, ale naši nesklamali. Svojím vystupovaním urobili pre meno našej vlasti viac ako desiatky projektov, ktoré predkladajú odborníci za milióny korún pre zviditeľnenie Slovenska.“

■ NAJLEPŠÍ DOJEM

Mnohí z tých, ktorí pôsobili na XVII. ZOH 1994, už nežijú vrátane vtedajšieho prezidenta MOV Juana A. Samarancha či člena MOV a prvého predsedu Slovenského olympijského výboru Vladimíra Černušáka. Našťastie, stále sú medzi nami všetci slovenskí olympionici, ktorí po prvýkrát dostali príležitosť zápoliť na takomto podujatí so slovenským štátnym znakom na prsiach. Nuž, čo sa týka tej prvej našej medaily z bielych olympijských hier, na tú sme si museli počkať až do roka 2006, keď ju v talianskom Turíne vyjadril snoubordista Radoslav Židek. Bola zo striebra. To je však už iná kapitola dejín slovenského športu.

Dramatický oblúk života a tvorby Tomáša WINKLERA

Život zasvätil práci na literárnej postati

Text a foto: Hedviga KUBIŠOVÁ

Doktor filozofie Tomáš Winkler, PhD., (*3. 1. 1940 Lopej – †19. 4. 2021 Bratislava) zasvätil život práci na literárnej postati. Po úspešnom absolvovaní vysokoškolského štúdia v odbore slovenčina – dejepis sa zamestnal v Matici slovenskej, kde pracoval v Literárnom archíve, neskôr ako riaditeľ Národnej knižnice a šéfredaktor Maticného čítania.

Zdalo by sa, že pred ambicióznym a hlbavým bádateľom, ktorého práca nadchýnala a pohľovala, sa rozvíjala sľubná kariéra literárneho vedca. Nestalo sa tak – prekážkou bol dobový kontext a rovnako aj nekompromisný Winklerov etický postoj v rokoch 1968 – 1970; výsledkom politických čistiek v normalizačných rokoch bolo jeho prepustenie z Matice.

■ ŤAŽKÉ PREŽIVANIE

Prešiel mnohými zamestnaniami; bez možnosti publikovať sa mu ťažko prežívalo. Po rehabilitácii sa opäť vrátil do MS, kde v rôznych funkciách pôsobil po celý pracovný život. V rokoch 2002 – 2006 pôsobil aj ako vysokoškolský pedagóg na Filologickej fakulte UMB v Banskej Bystrici (dejiny literatúry), kde sa usiloval odovzdať svoje poznatky študentom, viedol ich k hľadaniu súvislostí v historických a literárnych prameňoch. Sám neraz s hrdoťou spomínal na bývalých pedagógov z Vysokej školy pedagogickej (J. Stanislava, E. Jónu, J. Štolca, R. Krajčoviča, Š. Ondruša, A. Mráza). Výskumnej a literárno-kritickej práci sa venoval aj po odchode z MS, až kým sa pre neho „čas zastavil a začali odbíjať hodiny nekonečna“.

Pre hlbší prienik a sumarizáciu jeho osobného života považujeme za cenný rozhovor publicistu Miloša Ferka s jubilanom sedemdesiatnikom Winklerom, ktorý v tom čase pôsobil ako riaditeľ Slovenského literárneho ústavu MS. Pracovitost', skromnosť, hlbavý pohľad na život v nárazoch času boli atribútmi Winklerovej osobnosti, s pokorou vyjadruje svoje postoje k tvorbe a literárnym metám: „Skláňam sa pred dobou, dokumentmi o nej. Mám svoj vzor – jednoznačne je to Štefan Zweig. Pravda, je to len méta, ktorej by som sa chcel dotknúť.“

Na desaťročie, keď bol „mimo fachu“ (pracoval ako ošetrovateľ v psychiatrickej liečebni, ako dispečer na vodných dielach), spomína už s veľkorysým nadhľadom: „Všade žijú ľudia. Boli to pekné časy už aj preto, že sme boli mladí. Pochopil som vefa ľudského utrpenia... Najhoršie bolo, že som nevedel, či to nebude naozaj doživotne.“

■ MATIČNÝ BÁDATEĽ

Do literatúry vstúpil ako kultúrny historik a najmä ako bádateľ maticných dejín. Po svojom návrate do MS sa intenzívne pustil do bádania výskumov. Knižne vydal dvojzväzkové dielo Matica slovenská v rokoch 1919 – 1945 (1971, 396 s.) a Matica slovenská v rokoch 1945 – 1954 (1971, 229 s.), obe časti s podtitulom Z problémov a dokumentov ústredia MS. Pri príležitosti 140. výročia MS vydal v spolupráci s Michalom Eliášom a autorským kolektívom dielo Matica slovenská – dejiny a prítomnosť (2003). V predhovore sa Winkler vyjadril: „Dejiny Matice slovenskej nie sú len dejinami, ale, ako napokon každé dejiny, sú aj vyznačením cesty, po ktorej sme prešli, aby sme sa časom poučenejšie nevračali ta, kde sme už raz boli.“ (2003, s.16) O desať rokov neskôr zostavil monografiu Matica slovenská – Vrastanie do času (1992, 148 s.), kde zdôraznil, že 150. výročie MS a 20. výročie vzniku slovenskej samostatnosti pripadajú na rok 2013, čo je napokon aj prirodzeným splynutím maticných úsilí o štátnu samostatnosť a ich vyvrcholením v našej štátnosti.“

Výstižný Winklerov podtitul Vrastanie do času naznačuje, akými

búrlivými časmi a kolíziami MS neraz prechádzala a čestne v nich obstála. Esejistiky využíva symboliku v názvoch (pozri kap. Po dejinnom zemetrasení – Veľké provizorium, Zaklätie do kameňa, Prebúdzanie, Z vôle ľudu obnovená, V pokľaku, Čas nehybnosti, Pred brieždením, Na začiatku novej cesty).

■ LITERÁRNA PRÁCA

Nesmierne bohatá je jeho literárno-kritická a publicistická činnosť, ktorá si iste zaslúži podrobnejší výskum. Bol prísny a nekompromisným literárnym kritikom, najmä pokiaľ išlo o obhajobu národných postojov a presnosť uvádzania faktov.

Výsledky heuristických výskumov sprostredkoval vo viacerých biografických románoch. Ako autor literatúry faktu považoval za dôležité hlbokú znalosť literárnohistorických súvislostí, nepretržité bádanie v archívoch, kritické myslenie, ako aj literárny talent, ale najmä pracovitost' – všetkými týmito atribútmi Winkler disponoval, čo sa naplno prejavilo v jeho tvorbe.

Kniha P. Štrelingera a T. Winklera Kto proti osudu má zložitý osud. Pôvodne vyšla iba pod menom autora P. Štrelingera (r. 1976, 1978), nič sa však nepísalo o tom, že tvorcovia portrétov slovenských spisovateľov boli vlastne dvaja. V prvom vydaní iniciátor knihy Tomáš Winkler nebol uvedený ako spolutvorca, v čase vzniku bol totiž prohibítnym autorom. K náprave došlo až v druhom doplnenom vydaní pod tým istým názvom, ale už s dvojicou autorov na obálke. Otvorene a čestne tieto fakty približuje Štrelinger v reedícii druhého vydania (pozri doslov Aj knihy majú svoje osudy, 2014, s. 430), upozornil aj na fakt, že sa spoznal v postave začínajúceho spisovateľa Fera Dvorského z románu ... dlho budeme mŕtvi. Zásluhou T. Winklera bolo dielo rozšírené aj o prepracovaný portrét L. Štúra a o nové miniatúry (J. Kalinčák, J. C. Hronský a J. Barč-Ivan).

■ PEROM A MEČOM

Vydanie populárneho životopisu J. M. Hurbana zdôvodnil Winkler spoločenskými potrebami. V archíve MS, kde bol na začiatku normalizácie nútený pobudnúť dlhší čas, mal možnosť zahryznúť sa do materiálu a vydať svedectvo o Hurbanovi. Biografiu doplnil mnohými faktmi z archívu MS a z monografií, úryvkami z korešpondencie s manželkou Annou Hurbanovou, L. Štúrom a inými národovcami. Knihu pod názvom Perom a mečom (1982, 1997) autor zakončuje meditáciou: „Čomu nás učia dejiny? Pýtame sa slovami jedného z článkov J. M. Hurbana. Odpoveď na túto otázku dá život a smrť najstaršieho Hurbanovho syna Svezozára, ktorý zdedil osud svojho otca. Ten zomrel v roku 1916 na prahu našej národnej slobody.“ Neskôr venoval svojmu obľúbenému Hurbanovi aj dokumentárnu knihu Život zvoniaci činom (1987).

Winklerova kniha Tragické hľadanie života (Martin, Osveta, 1991) prístupuje na základe dokumentov život a dielo Dušana Makovického. Winkler v predslove tejto knihy uvádza: „Písal som ju s úprimným úsilím pochopiť jeho život, jeho hľadanie, pochopiť hĺbku tohto života, význam pre nás, ktorí, potľkajúc sa svetom, hľadáme pevné hodnoty života, istoty, ale zároveň aj s úsilím spoznať veľkosť osobnej katastrofy Dušana Makovického.“

K vzácnemu a obohacujúcemu čítaniu patrí Winklerovo dielo Čas pred nesmrteľnosťou (MS, edícia Knižnica Slovenských pohľadov, 1998, 247 s.). Mottom knihy je citát z Giacoma

PROFIL

Leopardiho „Dve veci má svet – lásku a smrť.“ Dielo je zostavené z biografii významných osobností slovenského literárneho života. Okrem iných sa zamerlal aj na posledné tragické dni slovenských tolstojevov v prázach Alberta Škavrana (Život je nekonečný) a Dušana Makovického (Ako žiť?), ktorý bol aj ústrednou postavou spomínanej monografie.

■ TRAGICKÉ OSUDY

Nemožno vari lepšie vyjadriť tragickú podstatu posledných dní slovenských veľikánov ako slovami z prebalu tejto knihy: „V deväťdesiatich malých biografiách sú opísané záverečné kapitoly ich osudov. Kapitoly, na ktorých už nemožno nič napraviť, ani zmeniť, len sa zmieriť s najsamozrejmejšou a najspravodlivejšou skutočnosťou, že čas sa zastavil, začali odbíjať hodiny nekonečna...V okamihu smrti zostali živí – svojím dielom, ale aj svojím príbehom. Príbehom o láske a smrti: amore e morte.“ Niektoré dramatické príbehy sa stali námetom pre televízne spracovanie biografických miniatúr (napr. Čo nezmazal ani čas o Kolomanovi Baňšeli, 2001; Paradoxy života a smrti Martina Kukučina, 2002).

Značnú pozornosť vyvolala aj nevelká Winklerova biografia Jozef Škultéty – Svedok čias minulých (2003, Martin, MS), ktorá vyšla pri príležitosti 150. výročia Jozefa Škultétyho. Dana Kršáková v recenzii na túto knihu podrobne približuje genézu predchádzajúcich monografií o Škultéty: „Autori starších monografií Albert Pražák (Jozef Škultéty, 1924), Nando Steller (Baťko Škultéty – život a dielo, 1925), Andrej Mráz (Jozef Škultéty, 1933) hodnotili osobnosť a dielo Jozefa Škultétyho ešte počas jeho života, teda viac aktuálne, zo svojich názorových pozícií, bez časového odstupu.“ Neľahká bola teda úloha T. Winklera, ktorý si zvolil beletristický prístup. Podľa slov Kršákovovej: „V popredí portrétu, ktorý je komponovaný ako prepojenie dokumentárnych životopisných údajov, takmer beletristických momentiek, literárno-historického rozprávania vystuženého Škultétyho vlastnými vyjadreniami či názormi jeho súčasníkov, korešpondenciou alebo hodnotiacimi citátmi, je stále národ, Škultétyho národné cítěnie a jeho zapálenie pre veci národa, navyše s vedomím, že Škultétyho výnimočnosť ho nedovoľuje porovnávať so žiadnym z jeho súčasníkov.“

Winkler mal nepochybne naštudovaných množstvo dokumentov, štúdií a korešpondencie, jeho autorským zámerom však bolo priblížiť Škultétyho ako človeka oddaného národu a literárnej práci.

Vo svojej literárnej tvorbe sa Winkler často zaoberal témou smrti a tá sa v zahalených a často aj v celkom otvorených alúziách často ocitla aj v názvoch jeho diel. Dielo Cesty na popravisko (vyd. MS, 2011) uvádza samotný autor slovami: „Osudy ľudí, o ktorých sa píše v tejto knihe, sú rovnaké. Všetci zahynuli násilnou smrťou, rukou kata. Násilná smrť je strašná a krutá, ani stáročia neuberú z jej hrôzy.“

Slavo Kalný v recenzii na túto Winklerovu historickú knihu interpre-

Život a práca PhDr. Tomáša WINKLERA, PhD., sú mnohoroako previazané s Maticou slovenskou.

tuje viaceré osobnosti a končí ponorou úvahou: „V objemnej knihe okrem katovej sekery, šibeníc a strelby ‚počuť a vidieť‘ aj dukátni vykúpenú zradu a mučenie vyslovenú pravdu. Boh zná, ako sa tieto dávno-dávne prečiny voči ľudskosti prepašovali až do 20. storočia...“

K obdobiu normalizácie sa Winkler vrátil v románe s výraznými autobiografickými prvkami „...dlho budeme mŕtvi“ (Martin, MS, 2008); podobnosť osudu hlavného hrdinu Tomáša Wawrenčika so životnými peripetiami autora diela je neutajovaná a zaručene nie náhodná. Autorka recenzie V. Folentová (2009) o tomto trpkoo-ironickom románe napísala: „Príbeh pod titulom ... dlho budeme mŕtvi je svedectvom doby, v ktorej prevládala pretvárka, výmena kabátov a absurdita... Winkler vytvoril nešťastné postavy, ktoré žijú nešťastné životy v nešťastnej dobe normalizácie.“

■ POSLEDNÉ MESIACE

Winkler sa napokon predsa len dožil uznania, keď mu bola udelená Cena Spolku slovenských spisovateľov za celoživotné dielo na návrh predsedu SSS Miroslava Bielika (ktorý onedlho po ňom tiež skončil – † 22. 7. 2021). Pre svoj chabý zdravotný stav dožíval Winkler posledné mesiace v Bratislave – našťastie prirodine svojich najbližších. Dôstojná rozlúčka s činovníkom MS sa konala na Národnom cintoríne v Martine 23. 4. 2021, na poslednej ceste ho sprevádzali najbližší kolegovia z Matice, neraz s ním viedli vášnivé odborné, často aj polemické diskusie. Uznanie a adoráciu Winklerovej osobnosti vyslovil Peter Mišák, jeho spolupracovník, pri príležitosti nedávneho osemdesiateho životného jubilea – právom, keďže dôverne poznal jeho tvorbu i trnistú cestu životom. Pripomína, že Winkler je v slovenskej literatúre (faktu, jej dejín i dejín Slovenska a Slovákov) prítomný bezmála šesťdesiat rokov. V závere jubilejného laudácia rozhorčene konštatuje: „Tvoriť človeku uprieť právo na tvorbu a jej prezentovanie by malo byť vážnym trestným činom s najvyššími mierami trestania. Nepostihujú len samotného tvorca, ale ochudobňujú (možno aj ožobračujú) celú spoločnosť.“ Prešlo niečo vyše roka a Mišák so smútkom píše nekrológ za blízkym priateľom.

Podrobne sa o významných medzníkoch jeho života zmieňuje aj jeho generáčne mladší kolega Pavol Parenička, lúči sa s ním v mene MS. Približuje peripetie jeho života: „Po čiastočnom uvoľnení pomerov od roka 1979 sa zamestnal v zdravotníckej redakcii Vydavateľstva Osveta v Martine. Do Matice slovenskej sa mohol vrátiť až po novembri 1989, pôsobil ako jej vedecký tajomník, zástupca šéfredaktora Slovenských pohľadov a riaditeľ Pamätníka národnej kultúry až do svojho odchodu na dôchodok.“ V závere nekrológu Parenička s uznaním konštatuje: „V osobnosti zvečneného Tomáša Winklera stráca Matica slovenská, slovenská kultúra, literatúra a publicistika jedného zo svojich najvýznamnejších i najvýraznejších predstaviteľov.“

ČRTA

Fedor HOUDEK sa v roku 1920 vzdal politickej kariéry a zamerlal sa na formovanie družstevného hnutia v medzivojnovovej Československej republike. Rodák z východočeskej dedinky Dobříkov sa vyučil za obchodníka s metrovým textilom. Ako dvadsaťtriročný mladík prišiel do Ružomberka, kde získal miesto v úspešnom podniku Petra a Daniela Makovických. Chytil sa ho všetkými desiatimi a už po štyroch rokoch sa osamostatnil. S Makovickými však zostal nielen v obchodnom, ale i v príbuzenskom kontakte. V roku 1875 požiadal o ruku Danielovu dcéru Ruženu Annu a usadil sa natrvalo v centre dolného Liptova. Narodilo sa im šesť synov a štyri dcéry, z nich sa dožili dospelosti deväť.

Demokrat a družstevník

Prvorodený syn Fedor uzrel svetlo sveta pred stoštyridsiatimi piatimi rokmi 5. januára 1877. Pokračoval v otcových stopách a v roku 1897 absolvoval štúdium na Československej obchodnej akadémii v Prahe, kde sa v spolku Detvan stretával so slovenskými študentmi, z ktorých sa neskôr stali osobnosťami. Po návrate pomáhal v rodinnej firme, ale na skusy zašiel i do nemeckých Brém. V roku 1911 sa osamostatnil. Pril medzi zakladateľov Ludovej banky a Ústredného družstva pre hospodárstvo a obchod. Publikoval na stránkach Slovenského týždenníka, Ludových novin a Národných novin a sám vydával od roku 1903 Liptovsko-Oravské noviny.

Priateľstvo so Šrobárom priviedlo Fedora Houdeka k hlasitosti. Po odsúhlasení Deklarácie slovenského národa 30. októbra 1918 bol Houdek v delegácii, ktorá toto politické rozhodnutie slovenského národa priniesla do Prahy. Keď sa stal Vavro Šrobár ministrom s plnou mocou pre správu Slovenska, Houdeka poveril vedením vojenského referátu. Keďže dobre poznal situáciu v slovensko-maďarskom pohraničí, prizvali ho do delegácie, ktorá zastupovala Československú republiku na povojných mierových rokovaniach v Paríži. Stal sa i poslancom Revolučného národného zhromaždenia, ktoré v rokoch 1918 – 1920 pripravovalo prechod na demokratické zriadenie s volebným Národným zhromaždením. Vo vláde druhého československého premiéra Vlastimíla Tusara viedol ministerstvo zásobovania. Po demisii vlády 14. septembra 1920 sa vzdal politickej aktivity údajne zo zdravotných dôvodov. Nasledujúci rok ho zvolili za predsedu Ústredného družstva a postupne prevzal i ďalšie dôležité postoje: bol predsedom správnej rady slovenskej pobočky Národnej banky a Slovenskej všeobecnej úverovej banky, predsedom Slovenského vlastivedného múzea, ale i funkcionárom Matice slovenskej, Muzeálnej slovenskej spoločnosti, Učenej spoločnosti Šafárikovej a ďalších inštitúcií.

Na čele Ústredného družstva zostal aj po oslobodení a opätovnom zjednotení republiky v roku 1945. Keďže ako politik riadiaci sa demokratickými princípmi nesúhlasil s komunistickým prevratom vo februári 1948, rozhodol sa odísť do dôchodku, na čo mal ako sedemdesiatjedročný určité právo. Jeho životná púť sa završila v Bratislave 26. februára 1953.

(cky)

Kultúra na dolnom Zemplíne našťastie prežíva aj napriek pandémie Trebišov to valal okrúhly jak taľar

Eva SISKOVÁ – Foto: archív (f'm)

O Trebišove mnohí Slováci veľa nevedia. Nachádza sa na východe našej vlasti na Zemplíne a prekypuje predovšetkým spoločenským a kultúrnym životom. S Ľubomírom MIČKOM, vedúcim Mestského kultúrneho strediska, sme sa porozprávali najmä o kultúrnej činnosti v tomto meste.

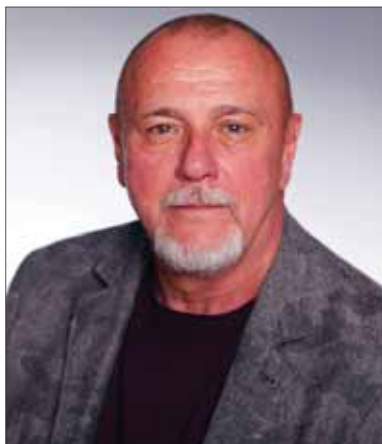
• Ak niekto v Trebišove ešte nebol, určite o ňom čítal alebo počul. No verejnosť má o ňom málo informácií.

Áno, o Trebišove sa však spieva v známej ľudovej piesni „Trebišov to valal, okrúhly jak taľar“. Pravda to však nie je. Trebišov mal jednu dlhú ulicu, ktorá sa ťahala zo severu na juh, a tým taľarom je len jeho jedna malá časť.

• Povedzte nám niečo o vzniku Mestského kultúrneho strediska (MsKS).

V meste sme mali závodný klub so sálou a s javiskom, kde 20. januára 1949 milovníci kultúry založili divadelný a zábavno-kultúrny krúžok. Zdrúžoval záujemcov o divadlo zo širokého okolia. Divadlo G, ktoré pri Mestskom kultúrnom stredisku dodnes pôsobí, vzniklo v roku 1959 a má veľmi bohatú a úspešnú históriu. Spomenúť môžem známu herečku Táňu Radevu, ktorá svoju divadelnú púť začala v našom amatérskom divadle, Ingrid Timkovú, redaktora Vlada Semana či Bruna Cibereja. Profesor gymnázia Július Galgan pôsobil v divadle ako režisér niekoľko desaťročí, vychoval množstvo hercov a zrežiroval desiatky hier. Dnes už je na zaslúženom odpočinku, žezlo odovzdal mladej režisérke Editke Treščákovovej.

• Obdobie tvorivosti a nápadov sa zapisalo aj do vašej kroniky

S Ľubomírom MIČKOM, vedúcim Mestského kultúrneho strediska v Trebišove, sme sa porozprávali najmä o kultúrnej činnosti v tomto meste.

formou populárnej súťaže, v ktorej si cibřili svoje prvé noty a hlasy dnes už známi speváci.

Bola to spevácka súťaž populárnej piesne Zlatý klas Zemplína. Jej rodný list hovorí za všetko – rok 1968. Čas neuveriteľnej tvorivosti, chuti do práce, porozumenia a najmä slobody. Vznikli prvé skupiny moderného tanca a rockovej hudby, ktoré sa chceli prezentovať. Mládež spojila svoje úsilie a zorganizovala prvý ročník súťaže

v speve populárnej piesne. Súťaž sa vydala, chuť do práce znásobila. Na štvrtom ročníku súťaže amatérskych spevákov tanečnej piesne sa zúčastnila a súťaž aj vyhrala neskoršia hviezda populárnej hudby Marika Gombitová. Siedmy ročník v roku 1974 dokonca odvysielala bratislavská televízia naživo.

• Vráťme sa však do súčasnosti. Čo všetko na kultúrnom poli v meste aktuálne realizujete, aj keď pandémia ochorenia COVID-19 nám všetkým poriadne mieša karty?

Je pravda, že aj dnes Mestské kultúrne stredisko pokračuje v mládežníckych súťažiach v speve populárnej hudby pod názvom Zlatý hlas, kde si ako hostí pozývame známe osobnosti populárnej hudby. Jednou z nich bol aj Marián Čekovský. Z bývalých víťaziek tejto súťaže sú dnes už v hudobných umeleckých kruhoch známe osobnosti, napríklad Kristínka Mihaľová, účinkujúca s Jakubom Šedivým pod umeleckým pseudonymom Lash & Grey, či operná speváčka Barborka Ďubeková, ktorá ukončila Janáčkovu akadémiu múzických umení v Brne a koncertovala po celej Európe a v Číne. Dnes, W žiaľ, covidovou pandemiou trpí nielen kultúra, ale i celá spoločnosť. Dlhodobá prerušená nácviky umeleckých súborov či jednotlivcov sú zlým

znamením pre vývin mladých talentov do budúcnosti.

• Čo sa týka tanca, aj v tejto oblasti má Trebišov bohatú históriu – či už ide o spoločenský, športový, alebo folklórny tanec.

Svojho času bola známa medzinárodná súťaž v spoločenskom tanči pod názvom Zlatá puťňa Tokaja. Dodnes Trebišov ako jedno z mála miest na Slovensku, ak nie jediné, organizuje bezplatne pre žiakov ôsmeho ročníka základných škôl kurz spoločenského tanca. Po roku 1989 pri Mestskom kultúrnom stredisku pôsobilo nespočetné množstvo tanečných súborov všetkých žánrov, ktoré kopírovali spoločenský záujem. Stalo sa, že niekedy v jednom roku sme tu mali tri kluby rokenrolu, jeden scénického tanca a ďalšie tri hiphopového tanca.

• Slovenský folklór má tiež v Trebišove hlboké korene...

Hoci Trebišov nemá svoj vlastný charakteristický kroj ako iné obce či mestá, folklórne tradície tu majú silné zázemie. Folklórne súbory od začiatku pôsobili najmä pri bývalom cukrovare, ktorý sa stého výročia pre privatizáciu nedožil. Spolu s ním činnosť ukončil i folklórny súbor Potravínár, ktorý dlhé roky mesto reprezentoval nielen doma,

ale i v zahraničí. Pri mestskom kultúrnom stredisku od jeho založenia v roku 1967 existuje v rôznych obmenách folklórny súbor Trebišovčan. V súčasnosti máme šesť súborov, a to folklórne súbory a ľudové spevácke družiny, a jeden spevácky zbor Corale Collegium. Zabudnúť nesmiem ani hudobnú skupinu Efekt, ktorá pri mestskom kultúrnom stredisku pôsobí už skoro štyridsaťpäť rokov.

• Prostredie, v ktorom pracujú aktívni ľudia, sa pýši takisto maliarmi, ktorí preslávili Trebišov vo svete.

Trebišov sa môže popýšiť známou maliarskou dvojicou Štefanom a Stanislavom Bubánovcami. Ide o otca a syna, ktorí naše mesto preslávili nielen na Slovensku, ale i po celom svete. V lete mal akademický maliar Stano Bubán ako prvý Trebišovčan výstavu svojich obrazov pod názvom Chodec v bratislavskej Danubiane.

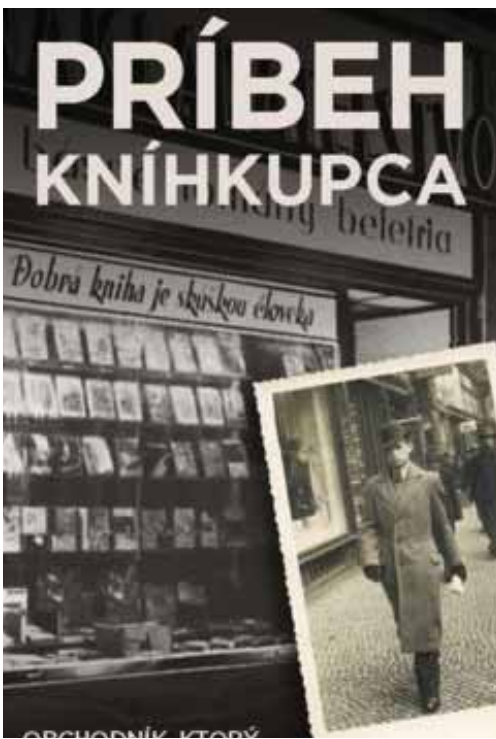
• Formu akéhosi boja s realitou ste zobrali do svojich rúk a napísali čarovné dielo plné rozprávania príbehov. Povedzte nám niečo o pripravovanej knihe.

Dlhodobá izolácia od spoločnosti nám dáva zabráť. Nevravím, že prvú poviedku som napísal až teraz v tomto období, ale dnes čas dozrel. Dozrelo rozhodnutie vydať knihu. Chuť písať poviedky som v sebe nosil už dlhšie. Zistil som, že rozprávaním príbehov viem poslucháča zaujať, no, žiaľ, už nie som najmladší a nie všetko si z histórie pamätám. Vyrástol som na hlavnej ulici v strede nášho mesta, tam, kde sa stále niečo dialo a kde sa odohral aj príbeh o Davalových koňoch, ktorý je podľa mňa i iných mimoriadne silným príbehom.

Dalimír HAJKO: Príbeh kníhkupca. Obchodník, ktorý čítal srdcom, Slovart, 2021

Knihy o atraktivite povolania kníhkupca

KNIH TÝŽDŇA

Slovenský kulturológ, vysokoškolský pedagóg, filozof, literárny kritik a esejista prof. Dalimír HAJKO takpovediac „z prvej ruky“ mimoriadne citlivo opisuje povolanie kníhkupca a zdôrazňuje jeho širší historický, kultúrny, umelecko-estetický a všeobecne spoločenský význam. Zdôrazňuje význam samotného fenoménu knihy – zbierania, vyrábania, uskladňovania, písania, čítania a ochraňovania. Podotýka, že povolanie kníhkupca nie je na úrovni bežného predavača predmetov, pretože „pravdivý kníhkupec by mal byť širitelom kultúry, kultúrnym vzdelávateľom, ktorý by svojou činnosťou presahoval kupecké, podnikateľské záujmy“.

Knihy poukazuje na významnú úlohu kníhkupcov pri budovaní medzivojnového československej kultúrnej stavby (predovšetkým L. Mazáča). V Mazáčových šľapajach pokračoval Jozef Hajko, autorov otec a kníhkupec pôsobiaci najskôr v Prahe, no neskôr svoje skúsenosti aplikoval v našom meste na Dunaji. Hajka staršieho v kníhkupectve navštevovali také osobnosti, ako povedzme Šalda, Novomeský, Rázus, Tajovský, Urban, bratia Čapkovci, Benka, Fulla, Bednár a mnohí ďalší. Autor na pozadí filozofovania o zmysle kníh a kníhkupectva taktiež predstavuje genealógiu svojej rodiny, pričom siaha až k šľachtickým predkom. Popri rodinnom príbehu vykresľuje aj sociálnu situáciu doby, čím dielo získava ďalší obohacujúci rozmer i pre historikov a historiografov.

Hajkove svedectvá tiež vykresľujú rôznorodé (mnohé nepoznané) aspekty osobností literatúry zo svedectiev autora a autorovho otca. Srdečne a s citom opisuje aj odkaz svojej matky, známej autorky kuchárskych kníh. Kniha sa číta veľmi dobre, autor čitateľa sprevádza svetom literatúry skutočne kreatívne a atraktívne, čomu dopomáhajú i autobiografické prvky.

Lukáš PERNÝ

HUMORESKA

Milý Joe, údajne Tvoji ľudia na našich ministerstvách a vo vláde spred plota a Tvoji ľudia v ambasáde spoza plota sa už dohodli. Podľa dohody by ste nám mali vrátiť pár tisíc potomkov tých vyše milióna Slovákov, ktorí emigrovali z Uhorska a Československa k vám.

Dohoda nie je zlá. Treba ju trochu prepracovať. Nevracaj nám vojakov. Viac by sme potrebovali lekárov a zdravotné sestry. A najmä ich neposielať na Sliač a do Kuchyne. Väčšina emigrantov bola z Kysúc, Oravy a východu. Tam chýbajú lekári najviac. Skús to ešte prehodnotiť. Hoci Sliač je v kurze.

Keď sa Vlado z Kremľa dozvedel o dohode, tiež dal ponuku na vojenský materiál. Spomínal, že nejaké rakety Zirkón s atómovými bombičkami by na Sliači boli do

na Sliači. Je v dobrom stave, ako nový. Len okná treba vymeniť. Keď štartuje ruská stíhačka, okná drnčia v g mole. Keď pristáva – v C dure. Vaše stíhačky robia

by bol dobrý. Postav tam repliku Zvolena a Bystrice a my sa radi presťahujeme. Sťahovanie by sme nechali na vás. Máte s tým bohaté skúsenosti z Afganistanu.

chu zrenovujeme, nech sa nemusíme hanbiť.

Ešte som uvažoval, či nepresťahovať celé Slovensko. Nie je nás až tak veľa. Neprešlo to. Už pri úvodných rokovaniach Nemci, Francúzi, Briti a Kórejčania boli proti. Vraj kto by potom za tie platy robil v ich automobilkách. Maďari tiež boli proti. Vraj vy by ste trvali na dostavbe vodného diela Gabčíkovo – Nagymaros, zrušili dvoj-jazyčné tabule a sochy turulov po námestiach nahradili orliakmi bielohlavými. Poliáci boli tak isto proti. Kto by im chodil na nákupy do Nového Targu a Jablonky. Takže meníme len kotlinu. Informuj ma o postupe prác pri výstavbe repliky. Ja idem baliť kufre. Zdraví Ťa

Milan ČASNOCHA MIKŠ

Slováci sa na výmenu vysťahujú do Kalifornie

päť minút. Aj bez objednávky. Má smolu, došiel s ponukou neskoro. Na rakety nemáme peniaze. Kúpili sme stíhačky veterány, vakcíny a testy. Nejdeme už nič kupovať. Kasička je prázdna. Zvýšilo nám len na vojenskú techniku, vakcíny a testy. Splatia to vnuci našich vnukov. Možno.

Ale prečo Ti píšem. Chcel som Ti ponúknuť na kúpu dom

údajne dvojnásobný hluk. Ak havarujú pri pristávaní, padnú na Zvolen, ak pri štarte na Bystricu. Potom som si povedal, nebudem trochár. Susedov nenechám v štichu. Rozmýšľajme strategicky a urobme výmenu. Ponúkam Ti celú Zvolenskú kotlinu. Ty nám vyhrad' rovnaké územie v Kalifornii. Kaliforniu som vybral preto, lebo je tam stále teplé. Texas tiež

Pošli pár lietadiel, my sa pobalíme. Niektorí susedia sú vraj proti presťahovaniu. Keď dostanú vyúčtovanie kúrenia a faktúry za plyn a elektrinu, budú prví v lietadle. Keď budete repliku stavať, nechajte väčšie plochy na parkovanie. Aspoň pri nemocniciach. Oceán nech je blízko, vy dostanete na revanš kúpele Sliač a Kováčovú. Sliač vám predtým tro-

Vyšlo nové číslo časopisu Matice slovenskej Slovanský obzor Na stránkach mnoho zaujímavého

Pavol MADURA, vedecký tajomník Matice slovenskej, šéfredaktor časopisu Slovanský obzor

Koncom roka 2021 vyšlo druhé číslo kultúrno-spoločenského i odborného časopisu Matice slovenskej pre slovanský svet a slovenské zahraničie Slovanský obzor, ktoré uzatvára prvý rok jeho účinkovania v mediálnom priestore.

V prehľade zo slovanského sveta časopis prináša informácie z činnosti Matice lužickosrbskej, českej, slovenskej, sliezskej a Matice slovenskej v Srbsku s jej novozvoleným predsedom. Rubriku dopĺňajú príspevky vedeckých pracovníkov z Permskej štátnej univerzity a Ruskej akadémie vied. Ján Brtko priblížil dejiny Matice slovenskej v Srbsku a Viktória Nadolská vo svojom príspevku predstavuje zabudnutý slovanský spolok – Cyrilo-metodské bratstvo. Časopis prináša rozhovor s predsedom Matice moravskej Jiřím Malířem, ktorý predstavuje Maticu moravskú aj ako tradičnú a silnú vedeckovýtvarnú ustanovizeň. Storočnicu narodenia významného slovenského dejateľa Štefana Boleslava

Romana pripomenula Zuzana Pavelcová. Slovanský obzor informuje aj o zaujímavých knižných novinkách a výročiach osobností.

Do obsahovej tvorby druhého čísla sa zapojilo oveľa viac part-

RECENZIA

nerských subjektov a tiež aj jednotlivcov. Viac príspevkov sme museli posunúť do ďalšieho čísla, aj napriek tomu, že aktuálne je bohatšie o štyri strany. Viacerí z čitateľov sa k pilotnému číslu vyjadrili, že časopis pôsobí upokojujúcim dojmom. Mimoriadne veľkú pozornosť zožali jazykové mutácie časopisu. Môžeme zhrnúť, že cieľ časopisu, spočívajúc v vzájomnej informovanosti

a väčšej prepojenosti, napriek geografickej vzdialenosti sa nám podarilo dosiahnuť.

Nový informačný spravodajca pre slovanský svet a slovenské zahraničie s moderným dizajnom a adekvátnou grafickou úpravou a ilustráciami je určený najmä matičnej, odbornej, vedeckej i širšej kultúrnej svetovej verejnosti, osobitne v slovanských krajinách s matičnou tradíciou. Časopis vychádza ako občasník v elektronickej podobe v troch jazykových mutáciách – slovenskej, ruskej a anglickej, aby sa dostal k čo najširšiemu okruhu záujemcov na všetkých svetadieloch. Elektronická verzia časopisu je dostupná na adrese: <https://matica.sk/slovansky-obzor/>.

Reakcia matičiarov na návrhy zmeniť zákon o ustanovizni Nehazardujte so slobodou Matice slovenskej

Spracované z vyhlásenia Predsedníctva MS – Kresba: Andrej MIŠANEK

Je poľutovaniahodné, že Anton Hrnko ako bývalý funkcionár Slovenskej národnej strany a súčasný člen Matice slovenskej (MS) verejne vyzýva na otvorenie zákona o MS či vytrhnutie matičnej vedy z pilierov MS. Vzácná zhoda s maďarskými menšinovými či liberálnymi politikmi na ministerstvách, proti ktorým inak verejne brojí! Pri druhých spomínaných aspoň poznáme ich pohnútky.

Sme presvedčení, že ako historik azda pozná nebezpečenstvo politických a ideologických zásahov do zákona o Matici pre matičnú slobodu, demokraciu a najmä samosprávu, čo sú princípy, na základe ktorých bola Matica založená v roku 1863 dávno pred vznikom súčasnej Slovenskej republiky. Alebo ich účelovo nechce poznať?

OSOBNÁ NEVRAŽIVOSŤ

Matičiar znaní veci sú isto prekvapení jeho náhlým reformistickým popudom práve v oblasti Matice slovenskej. A. Hrnko bol dlhoročným členom Výboru MS a nikdy nepredložil nijaký rozvojový plán pre národnú ustanovizeň. Skôr sa prikláňal k markušovcom, a to buď z pasivity, alebo nezáujmu. Namiesto toho, aby dnes Anton Hrnko reálne pomohol matičiarom ochrániť národnú ustanovizeň, v mediálnom priestore predvádza osobnú nevráživosť voči predstaviteľom MS. Najnovšie sa hnevá, že ho Predsedníctvo MS po

dvadsiatich rokoch znova nezvolilo za člena redakcie Slovenských pohľadov. Nezískal podporu predsedníctva aj z dôvodov, a to predovšetkým pre svoje neakceptovateľné vyzývanie na odbúranie slobodného a od štátu

nezávislého postavenia Matice slovenskej i jej predstaviteľov, ktorí by nemali byť volení matičiarimi, ale dosadzovaní štátnymi úradníkmi, ako to bolo v období socializmu.

Poslednou kvapkou v pohári bol článok A. Hrnka o potrebe slovenčiny na internetovom portáli www.hlavne-spravu.sk z 10. januára 2022? V ňom sa vyjadril, že súčasné vedenie MS chcelo zrušiť vydávanie Slovenských pohľadov, aby si vrazil zachránilo svoje platy. Po skokovom znížení štátnej dotácie pre MS ministerstvom kultúry sme museli doslova čarovať, aby sme zachránili matičnú kultúru, vedeckú a vydavateľskú činnosť. Zo zápisníckych orgánov MS je jednoznačné, že od začiatku neplánovala Matica žiadne periodikum zrušiť, práve naopak, udržať ho za každú cenu. Pritom nie je nijakým tajomstvom, že niektorým liberálnym politikom prekážajú práve

VÝZVA

matičné periodiká, Slovenské národné noviny zvlášť.

POHĽADY ZACHRÁNILI

Necitlivé skrátenie rozpočtu, ktorý trpí aj pre slabý prílev súkromných príjmov následkom pandemických opatrení štátu, sa dotklo i periodicity Slovenských pohľadov, najstaršieho kontinuálne vydávaného slovenského časopisu a druhého najstaršieho európskeho. Spolu so sponzormi, napríklad aj s našimi krajinami z Prvej slovenskej katolíckej jednoty z USA, sme finančne zachránili Slovenské pohľady prejednaním na dvojmesačnú periodicitu. Od novembra 2021 sa však časopis vrátil k svojej pôvodnej mesačnej periodicite. Konanie Antona Hrnka účelovo poškodzuje snahu matičných predstaviteľov a členov Výboru MS udržať aktivity a činnosť Matice slovenskej práve v tomto nefahkom čase. Súčasne je typickým znakom slovenského hašterenia a neschopnosti preniesť sa cez osobnú nevráživosť či nenaplnenia svojich osobných ambícií.

OROL TATRANSKÝ A DOSTOJEVSKÝ

Pri príležitosti 200. výročia narodenia Fiodora Michajloviča Dostojevského otvorili v bratislavskej Univerzitnej knižnici 17. januára tohto roku tematickú výstavu o tomto géniovi ruskej a svetovej literatúry. Expozícia pripravili odborní pracovníci Literárno-historického múzea F. M. Dostojevského v Petrohrade. Litografie, rytiny a fotografie z 19. storočia na výstave vypovedajú o najvýznamnejších udalostiach v živote a tvorbe tohto veľkého ruského spisovateľa. V tejto súvislosti nemožno nespomenúť, že na Slovensku Dostojevského meno prvýkrát zaznelo ešte za jeho života. V novembri 1847 o ňom časopis Orol tatranský uverejnil poznámku ako o autorovi románu Chudobní ľudia a literárni kritici mu predpovedali veľkú slávu. Za zmienku stojí aj fakt, že hlava rímskokatolíckej cirkvi pápež František počas nedávnej návštevy Slovenska vo svojich prejavoch viackrát citoval pasáže z diel práve tohto ruského klasika, ktorého tvorbu podľa vlastných slov miluje a vysoko hodnotí.

ARTMISIA STOROČÍM

Najstarší spolok umelcov na Slovensku – Umelecká beseda slovenská (1921) si v minulom roku pripomenula storočnicu vzniku reprezentatívnu výstavou Artmisia storočím na zámku v Holiči. Už túto sobotu 29. januára uvedie v Kasárňach/Kulturpark Košice neformálne pokračovanie „misie“ ďalším výstavným projektom Sto plus jeden, ktorý v marci poputuje aj k našim susedom do Užhorodu, kde sa jeho umeleckým garantom a spoluuvádzateľom stane družobná Zakarpatská organizácia Zväzu ukrajinských umelcov.

Pripravuje Emil SEMANCO

Pred osemdesiatimi rokmi sa sformoval z Čechov a zo Slovákov prvý prápor v ZSSR Účinne bojoval po boku Červenej armády

Michal SITNIK BESKYD – Foto: internet

Pred osemdesiatimi rokmi 5. januára 1942 sa začal formovať Prvý česko-slovenský samostatný poľný prápor, z ktorého následne vznikla brigáda a neskôr zbor. Tento vojenský útvar sa stal jednou z najúspešnejších a najefektívnejších zahraničných formácií, ktoré bojovali po boku Červenej armády na frontoch Veľkej vlasteneckej vojny v druhej svetovej vojne.

Vznik tejto vojenskej jednotky iniciovala dohoda medzi Sovietskym zväzom a česko-slovenskou dočasnou exilovou vládou o spoločnom postupe proti hitlerovskému Nemecku, podpísaná v Londýne 18. júla 1941 veľvyslancom ZSSR vo Veľkej Británii I. M. Majským a československým ministrom zahraničných vecí J. Masarykom. Štátny výbor obrany ZSSR prijal 3. januára 1942 uznesenie O česko-slovenskej brigáde na území ZSSR, podľa ktorého mohli občania českej a slovenskej národnosti dobrovoľne vstupovať do brigády. O dva dni neskôr sa v meste Buzuluk v Orenburskej oblasti začal formovať 1. samostatný česko-slovenský prápor. Jeho mnohonárodnostný základ tvorili Slováci, Rusíni, Česi, Židia a ďalší antifašisti.

Veliteľom práporu bol podplukovník česko-slovenskej armády L. Svoboda, neskorší armádny generál, minister obrany a v rokoch 1968 – 1975 prezident Česko-Slovenska.

Bojový krst absolvovali v marci 1943 na Ukrajine pri Charkove, kde česko-slovenskí vojaci spolu s príslušníkmi

JUBILEUM

Červenej armády bránili ľavý breh rieky Mža. V bitke pri Sokolove zahynul veliteľ 1. roty nadporučík Otakar Jaroš, ktorý napriek ťažkému zraneniu v boji vytrval a pred smrťou ešte zničil nemecký tank. Výnosom Prezídia Najvyššieho sovietskeho ZSSR mu 17. apríla 1943 ako prvému cudzincovi udělili titul Hrdina Sovietskeho zväzu. Toto najvyššie vyznamenanie získalo v ďal-

Veliteľ 1. čs. poľného práporu Ludvík Svoboda víta po prilete do Buzuluku 30. júna 1942 ministra obrany exilovej vlády v Londýne gen. Jána S. Ingra.

ších rokoch vojny ešte päť česko-slovenských vojakov. Tisíccky vojakov a dôstojníkov za hrdinstvo pred nepriateľom poctili sovietskymi a česko-slovenskými radmi a medailami.

V novembri 1943 sa 1. česko-slovenská samostatná brigáda zúčastnila spolu s červenoarmejcami 38. armády na oslobodzovaní Kyjeva. Ludvík Svoboda apeloval na čs. vojakov, aby o hlavné mesto Ukrajiny bojovali rovnako hrdinsky, ako keby bojovali o Prahu a Bratislavu. Úlohu so ctou splnili. Za udatnosť a prejavenu odvahu udelilo Prezídium Najvyššieho sovietskeho ZSSR brigáde Suvorovov rad 2. stupňa. Stala sa prvým zahraničným vojenským zoskupením, ktoré v druhej svetovej vojne dostalo sovietsky rad. Dôležitú úlohu zohral zbor aj v Karpatsko-duklianskej operácii na podporu SNP a 10. mája 1945 víťazne pochodoval v uliciach oslobodenej Prahy pod bojovou zástavou so slovami Jana Husa „Pravda víťazí!“. A o tú pravdu musíme bojovať aj dnes...

OČAMI MATIČIARA

Vlajší rok v slovenskej kultúre bol jeden z najnáročnejších. Covid rušil jedno podujatie za druhým. V obmedzenom režime a za minimálnej účasti si pripomenuli mnohé udalosti aj liptovskomikulášski matičiari. Takto „oslávili“ výročie Žiadosti slovenského národa, zapálili Vátru zvrchovanosti, pripomenuli si výročie úmrtia Martina Rázusa. Ako spoluorganizátori sa podieľali na Národnom výstupe na Krievňan a nezabudli ani na Pamiatku zosnulých... Pracovníci Domu MS v spolupráci s Mladou Maticou začali vlni nakrúcať krátke dokumentárne videá, ktoré uverejňovali na sociálnych sieťach. Kamera zachytila, ako čítajú rozprávky deťom, 175. výročie narodenia Rehora Urama Podtatranského,

Mikulášske aktivity

115. výročie narodenia básnika A. Guotha. Zaujímavé boli aj krátke medailóniky o mikulášskych matičiaroch, výtvarníkovi J. Uhelovi, ľudových umelcoch J. Nemcovi a I. Liškovi a o kolážistovi spisovateľovi Š. Packovi. Krátkymi spomienkami pri pamätných tabuliach a sochách si pripomenuli výročia narodenia J. Tranovského, herca A. Matejku, básnika M. Ráfusa, protifašistického bojovníka K. Petroviča, ako aj výročie oslobodenia Liptovského Mikuláša. O mnohých týchto aktivitách písali aj SNN. Osobitnou kapitolou v ich činnosti je ochotnícke divadlo. Členovia Matičnej divadelnej ochotníckej scény aj v sťažených podmienkach odohrali vlni trinásť predstavení. Zúčastnili sa na Divadelnom festivale Stanislava Chrena v Kaniaňke pri Príevdzi a s inscenáciou Život v divadle, divadlo v živote, ktorá bola venovaná 190. výročiu vzniku slovenského ochotníckeho divadla, vystúpili na Slovesnej jari v Martine. Žartovnými dramatizáciami potešili dôchodcov v Dúbrave a v Ľubeli aj klientov DSS na Podbrezínach. Scénku Rodný list Slovákov uviedli v Lehotě pri Nitre pri príležitosti 150. výročia Memoranda slovenského národa. V Bratislave účinkovali pri príležitosti odhalenia pomníka národovcov a odbojovému pracovníkovi Cyrilovi Daxnerovi. S dramatickým pásmom Posledná noc Juraja Jánošíka nechýbali na otvorení Jánošíkových dní v Terchovej.

A vo vyratúvaní by sme mohli pokračovať. Vrcholom činnosti bolo ich vlastné valné zhromaždenie, kde si zvolili nové vedenie. Predchádzalo celoslovenskému Valnému zhromaždeniu Matice slovenskej, kde práve tunajší matičiari výrazným spôsobom pomáhali pri príprave a počas celého priebehu tohto vrcholného aktu Matice slovenskej.

Peter VRLÍK

Moysesovsko-kuzmányovská tradícia je symbolom národnej jednoty
Viedenské memorandum ako dôležitý medzník

Text a foto: Martina MATEČKOVÁ

Pri príležitosti stošesťdesiateho výročia odovzdania Viedenského memoranda si Dom Matice slovenskej v Košiciach spolu s Miestnym odborom Matice slovenskej vlni v decembri pripomenuli významné osobnosti späté s týmto aktom a najmä aj s Maticou slovenskou.

Košickí matičiari sa najprv postavili pri pamätníku evanjelického kňaza a superintendenta, spisovateľa, novinára, estetika Karola Kuzmányho, keďže 16. novembra 2021 uplynulo dvestopäťnásť rokov od jeho narodenia. Nový venček išli potom pripievať aj k pamätníku Štefana Moysesu v parku na ulici pomenovanej po ňom. K tomuto pamätníku položili venček vlni aj začiatkom júla pri príležitosti Cyrilo-Methodských slávností a spomienke na stopäťdesiate druhé výročie úmrtia Š. Moysesu. Venček vydržal na svojom mieste iba jeden mesiac. Ktosi neznámy ho strhol a pohodil na zem. Dúfajme, že ten nový vydrží aspoň do júla tohto roka.

NÁRODNÁ USTANOVIZEN

Štefan Moyses, prvý predseda Matice slovenskej, a Karol Kuzmány, prvý podpredseda Matice slovenskej. Dve osobnosti neodmysliteľne spolu späté. Osobnosti, ktoré sa formovali, vyvíjali, robili chyby, odklonili sa od idey Antona Bernoláka, aby nakoniec uznali svoje omyly a pokračovali správnou cestou, jedinou vhodnou pre slovenský národ v krutom období maďarizácie.

FOTORIPOST

Košickí matičiari na vedúce osobnosti Matice slovenskej nezabúdajú.

Už v roku 1856 oživil myšlienku P. J. Šafárika a Jána Kollára o potrebu

vybudovania celonárodnej kultúrnej inštitúcie pre Slovákov a presvedčili sa, že jednotu slovenského národa je potrebné dosiahnuť na báze spisovnej slovenčiny.

SLOVENSKÉ OKOLIE

Oboch týchto výnimočných mužov stále vidíme na čele osemčlennej deputácie, ktorá sa v júni 1861 vybrala k cisárovi Františkovi Jozefovi I. s Memorandom národa slovenského a Návrhom na privilégiu a organizáciu slovenského Okolia, čo bol precizovaný program štátoprávneho zabezpečenia Slovákov v Uhorsku. Aj napriek neúspechu memorandum znamenalo ďalší krok v národno-emancipačnom boji Slovákov. Aj vďaka memorandovému roku 1861 boli schválené stanovy Matice slovenskej, čo následne viedlo k vzniku samotnej Matice slovenskej. Výsledkom memoranda bolo aj definívne ustanovenie používania modernej spisovnej slovenčiny. Preklopením konfesionálnych rozdielov a príkladnou spoluprácou tandemom Moyses – Kuzmány sa zrodila moysesovsko-kuzmányovská tradícia, ktorá je až dodnes symbolom jednoty národa, tolerance a ekumenizmu.

Spisovateľa Ela ŠÁNDORA si ctíme aj ako uvedomelého Slováka
Tvorcu sváka Ragana niet už sedemdesiat rokov

Text a foto: (am)

Spisovateľ, publicista, finančný úradník, košický matičiar Elo ŠÁNDOR sa narodil 8. marca 1896 vo Vrbovom v rodine tesára. Vzdelanie získal na meštianskej škole vo svojom rodisku a na Obchodnej akadémii v Kolíne (1911 – 1914). Písal pod pseudonymami Dušan Lipnický, E. Š., Ján Kmec, Jano Ozembuch, Kanaček, Knahanec a inými. Obľuboval žánre drámy, prózy, publicistiky aj odbornej literatúry. Aktívne sa zúčastnil na bojoch v prvej svetovej vojne.

Po návrate z vojnových bojisk pracoval ako bankový úradník v Novom Meste nad Váhom, v rokoch 1919 – 1924 ako úradník v trnavskom Figure, potom ako bankový úradník v Bratislave a v Košiciach a od roka 1944 znova v Bratislave. Aktívne bojoval v SNP s miestnymi partizánmi a po potlačení povstania naďalej žil v ilegalite na kopaničiach v okolí Vrbového. Po vojne až do svojej smrti bol riaditeľom Investičnej banky v Bratislave.

PROFIL MATIČIARA

V literárnej tvorbe sa radil k predstaviteľom realistickej poetiky. Väčšina jeho tvorby je humoristicky ladená a plná situačného humoru ako povestný Sváko Ragan. Šándorove diela sa vyznačujú životným optimizmom a „ľudovým sedliackym rozumom“, ladením a vrstvením jednoduchých príbehov. Témami sa vracia do dedinského prostredia, pričom hojne využíva v priamej reči záho-

Literárna poviedková predloha Ela Šándora o myjavskom figliarovi svákovi Raganovi poslúžila aj na úspešnú televíznu seriálovú adaptáciu s nazabudnuteľným hereckým výkonom Jozefa KRONERA.

rácke a východoslovenské nárečia. V jeho tvorbe sa objavujú aj prvky politickej satiry. Bol známy ako slavianofil a rusofil. Činný bol v Spolku slovenských spisovateľov i v Matici slovenskej. Ako košický matičiar bol za člena výboru Miestneho odboru MS v Košiciach zvolený na valných zhromaždeniach v rokoch 1928, 1929 a 1930. Elo Šándor zomrel 9. januára 1952

v Bratislave. Na dome na Paliásadach, kde býval, mu 8. marca 1971 odhalili pamätnú tabuľu s portrétnym reliéfom. Jej autorom je akademický sochár prof. Alexander Vika. Uctili si ho aj Košičania. Na Palackého ulici č. 13 v roku 1971 odhalili bronzovú tabuľu so spisovateľovou portrétnou bustou od známeho sochára Vojtecha Löfflera.

PRIPOMÍNAME SI

29. januára

– pred stodesiatimi rokmi sa narodil sochár Jozef Kostka (1912 – 1996), zakladateľ slovenského moderného sochárstva, spoluzakladateľ VŠVU v Bratislave; z jeho tvorby spomeňme pomník Víťazstva pre Bratislavu či Pomník SNP pre Partizánske

– pred stodesiatimi rokmi sa narodil prozaik František Švantner (1912 – 1950), dlhoročný pracovník Matice slovenskej, kde bol činný v oblasti osvety; v tvorbe čerpal najmä z archaickým mýtov a ľudových balád, oslavuje prírodu a prírodný život, využíva naturalistické a lyrické prostriedky, z najznámejších diel spomeňme Nevesta hól či Život bez konca

– pred osemdesiatimi piatimi rokmi sa narodil arcibiskup Ján Holončík (1937 – 2012), hlava pravoslávnej cirkvi na Slovensku, predtým dvadsať rokov zastával úrad michalovského biskupa

– pred sedemdesiatimi piatimi rokmi sa narodil hudobník Marián Varga (1947 – 2017); v roku 1969 založil hudobnú skupinu Collegium musicum, ktorej albumy Konvergenencie, Zelená pošta, Collegium Musicum Live alebo Divergenencie predstavujú piliere česko-slovenskej rockovej hudby

30. januára

– pred stopäťnástimi rokmi sa narodil spisovateľ Jozef Horák (1907 – 1974); pôsobil aj ako ľudovýchvonný referent v Matici slovenskej v Martine, kde bol tiež redaktorom detského časopisu Slniečko

31. januára

– pred desiatimi rokmi bol katolícky kňaz Jozef Haľko vymenovaný Benediktom XVI. za pomocného biskupa Bratislavskej arcidiecézy (2012)

1. februára

– pred stodesiatimi rokmi sa narodil architekt a pedagóg Ján Svetlík (1912 – 1997); jeho najznámejším projektom je bratislavský Slavín

– pred sedemdesiatimi rokmi sa narodila spisovateľka, dramaturgička a scenáristka Daniela Hivěšová-Šílanová (1952 – 2008); písala knihy, založila rómske divadlo, viedla rómske noviny a bola nominovaná na Nobelovu cenu

3. februára

– pred sto rokmi sa narodil režisér, scenárista a herec Andrej Lettrich (1922 – 1993); v jeho filmoch prevláda sociálna problematika v spoločnosti, vidieť to bolo napríklad v trojdiele Červené víno

9. februára

– pred šesťdesiatimi rokmi sa narodila herečka Zuzana Tlučková (1962); od roka 1985 bola členkou činohry Novej scény v Bratislave, od roka 1990 je herečkou v slobodnom povolaní, účinkovala v mnohých televíznych inscenáciách a seriáloch, napríklad Susedia, Kutil

10. februára

– pred sedemdesiatimi rokmi sa narodil politik Ján Budaj (1952); v osemdesiatych rokoch pôsobil ako ekologický a občiansky aktivista, bol zostavovateľom samizdatovej publikácie Bratislava/nahlas, v minulom volebnom období bol poslancom, dnes je ministrom životného prostredia

– pred stošesťdesiatimi piatimi rokmi zomrel evanjelický kňaz Ján Seberini (1780 – 1857); v roku 1810 vydal latinskú príručku pre domáчих učiteľov a vychovávateľov

Ludovít KUSAL

vydavatel.sk

SLOVAKIA ONLINE

.tasr.

ČITATEĽSKÁ SÚŤAŽ

Vo vlaňajšom poslednom vydaní Slovenských národných novín (SNN č. 26) sme v historickom exkurze priblížili rozvoj Bytče za čias, keď si ju za rodinné sídlo zvolil palatín Juraj Turzo. Magnát sa najprv oženil so Žofiou Forgáčovou, ale tá umrela mladá pri pôrode. Ich syn František skonak ako nemľuvňa a z tohto manželstva mal palatín ešte dve dcéry Zuzanu a Juditu. Turzo sa po smrti prvej ženy oženil s Alžbetou Cobořovou. V tomto manželstve sa narodilo deväť detí, ale dospelosti sa dožilo päť dcér a syn Imrich. Takže správna odpoveď na našu kvízovú otázku mala znieť, že palatín Juraj Turzo mal sedem dcér a jedného syna. Spomedzi správnych odpovedí sme vyžrebovali týchto výhercov: Gabriel Kysel, Lubochná; Lýdia Šimková, Trenčín; Stanislav Hargaš, Bratislava.

• Obranná zmluva medzi SR a USA vyvoláva rozporuplné reakcie a aj obavy mnohých ľudí, najmä tých, ktorí žijú v blízkosti priestorov, ktoré majú slúžiť aj americkej armáde. O ktoré vojenské letiská konkrétne ide?

Svoje odpovede posielajte na známe redakčné kontakty aj elektronicke (nájdete ich v tiráži týchto novín) našej administrátorke Lubici Rišiaňovej do vydania ďalšieho čísla SNN.

(se)